

DOCUMENTE

„Borochowa“
Organizație Socialist-Sionistă din România
Comitetul Central
București, str. Mircea Vodă

Circulara nr. 7.

Chozer informativ nr. 7.

Despre sarcinile secțiunilor locale ale Borochowiei

Dragi haverimi[1],

S-a vorbit mult până acum despre deplinătatea teoretică a mișcării noastre. Aceasta nu constituie însă partea ei practică, ci numai bazele sale. Bazele fiind date, menirea noastră este să zidim. Ceea ce se pare că nu mulți au înțeles atunci când, în locul realizărilor pozitive, au început să pâlăvrăgească despre actualitatea și posibilitățile teoretice ale Borochowiei, fără ca să înțeleagă însă că, astfel, ei nu vor putea face nimic altceva decât să strice rostul, temeiul mișcării.

Este bine să se știe că sarcina noastră, *a fiecăruia dintre noi*, este aceea de a căuta pretutindeni și oricând să dăm o dezvoltare practică și cât mai mare cu putință mișcării, pentru ca, în acest mod, ea să devină o organizație puternică a maselor socialist-sioniste, un punct de plecare pentru viitoarea lor activitate.

Lenin spunea că „proletariatul nu are altă armă în lupta pentru putere afară de organizație”, iar Stalin: „Până astăzi partidul nostru semăna cu o familie patriarhală, ospitalieră, care era gata să primească pe toți simpatizanții”.

Creдем că aceste spuse se pot aplica în mod perfect și mișcării noastre care, prin faptul că a fost declarată mișcare de masă, și-a deschis larg porțile, uneori și pentru nepoștiți, „uitând că într-adevăr Borochovia este o mișcare de masă, dar *una organizată*”. „După ce însă partidul nostru s-a transformat într-o organizație centralizată, el și-a lepădat înfățișarea patriarhală și a căpătat deplină asemănare cu o cetate ale cărei porți nu se deschid decât pentru cei demni de ea”, continuă Stalin.

La fel trebuie să procedăm și noi, iar mișcarea noastră trebuie să devină cetatea cu porțile închise, care nu se deschid oricui și nici oricând. Care fapt vrea să spună că mișcarea noastră va fi selecționistă până în acea clipă în care, ea dispunând de cadre bine pregătite, formate din elemente de bază, va socoti orice selecție ca fiind inutilă. Selecționismul nostru este așadar numai o fază tranzitorie și nicidecum una definitivă, este o parte integrantă din lupta pentru organizarea mișcării. Și aceasta este o învățătură pe care fiecare secțiune locală a Borochowiei trebuie să o considere cu deosebită și mare atenție.

În *Problemele actuale ale mișcării noastre* Lenin scrie: „Trebuie pregătiți oameni care să închine revoluției nu numai serile libere, ci viața lor întreagă; trebuie creată o organizație destul de mare, pentru ca în sânul ei să se poată înfăptui o diviziune riguroasă a muncii între diferitele ramuri ale activității noastre”. Și Lenin a avut dreptate, *căci o mișcare nu se poate bizui decât pe acei oameni care se dedică cu trup și suflet ei*.

Aceasta este încă o învățătură care nu trebuie uitată. Un haver, fost în Maskirutul central al mișcării, avea obiceiul să spună: „Singurul moment politic în mișcarea noastră – Borochovia – este aliaua (imigrarea)[2]”. Această afirmație

este însă o negare absolută a existenței mișcării noastre, căci, dacă singurul moment important ar fi aliaua, atunci mișcarea noastră nu-și mai află nici o justificare în și prin sine, ea nefiind altceva decât un simplu oficiu de emigrare pentru cei dornici de acest lucru.

Din contra, aliaua nu este decât cel de-al doilea moment important pentru mișcare; pentru Palestina este cel dintâi. Dar principial nu poate fi considerat decât faptul că noi trebuie să pregătim, să educăm masele evreiești-sioniste, în vederea cristalizării lor în Ereț [Israel], într-un cadru de viață socialistă și deci colectivă, cadru care nu este altul decât Kibuț Hameuhad[3].

Așadar, singurul moment având importanță capitală pentru noi, pentru mișcarea noastră, este momentul organizatoric. Secțiunile din provincie ale Borochoviei să nu uite deci că *nimic nu vine de la sine* – „spontan”. Totul se face, totul se dobândește *numai prin muncă*, iar haverimii noștri trebuie să muncească și ei, cu atât mai mult cu cât munca depusă de ei va fi numai spre folosul lor, încadrați în mișcarea lor. Lozinca momentului de față este și trebuie să fie: Întăriți mișcarea printr-o temeinică organizare.

Despre rostul kibuțimilor de Hachșara

Haverimi,

Vi s-a cerut în nenumărate rânduri să trimiteți câți mai mulți haverimi în kibuțimile de hachșara, dar voi nu ați crezut de cuviință că este necesar să faceți acest lucru și v-ați dat în lături de la această îndeplinire. Un kibuț de hachșara nu este o temniță pentru nici unul dintre câți se află încadrați în el. Un kibuț de hachșara este expresia în mic a unei mari colectivități și această din urmă colectivitate este ișuvul[4] evreiesc din Palestina.

Trebuie să înțelegeți că viața pe care noi toți o ducem aici în Galut[5] diferă cu totul de cea pe care frații noștri o duc dincolo în Ereț Israel. Și atunci, cum noi nu putem transplanta acolo micile și burghezele noastre obișnuințe galutiene, este necesar să ne dezbrăăm de ele mai înainte chiar de-a fi pășit pragul vieții de dincolo de mare.

Acesta este rostul și aceasta este adâncă semnificație a unui kibuț de hachșara.

O sarcină de elementar bun simț se impune celor care pleacă pentru a face hachșara în kibuțimi, aceea de a-și controla starea sănătății lor.

Analiza sângelui, a sputei (a salivei) sunt obligațiuni fără de care nici unul dintre cei dornici de a pleca la hachșara nu pot fi admiși în oricare din kibuțimile existente.

Apoi, încă ceva li se mai cere lor: să-și revizuiască cu grijă conștiința dacă își vor închipui că scopul kibuțului este acela de-a oferi haverimilor posibilități de muncă, de hrană și un adăpost stabil, atunci judecata lor este complet greșită.

Rolul kibuțului este mai mult educativ și acest lucru nu trebuie să fie desconsiderat de către acei ce se vor integra în cadrele sale. Să muncești, să mănânci și să dormi, acestea sunt fapte banale ce se pot săvârși oricând și oriunde de fiecare, chiar și acasă.

Dar să știi că vii în kibuț ca să trăiești în colectiv, ca să te autoformezi printr-o educație colectivă, iată ceva ce întrece orice obișnuință.

Și acesta, dar numai acesta, este rostul oricăruia dintre kibuțimile de hachșara existente. Mare și grea este responsabilitatea care apasă pe umerii haverimilor responsabili ai fiecăreia dintre kenimile mișcării noastre atunci când trimitem la

hachșara haverimi care nu au fost sau nu sunt încă îndeajuns de bine pregătiți în vederea acestui fapt.

De aceea, nu trebuie uitată următoarea lozincă: „Haverimi, toată atenția pregătirii cadrelor!”

Kenimile, trimițând haverimi în kibușimile de hachșara, sunt obligate să înștiințeze direct și cât mai grabnic Maskirutul de plecarea acestor haverimi, înaintând totodată și lista cu numele și toate datele necesare ale fiecărui haver în parte, ca și mențiunea specială asupra conduitei lor în kenul respectiv.

Dragi sohraimi,

Ne adresăm azi vouă pentru că voi, în afară de masele încadrate în mișcare, sunteți responsabili de bunul mers al kenimilor mișcării, pentru că întreaga mișcare se bazează pe voința și munca voastră.

Nu știm dacă voi v-ați înțeles menirea așa cum trebuie să fie ea înțeleasă și nici nu putem ști dacă acestei meniri voi nu-i dați o atenție cu totul alta decât cea care trebuie să-i fie dată. Totuși, fiecare din voi să știe: *sarcina voastră, a fiecăruia dintre voi, este aceea de-a concepe și rezolva toate problemele mișcării noastre nu în mod individual, personal, ci din punct de vedere al mișcării noastre, care trebuie să fie punctul de vedere al întregii colectivități în care ne-am încadrat în mod cu totul voluntar.*

Nu trebuie să uităm că individul nu capătă importanță într-o colectivitate decât numai prin faptul că el trăiește în această colectivitate, luptând să ajungă pe toate căile, prin toate mijloacele, la propășirea ei, care propășire, în acest din urmă caz, nu însemnează nimic altceva decât propria lui propășire.

Dragi achraimi,

Voi, fiind aceia care, în cuprinsul fiecărui ken, hotărâți asupra conduitei și conducerii acestuia (kenul), este o elementară datorie aceea ca voi să supravegheați modul în care maskirul kenului înțelege să înfăptuiască cele hotărâte de voi, precum și cele ce se hotărăsc de către maskirutul central prin circularele trimise fiecăruia dintre kenimile voastre.

S-a cerut, dragi achraimi, ca să ni se trimită un tabel de haverimi aflători în kenimile voastre, care să cuprindă toate datele necesare (numele, prenumele, anul nașterii, studii, stare civilă, în ce mișcare a mai activat, de când și până când, unde a mai făcut hachșara, de când și până când, ce dovezi posedă, de când face parte din mișcarea noastră, ce cotizație săptămânală plătește și adresa unde domiciliază); s-a mai cerut să se trimită un raport asupra activității săptămânale a kenimilor respective, planul minimal de activitate pe cel puțin trei luni și proiectul de buget al fiecărui ken în parte.

Nici până astăzi maskirimii noștri nu au înțeles că singura lor menire este aceea de a-și îndeplini obligațiunile ce li se impun ca atare.

Este de datoria și interesul vostru să supravegheați realizarea acestor norme organizatorice necesare, mai ales că Maskirutul pregătește kartis haver cerut de voi și care nu poate fi eliberat fără a poseda în prealabil tablele și toate cele cerute prin circularele nr. 1, 2, 3 și 5.

Am mai putut vedea, dragi achraimi, cum, fără nici un sens, printr-o totală lipsă de răspundere față de haverimii din kenimile respective, au fost trimiși la București, fără să fi fost chemați, haverimi pentru „hachșara”. Ne facem datoria față de voi, față de fiecare haver sau haveră în parte, arătându-vă că: dacă există

printre voi vreunul dornic de această „hachșara”, apoi kibuțimile nu sunt la București, ci la Galați și Constanța. Așa că oricare haver va veni nechemat la București, vine pe cont propriu și proprie răspundere.

Nici o pretenție față de Maskirutul Hamerkazit nu va mai putea fi considerată ca fiind justă și adecvată situației momentane pe care fiecare din voi și-o va crea prin lipsa lui de responsabilitate și încălcarea normelor de disciplină a mișcării noastre. În consecință, atunci când cineva vrea să alieze, drumul lui spre Eretz trece mai întâi prin kibuțimile de hachșara, fără de care nimeni nu va mai putea alia de aici înainte. Iar cei care pleacă la hachșara trebuie să îndeplinească cerințele arătate mai sus.

Excepțiile se vor face numai în urma comunicărilor venite de la Maskiruth Hamerkazith și voi, akraimi, sunteți acei care vor decide asupra celor ce urmează a pleca sau nu.

Dragi achraimi,

Vă mai arătăm că pentru orice realizări, orice hotărâri mai importante, privitoare la progresul kenului vostru, voi sunteți datori să consultați întregul ken, stând în asefath haken, a cărei menire este de a stratifica hotărârile luate de voi în „Vaad haachraim”.

Încă ceva nu ați înțeles voi toți, dragi haverimi: că este necesar ca toți, ca fiecare, să vărsați la ghizbaruthul kenului cotizația săptămânală și că este și mai necesar ca ghizbarul kenului vostru să verse către Maskirutul Hamerkazith acel maas hamas kivuth atât de necesar nouă pentru a putea satisface nevoile mișcării din întreaga țară, material cultural, cabaloth și kartis haver, toate acestea necesită cheltuieli enorme.

Până în prezent, maskirutul v-a putut trimite întreg materialul cultural existent, a izbutit să trimită șlichimi care să viziteze și să întărească kenimile voastre, într-un cuvânt, maskirutul a făcut tot ce i-a stat în putință, numai ca astfel mișcarea să continue a exista.

Acum e rândul vostru să dovediți practic ceea ce sunteți în stare, ceea ce vreți voi să faceți pentru continuitatea și în viitor a mișcării voastre, a tuturor.

Este necesar să asigurați maskirutului minimala sumă de 30% din cotizații, pentru ca aceasta să poată satisface cerințele mișcării. Este într-adevăr minimală această sumă față de nevoile maxime ale mișcării noastre. Credem că nu mai aveți nevoie de alte lămuriri în această privință.

Voi sunteți acei care, astăzi, ne veți lămurii pe noi asupra felului în care știți voi să vă dedicați muncii de mișcare. Știți destul de bine că fiecare ken trebuie să lucreze divizat în kwutzeth, îndrumate fiecare de către un responsabil.

Nu poate fi achrai acela care nu are răspunderea unei kwutzah, după cum nu poate exista kwutzah fără responsabil (achrai).

Și toți cei care fac parte din „Vaad haachraim” al unui ken trebuie să fie achraim a câte unei kwutzah. Un „vaad achraim” format din achraim fără kwutzot nu poate fi considerat ca atare. Și maskirimii kenimilor noastre urmează a ne trimite în mod grabnic tabelul de kwutzot componente ale kenimilor din care fiecare face parte, menționând totodată și numele achraimilor lor.

În încheierea prezentei circulare vă informăm că la veidaua pe întreaga țară a mișcării noastre, care va avea loc în timpul cel mai scurt, nu vor fi chemați să participe decât acei kenimi care vor fi îndeplinit toate cele câte se cer în această din urmă circulară.

Înștiințare către kibuțul din Galați:

Veți înștiința în scris maskirutul ori de câte ori haverimi-ot noi vor sosi în kibuț și nu veți mai primi nici un haver în kibuț dacă acesta nu prezintă la venirea sa adresa prin care kenul respectiv arată că-l trimite la hachșarah în kibuțul vostru și dovezile medicale știute (analiza sângelui, analiza sputei și certificat medical asupra stării generale a sănătății).

Hamaskiruth Hamerkazith

Borochowia este mișcarea voastră, a fiecăruia dintre voi.

Luptând pentru îndeplinirea lozincilor noastre, luptați pentru voi toți și pentru întregul nostru popor.

Lupta pentru apărarea intereselor vitale ale poporului evreu este una și aceeași cu lupta pentru realizarea în Eretz Israel a unui stat iudeu socialist.

Sionismul nostru este exprimarea voinței voastre de înfăptuire.

Revoluția noastră, al cărei scop este un Eretz Israel socialist, înseamnă transformarea majorității unui popor neproletar în muncitori, înseamnă canalizarea maselor evreiești spre o muncă productivă.

J. Tabenkin (Ein-Harod)

(Arh.St.Cluj, Serviciul Secret de Informații Cluj-Turda. Biroul de cenzură, dos. 7/1943-1947, f.4-6)

[1] Intrau în categoria „haverimilor” toți învățații Talmudului, dar și aceia mai puțin educați, care acceptau dispozițiile legii (inclusiv plata zeciuiei). De aceea, termenul desemna persoanele de încredere, cu accepțiunea de „tovarăș”. În Israelul de astăzi, noțiunea de „haverim” desemnează pe membrii unor cooperative sau kibuțurilor.

[2] *Alia* înseamnă „urcare”, însă este un termen plurisemantic, având aici semnificația de imigrație în țara lui Israel, considerată de evrei ca o datorie religioasă.

[3] Kibuțul era o așezare haluțiană colectivă, fondată pe principiile egalității și autogestiunii. Kibuț Hameuhad este una din cele două uniuni pe țară, cealaltă fiind Kibuț Haartzi.

[4] *Ișuv* este denumirea dată comunității evreiești din Eretz Israel și a societății constituite înainte de crearea statului Israel (în acest volum va mai fi întâlnit sub grafia *Yischouv*).

[5] Termenul este utilizat în Biblie pentru a desemna exilul, captivitatea, diaspora. Ulterior, noțiunea a dobândit o conotație peiorativă.

2

Prefectura Poliției Capitalei
11 ianuarie 1945

Evreii și încorporarea

Comunicatul Marelui Stat Major, prin care sunt anunțați evreii să se prezinte la unitățile lor la 15 ianuarie a.c., a produs mare îngrijorare în rândurile acestora.

Evreii, care credeau că vor putea prin diferite manevre să tergiverseze încorporarea lor până la sfârșitul războiului, se văd astăzi în fața faptului împlinit și deci a neplăcerilor pe care le prezintă faptele. Ei caută și astăzi să poată obține o nouă

amânare, cel puțin până în martie, fiindcă încorporarea făcută în mijlocul iernii le-ar aduce multe neplăceri și suferințe.

Evreilor le mai este teamă și de mizeria ce o vor avea de suportat din cauza ofițerilor și a gradaților, care se știe că nu-i pot agreea pe evrei sub nici o formă.

Afară de asta, evreii nu vor să facă nici un sacrificiu în oameni, spunând că ei au făcut destule servicii în cei 4 ani de dictatură antonesciană.

[Informație] sigură.

(Arh.St.București, Direcția Generală a Poliției, dos. 61/1945, f.151)

3

Chestura Poliției Municipiului Alba Iulia
Biroul Siguranței
Nr. 18.293-S din 13 ianuarie 1945

Către Comisariatul de Poliție Abrud

În conformitate cu ordinul Direcțiunii Generale a Poliției nr. 17.545-S din 23 nov. 1944, binevoiți a cunoaște că Ministerul Afacerilor Interne a dispus ca toți evreii care s-au refugiat din Ungaria în România și urmează să plece în Palestina, atunci când împrejurările vor permite, să fie plasați în orașele Mangalia și Medgidia, până la săvârșirea formalităților de emigrare.

Față de cele de mai sus, vă rugăm a dispune măsuri în consecință, spre știință și conformare.

Chestor
Dr. Gh. Petreanu

Șeful Bir. Sig.
Comisar Șt. Capătă

(Arh.St.Cluj, Inspectoratul de Poliție Cluj, inv. 399, dos. 157/1944-1945, f.136)

4

Chestura Poliției Municipiului Alba Iulia
Nr. 18.341-S din 18 ian. 1945

Către Comisariatul de Poliție Abrud

Avem onoare a vă ruga a lua măsuri pentru urmărirea și arestarea evreilor:
1. Grumberg Mihail Davilovici, născut în 1923; 2. Blumfeld Herșcu Lazarovici, născut în 1925; Ghitler Samoil, născut în 1925; Eisemberg Avram, născut în 1925; Minelevici Fredy Leontovici, născut în 1925.

Toți posedă adeverințe că au efectuat munca la detașamentul Cimișlia-Cetatea Albă, de unde li s-a dat drumul la data de 18 mai 1944. Susnumiții au încasat de la Prefectura județului Buzău drepturile pentru a fi repatriați, după care au dispărut. Din informații, aceștia ar intenționa să procedeze astfel și în alte localități.

În caz de aflare vor fi înaintați sub pază Poliției Buzău, în referire la nr. 4801 din 25 dec. 1944, pentru a fi predați Comisiei Aliate de Control[1].

Rezultatul va fi raportat și acestei Chesturi.

Chestor
Dr. Petreanu Gheorghe

Șef Bir. Sig.
Comisar Capătă Ștefan

(Arh.St.Cluj, Inspectoratul de Poliție Cluj, inv. 399, dos. 157/1944-1945, f.137)

[1] Comisia Aliată de Control a fost creată la scurtă vreme după semnarea de către România a Convenției de armistițiu, în baza art. 18, și își va desfășura activitatea până la 15 septembrie 1947. Încă din momentul semnării documentului de înființare a Comisiei, reprezentantul URSS a primit mandat de a acționa în numele Puterilor Aliate (Anglia și SUA). El a fost pentru acest interval principalul factor de decizie în derularea obligațiilor României față de Aliați, depășindu-și cu mult atribuțiile și amestecându-se în toate problemele țării. Vezi asupra acesteia volumul *Ocupația Sovietică în România. Documente 1944-1946*, ed. Florin Stănescu și Dragoș Zamfirescu, București, Edit. Vremea, 2002.

5

Turda II, la 19 ianuarie 1945
Nr. 510

NOTĂ

Îndată după eliberarea țării de vechea situație și abolirea legilor de protecție a elementului străin, ungurii și jidovii se consideră iarăși stăpâni și încearcă pe toate căile suprimarea elementului românesc, subminează statul și formează fel de fel de asociații și societăți zise democratice sau de stânga, cu un singur scop: distrugerea ordinii sociale la noi și înfrângerea elementului autohton pentru a stăpâni ei, cum vor, acest popor.

Jidovii au înființat o societate „Gordonia”, zisă „de tineret sionist-socialist”, cu ramificații în toată țara. Sediul acestei societăți pare a fi str. Foișor nr. 96 în București.

Am identificat ca conducători ai acestei asociații pe următorii: David Tannenbaum și Filipp Segall, ambii domiciliați în București, cu adresa la sediul din str. Foișor 96.

De la acest sediu au plecat în țară emisari propagandiști, din care am identificat pe: Perl Sanyi, care a trecut prin Turda și după un popas de 5 zile aici a călătorit la Cluj și în centrele mai mari și mai mici din Transilvania de Nord. Un alt emisar propagandist a trecut de la București la Brașov-Sibiu-Sighișoara-Tg. Mureș-Turda, unde a organizat sau a încercat să organizeze tineretul jidovesc în jurul blocului „Gordonia”. Acesta e Glück Andrei, zis Ezra (Endre).

În Turda, după o săptămână de propagandă, a reușit să organizeze „Ulam”-ul, a ținut adunări, conferințe, a scos o gazetă, bineînțeles fără autorizație și fără tipografie, ci numai scrisă la mașină, pe care a difuzat-o în publicul evreiesc. Numitul emisar a stat două săptămâni în Turda, cu adresa la Bercovici, în str. Dr. Ioan Rațiu nr. 30. Cum e și natural, la poliție nu a fost anunțat cu domiciliul și a lucrat tot timpul acoperit.

Membrii blocului său și i-a recrutat în special din elevii și elevele școlilor secundare, restul din muncitori tineri între 20-26 ani.

Pentru edificarea completă asupra acestei probleme, anexăm aici copia câtorva rapoarte de rezultatul propagandei trimise sediului din București.

Cum apare din rapoarte, societatea tineretului sionist-socialist e una de stânga, dar din informațiile ce avem pe cale particulară, această societate e pepiniera viitorilor comuniști conducători ai unei Romaniscaia Republica Sovietică viitoare. Se pare a fi subvenționați în acest scop și crescuți ca singurul element capabil a împlini comandamentele noii politici față de popoarele din Balcani și Bazinul Dunărean, care nu vor să se despartă de practica democratică din trecut.

Aceste informații le deținem de la un evreu intelectual din Turda, care își exprimă îngrijorarea de jocul perfid ce-l fac conașionalii lui și care se teme de o reprimare ce are să vină în curând față de evreii de la noi.

(Arh.St.Cluj, Serviciul Secret de Informații Cluj-Turda. Biroul de Cenzură, dos. 9/1944-1947, f.66)

6

Prefectura Poliției Capitalei
24 ianuarie 1945

Din cercurile evreilor

Evreii care au trecut la catolicism în vremurile de prigonire au făcut o întâmpinare dlui Al. Șafran, șeful rabin al comunității evreiești[1], pentru a le permite revenirea în sânul evreilor de rit mozaic.

Dl. Al. Șafran a convocat marele sfat rabinic, care a hotărât reprimirea acestor evrei în sânul mozaismului, judecându-se de la caz la caz.

Un evreu multimilionar, căruia i s-a permis să se lepede de catolicism și să fie primit în masa evreilor, i s-a cerut pentru aceasta 3 milioane lei. Cazul a ajuns la cunoștința evreilor, care sunt foarte intrigati de hotărârea sfatului rabinic, spunând că acesta face foarte rău permițând această revenire, deoarece renegații s-au lepădat de religia mozaică în momentele când evreismul a sângerat mai mult.

Acești transfugi care și-au apărât pielea îmbrățișând o religie străină, nu merită acum să fie absolviți de acest păcat și tocmai de sfatul rabinic, care are menirea să vegheze la executarea preceptelor religiei. Acești evrei care au făcut o afacere trecând la catolicism, să fie lăsați acolo, neadmițându-se traficul cu lucrurile sfinte pentru care evreii suferă de aproape 6000 de ani.

[Informație] sigură

(Arh.St.București, Direcția Generală a Poliției, dos. 61/1945, f.245-246)

[1] Alexandru Șafran (n. 1910, la Bacău), absolvent al Seminarului rabinic din Viena, șef rabin al comunității din Bacău (1929-1939, succedând tatălui său, care îndeplinise această sarcină între 1905-1929), iar apoi șef rabin al României, devenind senator de drept. În 1948 părăsește țara, devenind marele rabin al Genevei. În 1997 este ales membru de onoare al Academiei Române. Fratele său a fost rabin în Ploiești. Vezi Al. Șafran, *Un tăciune smuls flăcărilor. Comunitatea evreiască din România, 1939-1947. Memorii*, cu o introducere de Jean Ancel, București, Edit. Hasefer, 1996 (dar și în germană: Al. Șafran, *Den Flammen entrissen: die jüdische Gemeinde in Rumänien 1939-1947. Erinnerungen*, Einführung von Jean Ancel, aus dem Franz. von Ingrid Jonas, Tübingen, Francke Verlag, 1996).

Prefectura Poliției Capitalei
24 ianuarie 1945

Muncitorii creștini de la fabrica de boiangerie „Vica” își manifestă nemulțumirea zi de zi din cauza persecuțiilor și au de suferit de pe urma evreilor.

Cu ocazia întrunirii muncitorilor din ziua de 22 ianuarie a.c., evreul Sandu Cohn s-a adresat muncitorilor cu următoarele cuvinte: „Noi, evreii, am suferit destul de la voi, românii, timp de 4 ani. Acum este rândul să suferiți și voi pentru noi”.

Un lucrător creștin, venind cu o listă de subscripție spre a strânge bani pentru construirea unei biserici, a fost oprit de evreul Abramovici David, care i-a îndemnat pe lucrători să nu dea nici un ban.

Comunicat: Min. Muncii, Min. Ec. Naț.

(*Arh.St.București, Direcția Generală a Poliției, dos. 61/1945, f.243*)

Comunitatea Evreilor din București
Sectorul I, B-dul Domniței 39
Secția Culturală. Tel. 3.34.51

București, 29 ianuarie 1945
No. 514. RB/MS

Domnule Ministru,

În conformitate cu decizia Onor. Minister publicată în „Monitorul Oficial” no. 228 din 3 octombrie 1944, recunoscându-se dreptul de publicitate școlilor primare și secundare din București, care l-au avut până la apariția legilor rasiale, avem onoarea a vă ruga să binevoiți a dispune recunoașterea acestui drept de publicitate următoarelor școli ale Comunității noastre, care se încadrează în deciziunea de mai sus:

Școli primare de fete: No. 1. „Fraternitatea Zion”; No. 2. „Progresul Culturii”; No. 3. „Instrucțiunea”; No. 4. „Voința”.

Școli primare de băieți: 1. „Jacob și Caroline Loebel”; 2. „Maria A.E. Gaster”; 3. „Cultura – Max Aziel”[1]; 4. „Unite”; 5. „Malbim”; 6. „Voința”; 7. „Ranetti Roman”.

Școli secundare de fete: Gimnaz. Comercial „Instrucțiunea”; Gimnaziul Industrial „Focșăneanu”.

Școli secundare de băieți: Gimnaz. Teor. No. 1 „Cultura”; Gimanz. Com. No. 1 „Cultura”.

Primiți, vă rugăm, Domnule Ministru, asigurarea deosebitei mele considerații,

Secretar general
Dr. Dorian[2]

Președinte
Iacob Gârdea

Domniei-Sale, Domnului Ministru al Culturii Naționale. Loco

(*Arh.St.București, Ministerul Culturii Naționale și Cultelor 1945, dos. 4298, f. 272*)

[1] Această școală e diferită de Liceul comercial cu același nume, care își reluase localul din str. Sborului 15 încă din 10 decembrie 1945.

[2] Emil Dorian (1893-1957), absolvent al facultății de medicină, autor al câtorva volume de versuri și romane, apreciat traducător din idiș. Postum, însemnările lui jurnaliere din anii 1937-1944 au fost publicate de fiica sa, Marguerite Dorian: *The Quality of Witness: A Romanian Diary, 1937-1944*, Philadelphia, Jewish Publication Society, 1982 (traduse în limba română sub titlul: *Jurnal din vremuri de prigoană, 1937-1944*, București, Edit. Hasefer, 1996).

9

Chestura Poliției Municipiului Alba Iulia
Nr. 18.897-S din 29 ianuarie 1945

Către Comisariatul de Poliție Abrud

Am onoare a vă înainta în copie adresa nr. 38.622/1944 a Ministerului Afacerilor Străine, Direcțiunea Afacerilor Politice, precum și copie de pe decizia nr. 26.700/1944 a subsecretariatului de stat al Ministerului Afacerilor Interne, primite cu ordinul Direcțiunii Generale a Poliției nr. 123 din 5 ianuarie 1945, rugându-vă să binevoiți a lua cunoștință și a dispune următoarele:

Se va întocmi de urgență dosare personale pentru cei care intră în categoriile refugiaților cehoslovaci, precum și a evreilor refugiați din Ungaria, Iugoslavia și Ardealul de Nord, care sunt neinternabili după prevederile Comisiei de Armistițiu. Fiecare dosar va cuprinde cererea solicitatorului, copie după interogator, referat tip și actele ce le posedă. Aceste dosare vor fi trimise, prin această Chestură de Poliție, Direcțiunii Generale a Poliției, Serviciul Controlul Străinilor, unde funcționează ambele comisii, care le vor înapoia cu avizele respective.

În principiu, fiecare din categoriile de mai sus, care își vor putea clarifica situația, fie prin actele ce le au, fie prin atestare de la oficiile de emigrare respective (Comitetul Emigranților Cehoslovaci din București, str. Dionisie Lupu nr. 47, Colonia Cehă din str. Matei Basarab nr. 3 București, precum și Comitetul Refugiaților Evrei din Ungaria, din București, str. Olari nr. 36), li se vor elibera *bilete de liberă petrecere, provizorii, pe termen de 3 luni*, cu o viză specială: „Refugiat cehoslovac” sau „Refugiat evreu din Ungaria, cu domiciliu obligatoriu”. Domiciliul obligatoriu este la adresa la care se găsește în prezent, pe care nu o va putea schimba decât cu aprobarea oficiului polițienesc respectiv, la care de altfel fiecare este obligat a se prezenta săptămânal, pentru viză de urgență. Mutările dintr-o localitate în alta se fac numai cu aprobarea Comisiunilor. Evidența acestor categorii va fi ținută separat și în registre separate pentru fiecare categorie.

Aceasta este singura modalitate de a legitima pe toți cehoslovacii și evreii unguri – refugiați în România – și de a-i avea în evidența permanentă atât de necesară în actualele vremuri, cât și pentru timpul când va fi posibilă repatrierea lor.

Termen de executare: până la data de 5 februarie 1945.

Chestor
Dr. Petreanu Gheorghe

Șef Bir. Sig.
Comisar Capătă Ștefan

[ANEXA 1]

Copie de pe Decizia nr. 26.700 din 26 decembrie 1944

Deciziune

Având în vedere dispozițiunile legii pentru organizarea Ministerului Afacerilor Interne.

Având în vedere dispozițiunile cuprinse în adresa nr. 38.622 din 19 decembrie a.c. a Ministerului Afacerilor Externe, Dir. Af. Politice.

Decidem

Art. 1. Se înființează pe lângă Serviciul Controlului Străinilor din Direcțiunea Generală a Poliției două comisii având însărcinarea următoare:

a) O primă comisie, compusă din câte un reprezentant al serviciului susmenționat, al Direcției Ordinii Publice, al Ministerului Afacerilor Străine și al Marelui Stat Major, pentru cercetarea situației supușilor cehoslovaci aflați în țară și eliberarea actelor de liberă petrecere în România, valabile timp de 3 luni de zile, cu posibilitate de reînnoire la expirarea termenului.

b) O a doua comisie, compusă din reprezentanții aceluiași autorități, care să elibereze biletele de liberă petrecere în țară evreilor refugiați la noi din Ungaria, Iugoslavia și Ardealul de Nord și care sunt neinternabili după prevederile Convenției de Armistițiu.

Art. 2. Direcțiunea Generală a Poliției este însărcinată cu aducerea la îndeplinire a prezentei deciziuni.

Ministru Subsecretar de Stat
General Stănescu

pt. conf.
Niculescu

[ANEXA 2]

Copie de pe adresa nr. 38.622 din 19 decembrie 1944 a Ministerului Afacerilor Străine, Direcțiunea Afacerilor Politice

Domnule Director General,

În urma conferinței ținută la 16 decembrie a.c. la acest departament – conferință despre care tratează adresa noastră nr. 38.559 din 14 decembrie a.c. –, la care au participat delegații Ministerului de Interne (Direcțiunea Ordinii Publice) și Direcțiunii Generale a Poliției (Serviciul Controlul Străinilor) s-a hotărât ca pentru clarificarea situației supușilor cehoslovaci la noi să se formeze o comisie care să funcționeze pe lângă serviciul Controlului Străinilor.

Această comisie, compusă dintr-un reprezentant al serviciului susmenționat, un reprezentant al Marelui Stat Major și un reprezentant al Ministerului de Externe, va cerceta actele personale prezentate de toți cei ce pretind a avea naționalitatea cehoslovacă și va elibera apoi celor îndrituiți să se prevaleze de cetățenia cehoslovacă bilete de liberă petrecere în România valabile timp de 3 luni, putând fi înnoite după expirarea termenului.

Biletele vor purta toate o mențiune din care să reiasă că au fost eliberate provizor până când guvernul cehoslovac va putea stabili definitiv care dintre posesorii

biletelor au neîndoieinic apartenența cehoslovacă. S-a decis în același timp ca Ministerul de Interne să ceară atât „Coloniei Cehoslovace”, cât și „Comitetului Cehoslovac” să îndrumeze la comisiunea nou creată pe toți supușii cehoslovaci spre a li se stabili provizor în fața autorităților noastre calitatea de cetățean ceh.

În consecință, am onoare a vă ruga să binevoiți a dispune să se numească din partea dvs. un reprezentant în comisiunea sus indicată, comisiune care prin eliberarea biletelor de liberă petrecere va soluționa toate inconveniențele rezultând din faptul că actualmente o parte din cehoslovacii din România sunt considerați apatrizi. Am intervenit în același sens pe lângă Marele Stat Major (Secția I, Biroul 1). Ministerul nostru a numit ca reprezentant al său în comisiune pe dl. consul general I. Cărațiu.

Totodată, în aceeași conferință de sâmbătă, s-a stabilit să se formeze o altă comisiune, formată în același mod, care să elibereze bilete de liberă petrecere în țară evreilor refugiați la noi din Ungaria (neinternabili după prevederile Convenției de Armistițiu). În această din urmă comisiune delegatul Min. de Externe este dl. consul general Gh. Micu.

Primiți vă rog domnule director general asigurarea deosebitei mele considerațiuni.

p. Ministru Af. Externe
V. Stoica, ministru plenipotențiar

p. Director de Poliție
I. Ciuntea, secretar de Legație

(Arh.St.Cluj, Inspectoratul de Poliție Cluj, inv. 399, dos. 157/1944-1945, f.142-143)

10

Chestura Poliției Municipiului Alba Iulia
Nr. 40 Reg. Sp. din 17 februarie 1945

Către Comisariatul de Poliție

Direcțiunea Generală a Poliției este informată că evreii urmând a fi înrolați, în rândurile evreilor există o puternică reacțiune, mai cu seamă că printre aceștia se vorbește că de data aceasta ar fi intervenit pentru încorporarea lor însuși Comandamentul Sovietic.

Evreii au început să facă demersuri pe lângă același Comandament, să aprobe ca tinerii evrei din România să fie înrolați în cadrele Armatei Sovietice pentru diferite servicii militare auxiliare, oferindu-se pentru asemenea servicii și în special pentru Crucea Roșie femeile evreice.

Verificați informațiunea de mai sus și raportați rezultatul până la data de 28 februarie 1945

Chestor
Dr. Gh. Petreanu

Șeful Bir. Sig.
Comisar Șt. Capătă

(Arh.St.Cluj, Inspectoratul de Poliție Cluj, inv. 399, dos. 403/1944-1945, f.634)

Chestura Poliției Municipiului Alba Iulia
Nr. 20.397-S din 19 februarie 1945

Către Comisariatul de Poliție

În conformitate cu ordinul Direcțiunii Generale a Poliției nr. 35.241-S din 26 ian. 1945, vi se face cunoscut că în conformitate cu adresa nr. 1615 din 18 ian. 1945 a Comisiei Române pentru aplicarea Armistițiului și potrivit cu punctul de vedere exprimat prin adresa nr. 189 Cab. din 15 ian. 1945 a Min. Justiției, se vor considera ca fiind de origine etnică evreiască toate acele persoane care au unul din părinți (tata sau mama) evreu.

Față cu cele de mai sus și în conformitate cu ord. nr. 34.772 din 24 ian. 1945 al Min. Af. Interne, vă rugăm dați dispozițiuni organelor în subordine în sensul că în aplicarea art. 2 din Convenția de Armistițiu, toate aceste persoane sunt exceptate atât de la măsurile de internare în lagăre, cât și de la cele prevăzute în ordinul nr. 32.085 din 5 ianuarie 1945 al Insp. de Pol.

Divorțul părinților nu schimbă situația copiilor și, în consecință, chiar în asemenea cazuri persoanele rezultate din căsătoriile mixte, intervenite între germani sau maghiari și evrei, sunt exceptate de la măsurile arătate mai sus.

Chestor
Dr. Gh. Petrescu

Șeful Bir. Sig.
Comisar Șt. Capătă

(Arh.St.Cluj, Inspectoratul de Poliție Cluj, inv. 399, dos. 157/1944-1945, f.145)

Chestura Poliției Municipiului Alba Iulia
Nr. 22.089-S din 8.III.1945

Către Comisariatul de Poliție Abrud

Conform ordinului Dir. Gen. a Pol. nr. 8133-S din 17 februarie 1945 și motivat de ordinul Ministerului Afacerilor Interne, Dir. Adm. de Stat nr. 27.032 din 16 februarie 1945, am onoare a vă face cunoscut că în urma cererii Uniunii Comunității Evreiești din Vechiul Regat[1], Ministerul Cultelor și Artelor a dat aviz favorabil pentru ca tăierea rituală de animale și păsări să fie făcute exclusiv de către comunitățile evreiești sau de către autorizații speciali ai comunităților, rugându-vă să binevoiți a lua măsuri în consecință prin organele în subordine pentru respectarea acestei dispozițiuni.

Chestor
Dr. Petreanu Gheorghe

Șef. Bir. Sig.
Comisar Corneliu Baldovin

(Arh.St.Cluj, Inspectoratul de Poliție Cluj, inv. 399, dos. 157/1944-1945, f.146)

[1] Uniunea Comunităților Evreiești din Vechiul Regat se constituise la 5 noiembrie 1944, după două săptămâni alegându-se și comisia interimară de conducere, din care făceau parte: Al. Șafran, W. Filderman, L. Mayersohn, E. Manolescu, M. Sărățeanu, P. Iscovici, M.H. Maxy, B. Lebli, S. Schnapp, I. Gârdea, S. Gregor, L. Neuman, A. Pollack, I. Feller, L. Filderman, A. Muhlam, A. Feller și O. Meller. De la 1 decembrie 1944, avocatul Lascăr Șaraga va fi numit secretar general al Uniunii, secondat de patru vicepreședinți.

13

Comunitatea Evreilor din București
Liceul Teoretic și Gimnaziul Industrial de Fete nr. 5 (Focșăneanu)
București, strada Anton Pan no. 44
Telefon 3.31.81
Nr. 165/București, 3 aprilie 1945

Domnule Ministru,

Avem onoarea a vă aduce la cunoștință că pentru executarea ordinului no. 38.401/1945 al Onor. Minister privind democratizarea școlii am executat următoarele:

Conferința corpului didactic, care a avut loc sâmbătă 24 martie a.c., a avut ca prim punct în ordinea de zi citirea și discutarea ordinului amintit. În privința menținerii unei bune discipline necesare în epoca de educație democratică, s-au decis măsurile necesare care să se încadreze în normele date de Onor. Minister.

S-a decis completarea activității și organizării comitetelor de clasă existente de la începutul anului școlar, pentru a corespunde cu totul noilor dispoziții.

S-a decis organizarea de șezători și conferințe pentru educația democratică a elevilor.

Ședința care a avut loc cu prilejul inaugurării săptămânii antifasciste a tinerețului a avut programul următor:

Cuvântul de deschidere al doamnei directoare s-a purtat asupra rezistenței în epoca de activitate fascistă, marile figuri din țară și străinătate care s-au opus fascismului, relele fascismului în contrast cu avantajele democrației și datoria noastră de a contribui la efortul pentru victorie și refacerea țării. A urmat programul susținut de eleve. Una dintre disertații privea școala hitleristă cu marile ei erori de educație. Alta a tratat succint educația în școala sovietică, cu avantajele ei morale și educative pentru tineret. A urmat programul artistic, cu lecturi din autori democrați, muzică etc.

Pentru activitatea ce va urma regulat, vom raporta la timp.

Primiți, Domnule Ministru, încredințarea distinsei noastre considerațiuni.

Directoare
[indescifrabil]

Secretară
[indescifrabil]

D-sale, Domnului Ministru al Culturii Naționale[1]. Loco

(Arh.St.București, Ministerul Culturii Naționale și Cultelor-1945, dos. 4298, f.186)

[1] Documentul este adresat lui Ștefan Voitec, ministrul Educației Naționale, titulatura folosită aici nemaifiind în uz. Mai existau acum un Minister al Artelor (condus de Mihai Ralea) și un altul al Cultelor (condus de C. Burducea).

14

Inspectoratul Regional de Poliție
Chestura Poliției Municipiului Iași
Biroul Administrativ
Nr. 19.342/9 aprilie 1945

Certificat

În urma cererii înregistrate sub nr. 19.342/1945.

Se certifică de noi că d-l Bercovici Samoil din Iași, str. Smârdan nr. 95, a fost în serviciul Chesturii Poliției Municipiului Iași în calitate de comisar de la data de 28 august 1944 până la data de 1 aprilie 1945, când a fost pus în disponibilitate, în urma comprimării cadrelor polițienești.

În tot timpul cât a funcționat în această instituție a dat dovadă de pricepere în serviciu, cinste și conștiinciozitate. Drept care se eliberează prezentul certificat spre a-i servi la nevoie.

Inspector Regional de Poliție
Dumitru Ganciu

(Arh.St.Iași, Inspectoratul Regional de Poliție Iași, dos. 39/1945, f.44)

15

Ședința Consiliului FND [Frontul Național Democrat] din 11 aprilie 1945

Au luat parte:

Miniștri FND: Tov. Pătrășcanu[1], tov. Voitec[2], tov. Rădăceanu[3], prof. Constantinescu-Iași[4], Ralea[5], ing. Nicolau[6], Tudor Ionescu[7], pr. Burducea[8], Zăroni[9], Potop[10].

Din partea UP [Uniunea Patrioților]: Magheru[11], Mutulescu[12], Chivu Stoica[13].

Din partea UP Maghiare: Țico[14].

Tov. Pătrășcanu propune la ordinea de zi:

- 1) Problemele departamentelor
- 2) Chestiunea economică
- 3) Problema evreiască în legătură cu un miting care se pregătește pentru duminică de către organizațiile evreiești
- 4) Diverse

[...]*

Chestiunea evreiască

Maxy[15]: Noi suntem un colectiv evreiesc rămas de pe urma desființării Consiliului Evreiesc. Acesta e compus din membri ai partidelor comunist și social-democrat care se adună pe linia FU[16].

Acum sunt o serie de organizații evreiești cu caracter mondial și altele cu caracter local. Cele cu caracter mondial sunt organizația sionistă, Congresul Mondial Evreiesc și Jewish Agency, au drept scop realizarea unui program de revendicări ale evreilor de aici și facilitarea migrațiunii în Palestina, considerând că soluționarea problemei evreiești e numai în legătură cu realizarea unui cămin național. FER [Federația Evreilor din România] a lui Filderman[17] are ca scop punerea în fapt a tuturor dezideratelor pentru încetățenirea evreilor în cadrul țării.

Acum o serie de organizații încearcă duminică să facă un miting la Templul Coral, unde să atragă populația evreiască, și au redactat o moțiune pe care o vor citi și care trebuie să atragă și Federația Evreiască.

Chemarea lor are ca scop:

- 1) Lupta evreilor de pe tot pământul contra hitlerismului.
- 2) Lupta pentru revendicările și despăgubirile de război a tuturor evreilor din toate țările.
- 3) Lupta pentru realizarea unui stat evreiesc propriu și dreptul pentru acest stat de a realiza migrațiuni.

Citește moțiunea.

Organizațiunile care semnează această moțiune caută de fapt să pună populația evreiască pe o altă poziție decât a intereselor ei de aici.

Organizația sionistă mondială, având drept să existe, are dreptul și să activeze, dar din moment ce antrenează și celelalte organizații evreiești locale, dau acestei manifestațiuni aspectul unei totale aderări a întregii populații evreiești la această acțiune.

Prin dizolvarea Congresului Evreiesc s-a făcut o greșală, slăbind poziția noastră în masa evreiască. Acum aceste organizații luptă pentru despărțirea dintre poporul român și evrei, pe când noi luptăm tocmai pentru încorporarea lor în poporul român, pentru salvarea intereselor populației evreiești în sânul poporului român unde va trebui să trăiască mai departe.

Sugestiile noastre ar fi acum: să participăm pentru a lua cuvântul și să venim cu o moțiune a noastră separată. Într-un templu însă, astfel de discuții politice să nu pară nepotrivite. O altă sugestie ar fi să ne înțelegem cu ei. Să participăm în mijlocul lor ostil din public sau să spunem cuvântul ca FND[18].

Al doilea reprezentant: Aceștia încearcă să facă o ruptură între populația evreiască și cea românească. Ei vor să antreneze populația evreiască într-o acțiune externă, cerând ca ei să fie considerați cetățeni străini, care să aibă și un reprezentant la San-Francisco. Prin această separațiune, ei vor să dea un vot de blam poporului și guvernului român. Aceasta are un caracter politic și nu religios, și dacă ei fac această adunare într-un templu, atunci nici noi nu trebuie să ne simțim stânjeniți de aceasta.

O sugestie ar fi să invităm toată populația evreiască din toate organizațiile noastre, să demascăm ceea ce fac ei, aceasta nefiind decât o diversiune.

Maxy: Când s-au făcut manifestațiile contra lui Rădescu, am făcut apel la ei să facem o manifestație contra guvernului, dar nu au vrut[19].

Prof. Const.-Iași: Depinde de forța pe care o avem, pentru a arăta că ei nu exprimă majoritatea populației evreiești. Noi să arătăm că evreii sunt repuși în toate drepturile, să arate că nimeni nu e împotriva lor, să fie întrebați contra cui se apără dacă nimeni nu-i amenință și poate astfel se vor demasca. Să se atingă chestiunea că suntem în spatele frontului și că nu avem acum interes să facem diversiuni. În orice caz, să luați contact cu ei înainte de aceasta. *E necesară crearea unui organ de informație a FND-ului pe linie evreiască.*

Tov. Sencovici[20]: Aici sunt două chestiuni: e partea politică și atitudinea pe care o ia FND față de aceasta. Reacțiunea caută să lupte contra noastră pe toate terenurile, introducând chiar oameni în partidele noastre. Ei caută să lucreze mai ales acolo unde noi suntem mai slabi. În problema evreiască au teren extrem de favorabil. Speculând chinurile prin care au trecut evreii, pot întoarce acestea tocmai pentru scopurile lor.

E posibil ca duminică să aibă o masă impozantă. În general trebuiesc clarificate masele evreiești pentru a nu deveni o masă de manevră și FND trebuie să ia poziție prin presă, radio, întruniri, să scoată broșuri pentru ei. Organizațiile FND să facă întruniri și să arate acestor mase ce vrem noi.

Pentru duminică cred că se poate da un articol în ziare și se poate face aici un comunicat, pe baza principiilor expuse de Constantinescu-Iași, arătând poziția FND-ului față de această întrunire. Sâmbătă să se dea prin radio o scurtă caracterizare și [de] convocat oamenii noștri la întrunirea lor, [de] pregătit 10-15 oameni care să ia cuvântul și care să fie susținuți din public pentru a li se putea permite să vorbească.

Țico: Așa cum s-a procedat și cu întrunirile FND, propun să se facă vineri sau sâmbătă o întrunire de pregătire a maselor, așa că masele duminică să știe despre ce e vorba.

Potop: Ei urmăresc o spargere pe care noi nu trebuie să o alimentăm. Dacă FND nu ia poziție, ce ne facem dacă întrunirea lor are succes? Începem atunci lupta cu ei și separația pe care o caută va fi și mai marcată.

Constantinescu-Iași: Noi am lăsat masa evreiască din mână, lăsându-le lor posibilitatea de manevră. Dacă nu luăm poziție în numele FND-ului, atunci cine ia oficial poziție contra lor, cine conduce această luptă? Ar fi oare bine să fie evreii din FND? Dar așa o grupare nu există. Sau poate ar fi bine un grup de inițiativă?

Reprezentantul al II-lea: Noi facem parte din Federația Uniunilor de Comunități[21] și am putea să luăm atitudine în această calitate. Luăm poziție contra lor și FND ne sprijină.

Magheru: Ar trebui să se spargă unitatea lor pe dinăuntru, introducând oamenii noștri.

Țico: Să vorbească la întrunire un evreu polonez, unul ungar, dintre democrați.

Sencovici: Dacă numai câțiva oameni vor lua această atitudine, atunci vor avea ei înfățișarea că vor să spargă unitatea. Trebuie ca FND să caracterizeze scopurile lor, arătând clar punctul de vedere al FND-ului și atunci și democrații de la ei vor vedea cum stă chestiunea și vor lua poziție.

Maxy: Am vorbit cu un sionist arătându-i părerea și acesta m-a întrebat dacă vorbesc în numele FND-ului. El mi-a spus că dacă acesta e punctul de vedere al FND-ului, atunci înseamnă că ei ni-l impun și nu au drept să facă aceasta, căci organizația sionistă existând, are dreptul să-și spună și cuvântul, fiind o organizație internațională.

Const.-Iași: În orice caz, FND va da tot concursul, punând la dispoziție presa, radio, dar nu cred că ar fi posibil să luăm atitudine în numele FND-ului, antrenându-l într-o acțiune în care poate nu vom avea succes. Poate ar fi bine ca fiecare organizație a FND-ului separat să ia atitudine, dar nu ca FND. Chestiunea se va mai discuta și se va rezolva până mâine dimineață.

(*Arh.St.București, CC al PCR. Cancelarie, dos. 27/1945, f. 3-7*)

* Fragmentul lipsă nu are legătură cu tematica volumului.

- [1] Lucrețiu Pătrășcanu (1900-1954), membru fondator al PCR, reprezentant al acestuia în Comintern. A participat la răsturnarea regimului Ion Antonescu, fiind imediat numit secretar de stat și ministru fără portofoliu. A participat la semnarea armistițiului cu URSS (12 septembrie 1944). Încă din timpul guvernului C. Sănătescu este numit ministru al justiției, post pe care îl va păstra până la demiterea sa, în martie 1948. Motivele înlăturării lui Lucrețiu Pătrășcanu au fost complexe, până în 1968 nevorbindu-se mai nimic asupra cazului său, ceea ce a generat o mitologie demnă de cercetat. Nici ancheta ordonată de N. Ceaușescu și reabilitarea lui Pătrășcanu nu au adus prea multe lămuriri, însă lucrările și documentele publicate în ultimul deceniu oferă tot mai multe elemente explicative ale scoaterii lui din viața politică și suprimarea fizică. Asupra cazului Pătrășcanu vezi: *Principiul Bumerangului. Documente ale procesului Lucrețiu Pătrășcanu*, coord. Mihai Giugariu, București, Edit. Vremea, 1996; Anton Rațiu, *Cumplita odisee a grupului Lucrețiu Pătrășcanu. Adevăruri dureroase*, 2 vol., București, Edit. Gestiunea, 1996; Herbert (Belu) Zilber, *Actor în procesul Pătrășcanu* (Prima versiune a memoriilor lui Belu Zilber), ed. G. Brătescu, București, Edit. Humanitas, 1997; Gh. Onișoru, *Reflecții pe marginea cazului Pătrășcanu*, în „Xenopoliana”, VII, 1999, nr. 1-2, p.92-103; Anton Golopenția, *Ultima carte*, ed. Sanda Golopenția, București, Edit. Enciclopedică, 2001 (textul integral al declarațiilor date de A. Golopenția, arestat pentru a depune mărturie în ancheta Pătrășcanu); Lavinia Betea, *Lucrețiu Pătrășcanu. Moartea unui lider comunist*, București, Edit. Humanitas, 2001; Fl. Constantin, *PCR, Pătrășcanu și Transilvania (1945-1946)*, București, Edit. Enciclopedică, 2001; *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare. Maghiarii din România (1945-1955)*, ed. A. Andreescu, L. Nastasă și A. Varga, Cluj, Edit. CRDE, 2002, doc. 118.
- [2] Ștefan Voitec (1900-1985), membru în comitetul executiv al Partidului Social-Democrat, era ministrul Educației Naționale încă din vremea guvernului prezidat de C. Sănătescu (de la 4 noiembrie 1944). Acum ocupa același portofoliu, însă la conducerea guvernului se afla deja Petru Groza (din 6 martie 1945). După congresul de unificare al PSD cu PCR (1948) a devenit membru al CC al PCR, îndeplinind – printre altele – funcțiile de președinte al Marei Adunări Naționale (1961-1974), vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (1948-1949; 1956-1961) și al Consiliului de Stat (1961-1965; 1974-1985), ministru al Comerțului Interior (1955-1956) și al Industriei Bunurilor de Consum (1957-1959).
- [3] Lothar Rădăceanu (1899-1955), fost membru al Partidului Social-Democrat, după unificare devenind membru și secretar al CC al PCR (1948-1952), ministru al Muncii, Asistenței și Asigurărilor Sociale (1947-1952).
- [4] Petre Constantinescu-Iași (1892-1977), absolvent al facultății de litere și filozofie din Iași, ulterior profesor la Universitatea de aici (1926-1936) și cea din București (1944-1952). Ministru al Propagandei (1945-1946), ministru al Cultelor (1953-1957), director al Institutului de istorie „N. Iorga” (1948-1953) și apoi al Institutului de Studii Româno-Sovietice (1962-1964). Membru titular al Academiei Române din 12 august 1948. Încă din perioada interbelică a manifestat un profund atașament față de ideologia comunistă, în 1925, pe când era profesor la Liceul din Bârlad, fiind acuzat ca susținător al comuniștilor evrei (cf. „Curentul”, II, 1925, nr. 142/30 aprilie, p.2). În 1934 a fost arestat și anchetat pentru activitatea lui politică, ceea ce a generat mai multe proteste din partea intelectualilor români și străini (la Paris, sub egida societății „Amicii Uniunii Sovietice”, prezidată de André Gide și Albert Mallraux; în România au semnat un memoriu M. Ralea, Em. Socor, C. Motaș, I. Hudiță, P. Pandrea, Șerban Cioculescu, N.D. Cocea, D. Botez, T. Mușatescu, Sică Alexandrescu ș.a.; cf. „ABC”, I, 1934, nr. 39/17 decembrie, p.7; nr. 49/29 decembrie, p.5; „Dimineața”, XXXI, 1935, nr. 10.285/14 august, p.10 etc). Asupra lui vezi: *Omagiul lui P. Constantinescu-Iași cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, sub redacția lui

- Emil Condurachi, București, Edit. Academiei RPR, 1965; [I.Cicală], *Petre Constantinescu-Iași. 1892-1877*, în „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj”, XXI, 1978, p.545-546; Gh.I. Ioniță, I. Șendrulescu, *Petre Constantinescu-Iași, omul și opera*, în „Studii și articole de istorie”, 45-46/1982, p.31-39.
- [5] Mihai Ralea (1896-1964), absolvent al facultății de litere din Iași, cu un doctorat susținut la Sorbona. Profesor la Universitatea din Iași, iar din 1938 la București. Ministru al Muncii și Asigurărilor Sociale (1938-1940), iar după al doilea război mondial ministru al Artelor (1945-1946) și ambasador în SUA (1946-1948). Între 1958-1961 a fost vicepreședinte al Prezidiului Marelui Adunări Naționale, iar între 1961-1964 vicepreședinte al Consiliului Național pentru UNESCO. Membru al Academiei Române din 1948. Asupra lui vezi Tatiana Slama-Cazacu, *Mihai Ralea, o personalitate controversată*, în „România literară”, XXX, 1997, nr. 1, p.12-15.
- [6] Gheorghe Nicolau (1886-1950), absolvent al Școlii Naționale de Poduri și Șosele din București, profesor la catedra de mașini cu combustie internă a Institutului Politehnic din capitală (1924-1950). În 1930 a devenit președinte al Consiliului Tehnic Superior. După căderea guvernului Antonescu este numit ministru secretar de stat la Departamentul Asigurărilor Sociale. La 12 august 1948 a devenit membru titular al Academiei Române și secretar general al acesteia, iar în 1950 a fost numit director al Institutului de Energetică.
- [7] Tudor Ionescu era ministru al Minelor și Petrolului (1945-1948) și fusese subsecretar de stat la Ministerul Economiei Naționale (din 4 noiembrie 1944).
- [8] Constantin Burducea, președinte al Uniunii Preoților Democrați, ministru secretar de stat la Departamentul Cultelor (1945-1946).
- [9] Romulus Zăroni, subsecretar de stat la Departamentul Agriculturii și Domeniilor în guvernul C. Sănătescu, și titularul acestuia după 6 martie 1945, iar între 1946-1948 a fost ministrul Cooperăției. Membru al prezidiului Marelui Adunări Naționale între 1948-1953 și 1957-1961.
- [10] Aurel Potop, fost membru al Partidului Național-Țărănesc, subsecretar de stat la Ministerul Educației Naționale.
- [11] Mihai Magheru, viitor secretar general al ARLUS, intrat în corpul diplomatic ca ministru plenipotențiar în Elveția (din 1948), director în Ministerul Afacerilor Externe (1952-1954), ambasador în India (1954-1957), Cuba (1961-1965) și Pakistan, iar între 1957-1959 a fost reprezentantul permanent al României la ONU.
- [12] Ion Mutulescu, fost luptător în Brigăzile Roșii internaționale din Spania.
- [13] Chivu Stoica (1910-1975), membru al PCR din 1930. Membru al CC al PCR din 1945, ministru al Industriilor (1948-1952), prim-vicepreședinte și președinte al Consiliului de Miniștri (1952-1961), președinte al consiliului de stat (1965-1967).
- [14] Ferdinand Țico (Czikó), membru al UPM, frate cu Laurențiu Czikó, viitor secretar general la Ministerul Învățământului Public (1948).
- [15] M.H. Maxy, profesor la Facultatea de Arte Frumoase din București și președinte al sindicatului din această instituție, membru în Comisia Superioară de Epurație de pe lângă Federația Uniunilor de Comunități Evreiești din România.
- [16] Este vorba de Frontul Unic Muncitoresc, al cărui Comitet Central s-a constituit la 2 octombrie 1944, ce reunea PCR și PSD.
- [17] În fapt este vorba de Uniunea Evreilor din România. Asupra lui Filderman vezi nota 10 la doc. 39.
- [18] Frontul Național Democrat (FND) era o grupare politică creată la 12 octombrie 1944, ce reunea PCR, PSD, FP și UPM.
- [19] Sub conducerea FND, în luna februarie 1945 au avut loc mai multe manifestații ce vizau răsturnarea guvernului prezidat de gen. N. Rădescu, care au culminat cu marea demonstrație de la București din 24 februarie, în urma căreia mai mulți manifestanți au fost împușcați. Vezi Dinu C. Giurescu, *Guvernarea Nicolae Rădescu*, București, Edit. All, 1996, p.199-208.
- [20] Alexandru Sencovici (1902-1995), ministru adjunct la Ministerul Muncii și Prevederilor Sociale (1948-1949), ministru al Industriei Ușoare (1949-1957, 1961-1969) și al Industriei Bunurilor de Consum (1959-1961).
- [21] Federația Uniunilor de Comunități Evreiești din România s-a constituit la 9 februarie 1945, în baza Decretului-lege nr. 547 din 31 octombrie 1944 și a legii de modificare a acestuia (nr. 67 din 2 februarie 1945). Decretul-lege nr. 547/1944 prevedea dizolvarea Centralei Evreilor din România și repunerea în drepturi doar a Federației Uniunilor de Comunități Evreiești din Vechiul Regat.

Proces-verbal*

Dresat azi, 15 aprilie 1945, ora 9,45 a.m. în ședința Comitetului de conducere a comunității [din Alba Iulia], fiind prezenți următorii: dl. Schächter Maurițiu, președinte; dl. Herman Isac, vicepreședinte; dl. Löwe Ernest, vicepreședinte; Neumann Tiberiu, secr.-general; dl. dr. József Ferdinand, dl. Goldberger Desideriu, dl. Klein Jacob, dl. Abraham Desideriu, dl. Rosenberger Artur, dl. Freimann Mihai, dl. Meisner Iosif, dl. Treitel Izidor, dl. David Maurițiu, dl. Klein David, dl. Gál Nicolae, dl. Nathan Adalbert, dl. Miskovits Emanoil, dl. Weiss Maurițiu, dl. Künstlicher Bernath, dl. dr. Ostfeld Samoilă, dl. Griffel Ludovic, dl. Fried Maurițiu, dl. ing. dr. Salamon Adalbert, dl. Neumann Desideriu, dl. dr. Grünfeld Gavril, dl. Berko Desideriu, dl. Mozes Alexandru, dl. Steinhauer Jacob, dl. Biegel Iosif, dl. Paszternak Artur, dl. Mozes Ludovic, dl. Markovits Herman, dl. Deutsch Francisc, Stössel David, Schmiel Emanoil, dl. Fried Ignațiu, dl. Salamon Matei, dl. Weinberger Izrael, dl. Grünfeld Ernest, dl. dr. József Adalbert, dl. Ostfeld Sottfried, dl. Herschkovits Ilie, dl. Fuhrmann Abraham, dl. Reinfeld Ernest, dl. Rosmann Samoilă, dl. Spierer David, dl. Finkel Emil, dl. Lobstein Rudolf.

Dl. Schächter Maurițiu, președintele Comitetului, deschide ședința, exprimând în primul rând nemărginita durere din partea tuturor membrilor Comunității noastre, care ne încearcă prin pierderea în urma morții marelui om de stat și prieten sincer al evreimii din toată lumea, Franklin D. Roosevelt[1]. Cere ca în memoria marelui răposat să păstreze adunarea un minut de tăcere, act care apoi spre eternă memorizare să fie trecut în procesul verbal.

Înainte de a se trece la ordinea de zi, dl. președinte salută pe dl. Fuchs Ferdinand, revenit din Budapesta și scăpat de prigoana fasciștilor maghiari, exprimă bucuria sa și a tuturor membrilor Comunității pentru revenirea dumnealui și cere ca să primească, drept semn de devotament, demnitatea de președinte de onoare al Comunității, post care în prezent este chiar neocupat.

Dl. Fuchs Ferdinand mulțumește pentru primirea călduroasă ce i s-a făcut și asemenea pentru postul de onoare ce i s-a oferit și pe care-l primește cu plăcere, asigurând totodată Comunitatea de tot sprijinul său, spre binele și propășirea acesteia. Rezumă pe scurt grozăviile trăite în timpul prigoanei, arătând că a văzut alături de cadavrele animalelor cadavrele coreligionarilor noștri masacrați cu sutele și miile de hoardele fasciste, povestind i se umple ochii de lacrimi, vocea i se sugrumă și spune că ar fi chiar incapabil să reproducă măcar o mică parte din grozăviile văzute, grozăvii care i-au distrus sufletește și fiind astfel reîntors bolnav și mai slab decât un bolnav convalescent. Chiar datorită celor trăite, roagă pe toți membrii Comunității să pună la o parte orice ură sau divergență și să lucreze cu toții numai spre binele omenirii.

Dl. dr. Krausz Maurițiu, prim-rabinul Comunității, arată că este îndeosebi bucurios de revenirea d-lui Fuchs Ferdinand, deoarece acum 14 ani, când dumnealui a luat în primire postul de prim-rabin al orașului Alba Iulia, chiar dl. Fuchs F. a fost cel care i-a dat ajutorul ca să ia un impuls adevărat spre bine problemele și a pus în mișcare activă de progresare Comunitatea, și întrucât în urma zguduirilor suferite în anii trecuți însăși Comunitatea poate fi considerată ca un bolnav convalescent și speră că, de acum înainte, din nou va primi impulsul spre activitate, spre întărire și spre producerea realizărilor democratice și drepte. Întrucât re-

alizarea acestui scop cere pe lângă muncă și mari sacrificii materiale, cere ca toți membrii Comunității să dea obolul lor neprecupețit acestor cerințe.

Dl. președinte se referă la atacurile unora din membri în ce privește criticarea conducerii treburilor Comunității, critică care se face însă numai pe stradă și fiind absolut neîntemeiate, deoarece acei care fac critica nu vin în ședințe să ceară lămuriri despre proveniența și destinația sumelor, ci se prezintă doar prin apeluri în care cer reducerea impozitului lor către Comunitate, fără să cunoască nevoile enorme ale acesteia, chiar pentru binele coreligionarilor lor.

Dl. Finkel Emil, referindu-se la un reproș primit, cum că de la o vreme încoace nu mai depune nici o activitate în comitetul de conducere al Comunității, dă explicația cum că în prezent este ocupat în altă direcție și în plus, ca răsplată a muncii asidue pe care a depus-o în interesul Comunității, au fost numai insulte și amenințări din partea unora dintre membri. Acesta crede că era nemeritată cu atât mai mult cu cât munca lui tindea totdeauna spre îmbunătățirea soartei celor nevoiași. Astăzi tot la fel muncește, servind același scop de ridicare a nivelului de viață al clasei muncitoare și întreabă ce anume au făcut evreii în timpul îndelungat ce a trecut după actul de la 23 august 1944. Arată că sacrificiile evreilor era procentul cel mai mare în raport cu alte națiuni și cei circa 5 milioane de evrei exterminați în modul cel mai laș și barbar de hoardele nazisto-fasciste cer răzbunarea și pedepsirea criminalilor vinovați.

Recitează un articol al lui Ilia Ehrenburg[2] și cere ca evreimea să fie la datorie prin denunțarea criminalilor fasciști vinovați. Totodată propune ca evreimea să ia parte și să se înscrie în grupările FND-ului, explicând rolul și scopul organizațiilor „Apărarea Patriotică” și „Uniunea Patriotică”, activând prodigios ca astfel să putem asigura, adică contribui, la propășirea omenirii și exclude posibilitatea revenirii tristei ere trecute.

Dă apoi explicații dl. Rosenfeld Acațiu și aderă la punctul expus de dl. Finkel Emil.

Dl. secretar general al Comunității accentuează că îndeosebi munca este absolut necesară și nu adeziunea inactivă, explică apoi mai pe larg scopul urmărit de organizația „Uniunea Patriotică”.

Dl. jurisconsult al Comunității propune ca din comitetul de conducere al Comunității să nu poată face parte decât acele persoane care sunt membrii vreunei organizații FND.

Comitetul aprobă unanim propunerea d-lui Finkel Emil, și anume ca evreimea să nu se organizeze în bloc separat, ci să intre în masă în oricare partid sau organizație politică FND și că în viitor numai membrii organizațiilor FND-iste să poată fi membri în comitetul de conducere al Comunității.

Dl. președinte Schächter Maurițiu deschide discuția privitoare la delegarea comisiei pentru anchetarea și judecarea fostului personal al Centralei Evreilor[3], Oficiul Județean Alba, și a fostului comitet de conducere a Comunității Alba Iulia. Dl. Neumann Tiberiu citește adresa Federației Uniunilor de Comunități Evreiești din București din 16.III.1945. Dl. dr. József Ferdinand dă explicațiile legale în această chestiune.

Dl. Treitel Izidor cere ca să se facă cât mai urgent, ca să fie terminată odată chestiunea și amenințările, față și din partea unor persoane. Dl. Hermann Isac arată că întrucât dl. Löwe Ernest și dumnealui au făcut parte și din comitetul de conducere trecut, trebuie să treacă prin epurație. Dl. Fuchs Ferdinand cere din nou pace între membrii Comunității.

Dl. Neumann Tiberiu, referindu-se la cele spuse de dl. Hermann Isac, arată că nu numai dumnealui, dar toți membrii – după părerea lui – trebuie cercetați care au fost în comitetele trecute. Dl. Schächter Maurițiu arată că numai persoanele contra cărora vor veni denunțuri sau în contra cărora vor porni cercetări din oficiu vor fi anchetați și la caz judecați.

Dl. Gál Nicolae dă părerea cum că în calitate de președinte nu se poate dispune cercetări decât numai prin acuzare, făcută ca persoană particulară. Dl. Rosenfeld Acațiu propune ca dl. președinte să intre în tratative prin mijlocirea d-lui președinte de onoare cu persoanele vizate, pentru tratarea și rezolvarea chestiunilor cu eventuale diferende. Dl. Fuchs Ferdinand nu primește rolul de mijlocitor. Dl. Hermann Isac cere ca să se recurgă la delegarea comisiilor.

Dl. președinte propune și adunarea aprobă cu unanimitate următoarele:

a) Comisia de anchetare să fie formată din: 1. dr. ing. Salamon Adalbert; 2. József Alexandru, contabil; 3. Weiss Ignațiu, contabil; 4. Jzsák Lazar, tâmplar; 5. Kohner Adolf, tapițer.

b) Comisia de judecată formată din: 1. Ossias; 2. dr. József Ferdinand; 3. Schächter Maurițiu.

Dl. secretar general propune ca, pentru repararea nedreptății suferite de dl. președinte de onoare, Comunitatea să intervină pe lângă dl. ministru al Justiției și Tribunalul Poporului ca magazinul comercial smuls prin violență de legionari să fie retrocedat d-lui Fuchs Ferdinand și vinovații pedepsiți.

Adunarea aprobă în unanimitate ca să se adreseze cereri, expunând faptele și cerând sancționarea vinovaților în afacerea firmei Soc. Gen. Pentru Com. Transilv.

Urmează chestiunea băii, asupra căreia dl. prim-rabin dă lămuriri. Comitetul hotărăște ca această chestiune a băii să fie rezolvată și lichidată de prezidiul comitetului, căruia acordă în acest scop puteri depline.

Dl. președinte arată că fiica fostului șames al Comunității, d-șoara Goldstein, se mărită și propune ca în urma și în amintirea serviciilor aduse de dl. Goldstein să aprobe comitetul o anumită sumă ca zestre pentru numita. Comitetul aprobă alocarea unei sume de lei 50.000 (cincizeci mii lei) pentru domnișoara Goldstein cu ocazia măritişului ei.

Alte chestiuni nemaifiind la ordinea zilei, adunarea se ridică la ora 1,10 a.m.

(Arhiva Comunității Evreiești din Alba Iulia. Registrul de procese-verbale, 1945, f.227-231)

* Întreaga colecție de procese-verbale ale Comunității evreiești din Alba Iulia, pentru intervalul 1945-1950, ne-a fost pusă la dispoziție de Ladislau Gyémánt, directorul Institutului de Iudaică și Istorie Evreiască „Dr. Moshe Carmilly” din Cluj.

[1] Franklin Delano Roosevelt (1882-1945), fostul președinte al Statelor Unite ale Americii în anii celui de-al doilea război mondial, decedat la 12 aprilie 1945. În data de 15 aprilie a avut loc ceremonia înmormântării, pe teritoriul României proclamându-se printr-o hotărâre a guvernului doliu național.

[2] Ilia Ehrenburg (1891-1967), scriitor rus de origine evreiască, luptător împotriva antisemitismului și susținător al politicii staliniste în anii războiului rece. Este și motivul pentru care a supraviețuit numeroaselor epurări din URSS, promovând totodată un discurs anti-israelian începând cu 1948, proclamând sionismul drept dușman al comunismului. După moartea lui Stalin a încercat să se disculpe, luând îndeosebi apărarea scriitorilor disidenți. În 1961 și-a publicat memoriile, *Oameni, ani, viață*, ceea ce i-a atras ostilitatea lui Leonid Brejnev. Preocupat de dezvăluirea ororilor naziste contra evreilor, a elaborat împreună cu Vasili Grossman o *Carte neagră*, în care se vorbea pe larg despre masacrarea evreilor din teritoriile Basarabiei și Bucovinei de Nord, „invadate de armata monarhistă română după 22 iunie 1941”.

[3] Centrala Evreilor s-a constituit la 16 decembrie 1941, sub președinția lui Nandor Gingold, în locul Federației Uniunilor de Comunități Evreiești din România, desființată prin Decretul-lege nr. 3415. După 23 august 1944, evreii care s-au aflat la conducerea ei, inclusiv cei de la filiale, au fost anchetați pentru activitatea desfășurată și colaborarea cu regimul lui I. Antonescu.

Corpul Detectivilor

23 aprilie 1945

NOTĂ

Urmare notelor noastre anterioare, prin care semnalăm preocuparea cercurilor conducătoare evreiești de a organiza o manifestație publică, pentru a se protesta împotriva restricțiunilor impuse de guvernul britanic imigrărilor în Palestina; prin care semnalăm fixarea datei acestei manifestații publice pentru duminică, 8 aprilie 1945; prin care semnalăm interzicerea acesteia de către autoritățile administrative de resort și ținerea ei totuși într-un cadru mai restrâns la aceeași dată în Templul Unirea Sfântă; prin care semnalăm fixarea unei noi date pentru ținerea acestei manifestații la 15 aprilie 1945, revocarea ei etc, etc.

În dimineața zilei de ieri, 22 aprilie 1945, din inițiativa conducerii grupărilor evreiești: Jewish Agency, prin A.L. Zissu[1]; a Congresului Mondial Evreiesc, secțiunea pentru România, prin Jean Cohen; „Ihud” (organizație de tineret), prin Dan Eșanu; organizațiile centrale sioniste din România, prin avocat Rohrllich; M. Benvenisti[2] din partea Partidului Evreiesc – s-a organizat la Templul Coral din str. Sf. Vineri un serviciu divin și o manifestație publică al cărei scop principal a fost de a se protesta împotriva restricțiunilor impuse de guvernul britanic imigrărilor în Palestina.

Oratorii, în frunte cu domnul ministru Gheorghiu-Dej[3], șef rabin Alexandru Șafran, A.L. Zissu, Mișu Benvenisti, Jean Cohen, Dan Eșanu[4] etc, au arătat necesitatea organizării obștii evreiești în cadrul statului democratic și au subliniat necesitatea continuării luptei împotriva fascismului și hitlerismului. Dan Eșanu a exprimat dorința organizației tineretului, al cărui exponent a fost la tribună, de a se păși la o colaborare fără condiții cu FND-ul.

Tema principală a discursurilor fruntașilor evrei a fost necesitatea ridicării restricțiunilor imigrărilor în Palestina și oportunitatea efectuării intervențiilor posibile pe lângă Biroul Conferinței de la San Francisco, în special în vederea înființării statului liber evreu palestinian pe baze democratice. De asemenea, s-a solicitat să se facă intervențiuni pe lângă forurile competente în vederea acordării reparațiilor necesare pentru suferințele îndurate de poporul evreu, sub regimurile fasciste. S-a subliniat necesitatea luptei împotriva cercurilor reacționare.

Către sfârșitul întrunirii, după oficierea serviciului divin de către un sobor de rabini, în frunte cu șef rabinul Alex. Șafran, și după rostirea cuvântărilor, un grup de tineri din „Hașomer Hațair”, o organizație sionistă de stânga, au împărțit participanților manifeste din care se alătură un exemplar. Ca o reacțiune împotriva acestora, un grup de tineri evrei din organizația sionistă de dreapta „Bethar” au intervenit spre a-i împiedica, ceea ce a dat naștere la o busculadă care a degenerat într-o serie de incidente, la care au participat și grupările de prieteni sau adversari ai dr. Willy [Wilhelm] Filderman.

Cu toate că nu s-au prezentat oficial printre participanți, se afirmă că la manifestări sunt prezenți delegați ai obștilor evreiești din țările vecine României. La întrunire au participat circa 5000 persoane, ceea ce a provocat întreruperea pentru un scurt interval de timp a circulației (tramvaiul 19) pe str. Sf. Vineri.

După terminarea întrunirii, grupurile de tineri evrei constituite în formațiuni pe societăți și asociații s-au regrupat la sediile respective, în special la sediul din str. Țepeș Vodă nr. 7, și au organizat o manifestație de stradă, care a parcurs străzile Văcărești, Dudești, Traian, Călărași, b-dul Domniței, Gogu Cantacuzino, Dionisie, oprindu-se la Legația Americană și făcând manifestație de simpatie, apoi pe bulevardul Take Ionescu la Hotel Ambassador, de asemenea manifestând simpatie pentru Armata Roșie, în continuare apoi pe bulevardul Lascăr Catargiu și șos. Kiseleff la Ambasada Sovietică, unde s-a manifestat frenetic pentru URSS, Mareșalul Stalin, Armata Roșie etc. La Ambasada Sovietică s-a răspuns manifestanților de către un funcționar superior printr-o cuvântare în cursul căreia li s-au dat asigurări referitor la sprijinul guvernului sovietic, în realizarea justelor lor cereri. Coloanele de manifestanți erau conduse de către A.L. Zissu și Mișu Benvenisti.

Este de semnalat că, cu toată lipsa unei autorizațiuni pentru ținerea întrunirii de la Templul Coral, comitetul de organizare pentru a avea acoperirea necesară a ținut să invite și a obținut participarea a numeroase personalități, printre care: domnul ministru Gheorghiu-Dej, ministrul Comunicațiilor; domnul Mircescu, șeful protocolului de la Președinția Consiliului de Miniștri; delegați ai Crucii Roșii, ai cultului creștin etc.

(Arh.St.București, Direcția Generală a Poliției, dos. 44/1945, f.3)

[1] Abraham Leib Zissu (1888-1956), născut la Piatra Neamț, jurnalist și scriitor, întemeietorul Partidului Evreiesc din România. A desfășurat o intensă activitate sionistă, considerând „aliaua” (stabilirea în Israel) ca una din soluțiile cele mai bune pentru conservarea identității evreilor din România. Ca adversar al asimilării, a început organizarea emigrărilor încă din 1937. În perioada celui de-al doilea război mondial a condus temporar un oficiu de emigrare. În 1951 este arestat pentru activitate sionistă, apoi judecat și condamnat la temniță grea pe viață pentru crimă de înaltă trădare (la 31 martie 1954). Grațiat în 1956, va emigra în Israel, unde va muri după numai câteva luni. Ca jurnalist a întemeiat la Iași revista „Floare albastră” (unde a semnat cu pseudonimul „Ormuz”), în 1919 a fondat cotidianul evreiesc „Mântuirea” (fiind director) și a colaborat la alte publicații, precum: „Hatikva” (din Galați), „Licht” (din Iași), „Opinia”, „Lumea Evree”, „Integral”, „Puntea de fildeș” ș.a. A publicat mai multe volume de proză și romane (*Spovedania unui candelabru*, 1926; *Ereticul de la Mănăstirea Neamțu*, 1930; *Marcu sin Marcu*, 1934; *Samson și Dragon*, 1939 ș.a.). Asupra lui vezi vol. *Sioniști sub anchetă. A.L. Zissu, declarații, confruntări, interogatorii. 10 mai 1951-1 martie 1952*, ed. Mihai Pelin, București, 1993; Itzhak Artzi, *A.L. Zissu, an intellectual and a leader*, în „Studia Judaica”, Cluj, VI, 1997, p.71-86.

[2] Mosche [Mișu] Benvenisti, avocat, președintele Executiviei Sioniste din România, arestat în 1951 pentru activitate sionistă și eliberat în 1956, când a emigrat în Israel. Este autorul unei foarte documentate lucrări intitulate *Sionismul în vremea prigoanei* (București, 1944). În anii regimului Antonescu a fost președintele „Comisiei de ajutorare și salvare de pe lângă Organizația Sionistă” a evreilor deportați în Transnistria.

[3] Gh. Gheorghiu-Dej (1901-1965), ilegalist, „ales” secretar general al CC al PCR în urma Conferinței Naționale din 16-21 octombrie 1945. Începând din acest an, a ocupat postul de ministru al Comunicațiilor și Lucrărilor Publice, între 1948-1952 a fost prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, apoi prim-ministru (1952-1955). În 1961 devine președintele Consiliului de Stat. Despre viața și activitatea acestuia, fără distorsiunile obișnuite în epoca comunistă, vezi: Stelian Tănase, *Elite și societate. Guvernarea Gheorghiu-Dej, 1948-1956*, București, Edit. Humanitas, 1998; Paul Sfetcu, *13 ani în antecamera lui Dej*, București, Edit. Fundația Culturală Română, 2000.

[4] Jean Cohen și Dan Eșanu erau frunțași ai mișcării sioniste; vor fi arestați la începutul deceniului cinci și eliberați în vara anului 1955. Cel dintâi fusese președintele comunității evreilor de rit spaniol din România.

18

„Tarbut”
Organizația pentru răspândirea limbii și culturii ebraice
Comitetul Central pentru România.

București, 26 aprilie 1945

Domnule Ministru,

Subsemnații, cu onoare vă rugăm să binevoiți a aproba utilizarea în clasa a IV-a primară a școlilor ebraice din țară, precum și pentru primele clase (I-IV) ale școlilor particulare evreiești din România, de curs secundar, a manualului ebraic *Mikraa-Tarbut*, alăturat în dublu exemplar. Numele autorului: prof. N. Roitman, editura organizației culturale „Tarbut”, București, str. Negru Vodă no. 8.

Partea finală a acestui manual, cuprinzând științele naturale, fizică-chimie, anatomie și igienă, a fost deja aprobată de Onor. Minister cu Ord. no. 2 din 27 ianuarie 1945, dat în baza avizului no. 943 din 27 noiembrie 1944 al Onor. Consiliului Permanent, deoarece a apărut mai întâi separat și a fost ulterior încorporat în manual.

Primiți, vă rugăm, domnule Ministru, asigurarea deosebitei noastre considerațiuni.

Anexat: 2 volume din manualul *Mikraa-Tarbut*.

Președinte
[indescifrabil]

Secretar
[indescifrabil]

Onor. Minister al Educației Naționale[1]
Direcțiunea Generală a Învățământului Particular. București

[ANEXĂ]

Referat. 2 iunie 1945

Onor. Consiliului Permanent
Ministerul Educației

Răspunzând invitației ce ați binevoit a-mi face, să cercetez manualul didactic *Mikra-Tarbut* al d-lui profesor N. Roitman, am onoare a vă face cunoscut că cuprinde numai materie școlară: gramatică, istoria evreilor, științe naturale, fizică-chimie, anatomie, igienă, și că este bun și binevenit pentru învățământul elementar evreiesc.

Prof. Pr. Grigorie Pișculescu[2]

[Rezoluție marginală: „6 iulie 1934. Se aprobă avizul, Miron Nicolescu]

(Arh.St.București, Ministerul Culturii Naționale și Cultelor-1945, dos. 4327, f.24, 25)

[1] Ministru al Educației Naționale era Ștefan Voitec.

[2] Grigore Pișculescu (1879-1961), cunoscut sub pseudonimul literar Gala Galaction, absolvent al Universității din București (facultățile de litere-filozofie și teologie), profesor de teologie la Universitățile din Cernăuți și București, traducător al Bibliei, împreună cu preotul Vasile Radu (1938). Între 1944-1946 a fost vicepreședinte al comitetului de conducere al Societății Scriitorilor Români, iar la 24 mai 1947 a devenit membru titular al Academiei Române. A fost totodată președinte de onoare al Grupului Preoților Democrați, a făcut parte din mai multe asociații și comitete de stânga, iar la primul Congres al cultelor (octombrie 1945) a fost ales în prezidiul de onoare. După alegerile din noiembrie 1946 a devenit deputat din partea Blocului Partidelor Democratice, în această calitate participând la conferința Uniunii Interparlamentare de la Cairo (aprilie 1947). Asupra atitudinii sale față de evrei vezi Victor Bărlădeanu, *Gala Galaction and the Jews or a christian zionist*, în „Studia Judaica”, IV, 1995, p.67-71; de asemenea vezi necrologul semnat de șef rabinul Moses Rosen la moartea lui Galaction în vol. *În lumina Torei*, București, [f. edit.], 1971, p.169-173.

19

Prefectura Poliției Capitalei
Brigada a II-a
Nr. 8944/14 mai 1945

REFERAT

Ministerul Afacerilor Interne, Direcția Generală Administrativă, Direcția Administrației de Stat, cu adresa nr. 4342 din 27 aprilie 1945, ne înaintează actul constitutiv și statutele Asociației „Sprijinul evreilor din Bucovina de Sud”, cu sediul în București, și ne invită a comunica următoarele: a) dacă membrii ce compun asociația sunt cetățeni români cu bune purtări; b) dacă activează sau nu împotriva bunelor moravuri, ordinii publice și siguranței statului; c) dacă asociația este utilă; d) dacă actul constitutiv și statutele conțin toate dispozițiunile necesare pentru a asigura realizarea scopului și buna administrare a fondurilor; e) orice alte lămuriri și informațiuni ce se cred utile, bazate pe fapte și dovezi concrete, pe care să se întemeieze la darea avizului cerut și a se arăta care este părerea noastră personală asupra acordării personalității juridice acestei asociațiuni.

Potrivit delegației primite, am onoare a raporta că persoanele prevăzute în actul constitutiv al Asociației „Sprijinul evreilor din Bucovina de Sud”, cu sediul în București, str. Dr. Burghelea nr. 3, membrii ce compun asociația sunt cetățeni români cu bune purtări, nu activează împotriva bunelor moravuri, ordinii publice și siguranței statului[1]; asociația este utilă; actul constitutiv și statutele conțin toate dispozițiunile necesare pentru a asigura realizarea scopului și buna administrare a fondurilor.

La fișele cazierului Serviciului de Siguranță și Judiciar sunt necunoscute persoanele menționate în actul constitutiv.

Concluziuni: Lucrarea urmează să fie înaintată Ministerului Afacerilor Interne, cu aviz favorabil.

Comisar ajutor
Alex. Dimitriu

(Arh.St.București, Prefectura Poliției Capitalei. Societăți, dos. 33/1945, f.2)

[1] Lista cu membrii comitetului de conducere se află în anexa documentului (f.4), cu indicarea domiciliului, a locului și datei de naștere.

Federația Uniunilor de Comunități Evreiești din România
Comisia Superioară de Epurație
Str. D-trie Racovița nr. 8
Tel. 3.25.38-5.13.68
Nr. 809/15.V.1945

Onor Secretariatului General al Partidului Comunist din România. Loco

La data de 21 ianuarie 1945 v-am remis – după alte prealabile solicitări – adresa pe care avem onoarea a vi-o remite în copie.

Spre regretul nostru, Partidul Comunist din România nu ne-a trimis, până astăzi, nici un răspuns oficial. Nu am obținut decât – în mod oficios și provizor – unele desemnări sporadice de persoane, pentru a conlucra la importanta și responsabilă operă de epurație, în sensul că ni s-au indicat, oral, de către dl. M.H. Maxy, membru în Comisia Superioară de Epurație de pe lângă Federația Uniunilor de Comunități Evreiești din România și, în același timp, membru al Federației, numele a câtorva din membrii partidului: dl. Ury Benador[1], dl. av. Herșcovici.

Or, numărul Comisiilor de Anchetă – astăzi numai de 3 – va fi curând sporit și, deosebit de aceasta, se va trece și la judecarea cazurilor cercetate și în care s-a stabilit culpă.

Nu se poate concepe ca Partidul Comunist din România să nu fie reprezentat temeinic și responsabil în aceste operațiuni de epurație.

Așteptăm cu interes răspunsul dvs. pe care îl dorim și necesităm cât mai urgent.

Primiți, vă rugăm, asigurarea deosebitei noastre considerațiuni.

Președintele Comisiei Superioare de Epurație
Av. L. Filderman[2]

Secretar
A.L. Șaraga[3]

(Arh.St.București, CC al PCR. Cancelarie, dos. 173/1945, f.2)

[1] Ury Benador (1895-1961), scriitor, în perioada interbelică multe din romanele sale având tentă sionistă (în 1924 a primit premiul Asociației criticilor dramatici și muzicali din România pentru teatrul *5 acte*). O reușită frescă a vieții evreiești din România a oferit-o prin romanul *Ghetto veac XX* (1934). Aderând la PCR, după 1945 devine antisionist, director al Teatrului de Stat Evreiesc din București. Romanul său „*Gablonz*”. *Magazin universal* (București, EPL, 1961, cu o ediție revizuită în 1973) a generat nemulțumirea multor evrei, prin maniera în care prezenta Pogromul de la Iași din 1941.

[2] Leopold Filderman, avocat, deputat de Bacău în urma alegerilor din 19 noiembrie, secretar general la Departamentul Industriei de Stat din Ministerul Industriei și Comerțului (1946).

[3] Lascăr Șaraga era secretarul general al Federației Uniunilor de Comunități Evreiești din România. Asupra lui vezi prefața semnată de Israel Bar-Avi la volumul Samson Lazăr [Lascăr Șaraga], *Figuri ale obștei evreiești*, Ierusalim, Cenaclul Literar „Menora”, 1967.

Proces-verbal

Astăzi, 17 mai 1945, am inspectat școala primară evreiască no. 9 de băieți din capitală, str. Orhei 14, făcând și cercetările ordonate de Onor. Minister, cu temeiul no. 13.049/1945. Ordinul ministerial menționat privește cererea susținătorului pentru obținerea dreptului de publicitate pe seama acestei școli. De rezultatele cercetărilor voi depune raport special.

Constatările făcute cu ocazia inspecției le rezum în cele ce urmează: localul școlar este închiriat și cuprinde următoarele încăperi: 3 săli de clasă, locuință pentru director, 2 cancelarii, un dispensar, o bucătărie pentru cantină și diverse magazine. De o parte a localului se află o curte spațioasă pentru recreațiile elevilor, unde sunt instalate 3 dușuri și un mic bazin pentru băi, precum și un șopron unde elevii iau masa și se pot ține cursuri în aer liber. De cealaltă parte a localului se găsește o grădină de cca. 600 m², bine cultivată de elevi cu legume și zarzavaturi.

Dotarea școlii cu mobilier este satisfăcătoare. De asemenea cu material didactic. Școala funcționează cu clasele I-IV, clasa I fiind paralelă. Sunt autorizate de Onor. Minister toate clasele. Pe toată școala sunt înscriși 154 elevi. Frecvența elevilor – bună. Față de numărul elevilor, cubajul claselor nu este satisfăcător.

Personalul didactic este următorul:

1. D-l Schwartz Moise, licențiat în drept, este directorul școlii și conduce clasa a IV-a.
2. D-l Zelțer Leon, bacalaureat, conduce clasa III.
3. D-l Șafran Oișie, bacalaureat, conduce clasa II.
4. D-na Beti Gropper, licențiată în drept, conduce clasa I A.
5. D-na Felicia Beldner, absolventă de liceu, conduce clasa I B.
6. D-na Reiza Feinbom, cu studii speciale, predă limba ebraică în toate clasele.

Sunt cerute autorizațiile de funcționare pentru personalul didactic menționat, însă până în prezent n-au fost eliberate de Onor. Minister. În orele de după amiază, când am inspectat școala, trebuiau să fie prezenți d-nii Zelțer Leon și Șafran Oișie. Ambii au fost găsiți la datorie, executând programul zilei. La cancelaria școlii am găsit pe d-l director Schwartz Moise, ocupat cu diverse lucrări administrative. În arhiva și registrele școlare am găsit deplină ordine.

Am făcut inspecție didactică la clasa a III-a, unde am găsit 38/43 elevi. Sub raportul curățeniei și al disciplinei, elevii se prezintă bine. D-l Zelțer Leon, conducătorul acestei clase, stăpânește bine clasa și muncește stăruitor. Am examinat elevii la citire, gramatică, matematică, istorie și geografie, constatând bune rezultate. O lecție nouă de citire predată de d-l învățător a fost predată metodic, dovadă vie că d-sa pune mult interes pentru săvârșirea pregătirii profesionale.

Pe lângă această școală și tot sub conducerea d-lui Schwartz Moise, ajutat de corpul didactic și Centrul Evreiesc de Protecție a Mamei și Copilului, funcționează următoarele instituții: o cantină școlară la care primesc masa câte 250 elevi zilnic, aproape toți elevii școlii, precum și elevi de la alte școli din apropiere, un dispensar și o mică farmacie la care 6 medici dau asistență medicală la peste 400 elevi și copii săraci; un cămin de sugari în str. Labirint 94, unde sunt 72 copii interni și 40 externi și un alt cămin în str. Labirint 108, unde sunt 102 copii interni și 70 externi.

Cea mai mare parte a elevilor din cămine sunt copii orfani, dar unii sunt aduși dimineața și luați seara de mamele lor care sunt la lucru.

Modul în care sunt organizate și conduse aceste cămine face cinste inițiatorilor și conducătorilor lor, d-l Schwartz Moise și d-na dr. Melania Iancu. Față de numărul mare al copiilor s-ar impune căutarea unor localuri mai spațioase.

Inspector
I. Radocea

Director
M. Schwartz

(Arh.St.București, Ministerul Culturii Naționale și Cultelor-1945, dos. 4298, f. 253-254)

22

[Hillel Kohn] Câteva date din viața și munca mea

(În loc de biografie)[1]

[Partea I]

M-am născut la Cluj, la 26 iunie 1891, din familie burgheză. Studiile elementare, liceul și universitatea (drept) le-am făcut în Cluj. Tot aici am început a practica ca avocat în anul 1915. Pe lângă drept am urmat și studii de istorie[2]. Câteva studii de drept și istorie au fost premiate în anii 1910-1912.

În noiembrie 1918 am înființat Uniunea Națională Evreiască din Transilvania, bazată pe dreptul de autodeterminare. Ca delegatul acestei uniuni am luat parte la Paris, în decembrie 1919, în munca „Comitetului delegaților evrei pe lângă conferința păcii”. Acest comitet a redactat și a propus în timpul conferinței de pace din Versailles clauza asupra drepturilor minorităților. (Eu am sosit la Paris după această muncă). În organizația ardeleană susnumită, începând de la anul 1920 am fost în opoziție, fiindcă conducerea a căzut în mâinile reacțiunii[3]. Eu am condus gruparea de stânga „Hitachduth” și „Ezra”. Aproape toți activiștii din aceste organizații, între anii 1929-1931, au intrat în partidul comunist ilegal din Ardeal și mulți dintre ei și astăzi activează în sânul PCR.

În anul 1922 m-am căsătorit cu Riza Kasztner. În anul 1923 s-a născut fiica mea Iudith. În anul 1924 a murit soția mea. În anul 1930 m-am căsătorit a doua oară, luând în căsătorie pe Irene Herskovits. În anul 1931 s-a născut fiul meu Carol.

La sfârșitul anului 1929 am ieșit definitiv din susnumita organizație evreiască.

1930. În primăvara acestui an am luat prima oară parte în mișcarea muncitorească, am ținut conferințe la Ajutorul Muncitoresc și am luat parte la munca juridică și financiară a acestei organizații.

1931. În luna iunie am redactat ziarul de alegeri „Blocul muncitoresc și țărănesc” și am făcut posibilă ediția acestui ziar.

Începând din luna iulie am devenit membru al secretariatului regional ardelean al Ajutorului Roșu, am condus agit-propul și finanțele[4].

În luna august am luat legătura cu partidul, cu tov. Breiner. Începând din luna septembrie, legătură de partid prin Secretariatul regional ardelean (Matheisz) pe linia Ajutorul Roșu și finanțe.

În luna decembrie prima întâlnire cu Petru Groza. De atunci legătură permanentă cu el.

1932. În lunile aprilie-mai, pe baza însărcinării partidului, am redactat și editat ziarul săptămânal legal „Világosság” [Lumină], în 5000 exemplare. După al cincilea număr a fost interzis. Percheziție, proces penal.

În luna iunie, pe baza însărcinării de la centrala Blocului Muncitoresc și țărănesc (Pătrășcanu) am fost responsabilul campaniei electorale din Ardeal și Banat.

În luna august am reprezentat Ardealul la Congresul mondial împotriva războiului în Amsterdam.

La începutul lunii septembrie, reîntorcându-mă prin Berlin, am primit însărcinare de la politbiroul partidului nostru: 1. Organizarea mișcării de opoziție a partidului maghiar; 2. Redactarea și editarea unui ziar săptămânal maghiar pentru țărani; 3. Pornirea unei mișcări antirăzboinice și editarea unui ziar antirăzboinic.

La 30 septembrie a pornit ziarul „Falvak Népe” (Poporul satelor), săptămânal în 5000 de exemplare. Acest ziar a existat până la mijlocul lunii martie 1933.

La 30 septembrie a ieșit ziarul „Az új háború ellen” (Împotriva războiului nou), în 5000 exemplare. În același timp am inițiat mișcarea antirăzboinică în Ardeal[5]. Percheziție, confiscarea și interzicerea ziarului, proces penal. Din cauza editării ziarului antirăzboinic am fost condamnat la 6 luni închisoare.

În toamnă: inițieri (în colaborare cu Demeter Ioan[6], care a fost redactor responsabil la ziarul „Falvak Népe”) la întemeierea unei mișcări de opoziție în Partidul Maghiar din Ardeal.

Tot în toamnă: colaborare la ziarul săptămânal „Gyár és utca” (Fabrica și strada) al lui Gyárfás Andrei. În același timp, colaborare la „Szakszervezeti Közlöny” (Monitorul sindical) al lui Matheisz.

Prima întâlnire cu Luca Vasile[7].

1933. În luna martie, cu prilejul grevelor de la Grivița și CFR din Cluj, am fost arestat, după 5 zile, în lipsa dovezilor, am fost pus în libertate.

În primăvară: pornirea mișcării de opoziție a Partidului Maghiar din Ardeal (mai târziu MADOSZ[8]), editarea manifestului mișcării și a organului ei de presă.

Legătură strânsă cu dr. Petru Groza și colaborare cu el în pregătirea programatică și politică a Frontului Plugarilor[9]. Legătură cu el până la arestarea mea în 1941.

La 28 iulie am fost arestat cu fetița mea de 10 ani și cu tov. Szmuk Anton, fiind bănuit de a avea legătură cu Encsel Mór[10]. După o săptămână, în lipsa dovezilor, pus în libertate.

Începând din toamnă până la arestarea mea am fost responsabilul și organizatorul mișcării antifasciste din Ardeal. Am editat o serie întreagă de ziare, broșuri, cărți antifasciste („Alte zări”, *Cartea Brună a procesului Reichstag*, în limba maghiară etc, etc).

1933–1935. Responsabilul, în colaborare cu secretariatul regional din Ardeal, la mișcarea antifascistă, linia națională, Frontul Plugarilor, finanțe. Legături directe cu CC-ul din timp în timp.

De la septembrie 1935 până în iunie 1937, inițiatorul și organizatorul mișcării „Grupului Avocaților Democrați” (în colaborare cu tov. Sraer[11] și Maurer[12] etc), atât în Ardeal, cât și pe întregul teritoriu al țării.

Toamna: colaborare cu dr. Petru Groza la alegerile parțiale din Hunedoara (acțiune în contra guvernului la Hunedoara și Mehedinți).

În luna decembrie facem eforturi împreună cu dr. Petru Groza pentru susținerea acțiunii marșului spre București al Partidului Național Țărănesc. Marșul a fost sabotat de Iuliu Maniu[13] și de maniști.

1936. La începutul anului: însărcinat de Secretariatul regional ardelean, am încheiat în numele PCR alianță secretă de front popular cu Frontul Plugarilor. Înțelegerea ilegală a fost încheiată din partea Frontului Plugarilor de dr. Petru Groza, Petre Giua Moțu, Miron Belea și Zaroni sau Saturn.

Din luna august 1936 sunt membru al Secretariatului teritorial din Ardeal al PCR.

În toamnă: organizarea unei noi mișcări antirăzboinice, organizarea reprezentanței la Congresul Mondial Antirăzboinic din Bruxelles.

În toamnă: am călătorit la Praga ca să plec în URSS, care drum a fost acordat de CC al PCR și de Secretariatul teritorial din Ardeal pentru studii de 6 luni. La Praga, tovarășul Boris Ștefanov m-a reînăpăiat pe motivul că călătoria aceasta nu se poate realiza din cauze tehnice.

1936–1940. Ca membru al Secretariatului teritorial din Ardeal lucrez pe liniile următoare: mișcarea antifascistă, problema națională (MADOSZ), finanțe, Frontul Plugarilor, mișcarea antirăzboinică.

De la 19 decembrie 1938 până la 7 ianuarie 1939 am fost deținut la închisoarea din Cluj din cauza ziarului antirăzboinic „Az új háború ellen” (În contra noului război).

În decembrie 1939 am organizat în Cluj „Întâlnirea populară” a MADOSZ-ului.

În 1940, internat la Caracal de la 19 iulie până la 10 septembrie. În lagăr am condus, în fruntea unui comitet de cinci, partidul. Iar partidul a condus în tabără colectivă economică, politică, culturală, de hrană și igienă a deținuților politici.

Începând din luna decembrie 1940 până în 10 mai 1941: conducătorul Secretariatului regional al Partidului Comunist Maghiar din Ardealul de Nord.

Pentru prevenirea arestării mele, pe data de 22 iunie 1941 merg în ilegalitate. Am fost arestat la 6 iulie 1941, în urma trădării comise de Szabó Iuliana.

Sub toată activitatea mea, n-am ajuns niciodată în contradicție cu linia partidului. N-am fost pedepsit disciplinar niciodată.

Dr. Kohn Hillel

[Partea a II-a]

**Activitatea și atitudinea mea în fața instanțelor judecătorești,
în închisori și în lagăre germane de concentrare
din 23 septembrie 1941 până la 25 mai 1945**

Budapesta. Închisoarea „Margit Körút”

Am fost transportat aici la 23 septembrie, împreună cu tov. Rác[14], după ce planul de a fi duși în fața unui statariu în Cluj a eșuat. În primele cinci săptămâni am fost împreună cu grupul comuniștilor din Ungaria de Nord (grupul dr. Roth-

mann) din căderea din aprilie 1940. Am ținut acestui grup conferințe despre noua linie națională maghiară, despre fascism, despre problema națională, religie, unele probleme ale dialecticii și despre istoria partidului comunist din Ardeal și experiențele lui.

În 13 noiembrie, toți comuniștii ardeleni au fost puși în celula no. 59. Aici, împreună cu tov. Rácz, am făcut o muncă educativă temeinică politică și culturală. Am ținut conferințe în mod regulat: Rácz despre experiențele sale din URSS, eu despre problemele teoretice și practice. Am avut o colectivă condusă foarte bine din punct de vedere economic.

Temnița din Vác

Aici am fost deținut din 30 decembrie 1941 până la 20 iunie 1944. La Vác am fost închiși câte doi într-o celulă. Puțin timp după sosirea noastră am organizat ajutorarea economică reciprocă a tovilor. Tot așa s-a întâmplat pe terenul cultural. În primele zile ale lunii martie 1942, sora mea, dr. Kohn Ștefania, ne-a comunicat că peste câteva zile vor fi judecați cei 116 acuzați militari. Judecata a început la 10 martie și a durat până la 13 martie 1942. Împreună cu tov. Rácz și cu ajutorul tovilui Fazekas, învingând greutățile izolării, am pregătit și organizat în modul cel mai amănunțit atitudinea ce trebuiau s-o aibă toți cei 116 acuzați la dezbaterile procesului. La proces toți acuzații au negat și au declarat nule procesele verbale ale anchetei, arătând că acelea au fost smulse grație terorii anchetatorului. Atât persoana Iuliana Szabó, ce nu era de față la dezbaterile procesului, cât și anchetatorii detectivi au fost atacați în așa fel încât Tribunalul Militar a găsit de cuviință să renunțe la înfățișarea Iuliane Szabó, pe care o anunțaseră la început.

În decursul audierii (interogatoriului) mele am declarat că nu mă simt vinovat, că sunt comunist din convingere și că răspund de faptele mele în fața Internaționalei Comuniste. Judecătorul-călău Dominich a luat în procesul verbal expunerea mea ca circumstanță agravantă. În dreptul ultimului cuvânt am vrut să arăt ilegalitatea urmăririi și contradicțiile acuzării. După câteva cuvinte, Tribunalul mi-a retras cuvântul. Ca urmare, cei 116 tovarăși acuzați – exceptând pe Ieremia – au refuzat în mod ostentativ dreptul ultimului cuvânt la care au fost solicitați fiecare în parte. Timp de 10 minute s-au auzit numai cuvintele: „Renunț la dreptul ultimului cuvânt”.

La Vác, conducerea politică a partidului și îndrumarea colectivei o avea secretariatul vechi, compus din trei membri (Rácz, Fazakas și eu). Tot acest comitet a avut ca sarcină conducerea muncii culturale și educative. Aceasta a durat până la 22 noiembrie 1942, când tovarășii noștri în mare parte au fost duși pe front, în companii de pedeapsă.

La 26 ianuarie 1943 am fost transportat la Budapesta, unde la Tribunalul din Pestvidék am fost audiat ca martor în procesul comuniștilor ardeleni, grupul Szabó Iuliana și Nemes Iosif. Am declarat nul procesul meu verbal dresat în Someșeni, referindu-mă la teroarea de acolo. Cu ocazia înfățișării mele cu Szabó Iuliana, am silit-o să afirme scena aceea, când banditul m-a amenințat cu revolverul ca să dezvălui locul arhivei centrale a partidului.

Din 30 decembrie 1941 până la 26 mai 1943 am fost ținut izolat în celulă, n-am fost admis să lucrez în atelier. În februarie 1943 a căzut la tovarășii din Budapesta un material ilegal de seminar și direcțiunea a bănuț pe mine de autorul moral. Din acest timp am fost interzis de la plimbarea comună, m-am plimbat singur, izolat, și au interzis orice contact cu mine. La 26 mai am fost numit ca secretar în

uzina croitorilor, unde am condus acele cărți (registre) pe care tov. Rákosi Mátyás[15] le-a condus înainte cu 15 ani.

În iunie 1943 a fost adus la Vác tov. Skolnik Iosif, fost secretar PC Ung. Peste câteva săptămâni colectiva a fost condusă de un grup de trei (Skolnik, un iugoslav și eu). Nu peste mult s-au ivit contradicții cu tov. Skolnik. Am respins și am dezmințit două teze fundamentale ale lui Skolnik. Prima: că războiului sovieto-german îi va urma imediat un război între soviete și anglo-saxoni. A doua: puterea statului fiind indivizibilă, astfel clasa muncitoare nu poate coopera într-un guvern alături de partidele burgheze. Dar evenimentele (așa: formarea guvernului iugoslav, ceh, polonez) au dezmințit categoric teoria lui Skolnik (și Ruzsa) despre „indivizibilitatea puterii de stat”, iar conferința din Moscova și Teheran, cealaltă teorie a lor.

În tot timpul șederii mele la Vác nu m-am prezentat niciodată ca bolnav. Tovarășul Herskó din Cluj, care era acolo medic deținut, mi-a comunicat că direcțiunea mă supraveghează pas cu pas, încât când m-am prezentat pentru tratament la dentist, spitalul era dinainte avertizat pentru a fi supravegheat cu atenție.

Închisoarea „Gyűjtőfogház” din Budapesta

În această închisoare am sosit la 20 iunie 1944 împreună cu toți deținuții politici evrei de la Vác. Tot aici au fost aduși de la Szegedin și din alte temnițe toți deținuții politici evrei. Și aici s-a alcătuit colectiva și s-a organizat conducerea politică, serviciul de informații etc. Conducerea era formată de o comisie de 4 membri, a cărei membri au fost: dr. Gyöngyösi[16], Kis Sigismund, Salamon David și eu. La conducerea secretariatului eu am fost ales. Atât colectiva, cât și viața de partid a funcționat în mod disciplinat. Am suferit un regim absolut teroristic, cu foamete și interdicție în ceea ce privește circulația. Transportarea la Budapesta a avut ca țintă deportarea noastră cu ghetoul din Budapesta, care din cauza situației politice și a celei de front s-a amânat până în toamnă.

Colectiva noastră, cu toată teroarea regimului, a adus alimente suficiente pentru potolirea foamei. Ne-am organizat în același timp ca să primim zilnic ziare, știri recente și informații. În rândurile noastre a dominat disciplina și solidaritatea exemplară. La începutul lunii octombrie 1944 am fost informați că în urma înaintării armatei roșii, mai multe penitenciare au eliberat deținuții. Fiind frontul în apropierea Budapestei, la 13 oct., vineri, pe baza hotărârii secretariatului, m-am prezentat la directorul închisorii și am cerut eliberarea tuturor deținuților politici. Directorul înfricoșat a ascultat propunerea mea, dând un răspuns negativ, zicând că guvernul știe ce are de făcut. Ziua următoare am aflat că și-a dat demisia. Peste două zile am căzut în mâna regimului Szálasi[17].

Cetatea din Komárom. Fortăreața „Steaua”

Regimul Szálasi, în ziua de 24 octombrie, ne-a transportat în fortăreața din Komárom. Din toată țara a concentrat aici deținuții politici, cam 1300 de persoane (1000 bărbați, 300 femei). Și aici am organizat colectivele după camere (într-o cameră au fost 50-100 de persoane) și între camere așa-numita colectivă de nivelare.

Dachau

La 11 noiembrie 1944 a apărut poliția trupelor de ocupație germană și ne-a transportat la Dachau, aproximativ 1200 deținuți politici. La Dachau am ajuns la

14 noiembrie. Ni s-au luat toate obiectele și am fost îmbrăcați în zdrențe. Aici am stat până la 4 decembrie, sub un regim așa-zis de carantină. Tratamentul a fost rău. Aici au fost repartizați tovarășii din diferite lagăre de muncă. Grosul grupului nostru – comuniștii din Ardeal și Budapesta – a rămas împreună și la 6 decembrie am ajuns la Buchenwald.

Lagărul de concentrare din Buchenwald

Ajuns aici, am găsit spre norocul nostru câțiva tovarăși din Ardeal și Ungaria, care au fost aduși în parte din Spania ori din taberele de internare franceze. Aceștia au fost deja organizați sub conducerea tovarășului clujean Adorján Gheorghe. Au avut legături cu organizațiile secrete internaționale comuniste. De la început ne-au dat mână de ajutor și acest ajutor a salvat viața la mulți tovarăși din Ardeal și Budapesta.

La 11 aprilie 1945 am fost eliberați de trupele americane. Imediat a intrat în acțiune partidul comunist român și ungar, acum prima oară în mod legal. Partidul nostru a ajuns în fruntea grupului român (ardelean) și maghiar din Buchenwald. Partidul a înfăptuit și a condus comitetele naționale: „Comitetul român” și „Comitetul maghiar” din Buchenwald. Aceste comitete reprezentau grupurile naționale față de comandatura americană și se ocupau de treburile organizatoare, economice, sanitare și culturale ale grupurilor. Comitetele ambelor grupări au avut birou, unde tovarășii au făcut o muncă serioasă și intensă. Zilnic am ținut cursuri despre diferitele probleme actuale. Partidul a trăit o viață organizată. Am organizat întruniri și „zile de partid”. Ziua de 1 mai 1945, „primul Mai liber”, am sărbătorit-o cu un program cultural româno-maghiar. Cuvântarea festivală am ținut-o eu. Am avut seminarii regulate pe care le-a predat dr. Gyöngyösi și eu.

După încheierea păcii din 9 mai 1945 am organizat ziua partidului, pentru a arăta însemnătatea politică a armistițiului și în același timp pentru a da un referat asupra activității partidului. Referatul politic l-am ținut eu.

Partidul a fost condus de un comitet de 6 membri, în frunte cu secretariatul vechi (Gyöngyösi, Salamon și eu), care de la Budapesta a rămas împreună și la care a fost întregit cu comitetul anterior al luptătorilor spanioli (Adorján, Grossmann și Salamon). La conducerea acestui comitet din nou am fost ales eu.

Pe urma hotărârii partidului, la 25 mai 1945 am pornit acasă ca să grăbesc transportarea acasă a grupului român și maghiar din Buchenwald. În interesul acesta am remis tovarășului Rákosi din Budapesta un scurt raport în scris, la București am intervenit la dl. prim-ministru, dr. Petru Groza.

(Arh.St.București, CC al PCR. Cancelarie, dos. 180/1945, f.2-10)

[1] Hillel Kohn, profesor de politică economică și socială la Universitatea „Bolyai” din Cluj. Un portret al lui, cu ocazia verificărilor de partid din 1948, vezi în vol. *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare. Maghiarii din România (1945-1955)*, coord. Lucian Nastasă, Cluj, Edit. CRDE, 2002, p.647-649).

[2] Hillel Kohn era fiul negustorului clujean Zsigmond Kohn. A urmat Liceul unitarian din Cluj (cu examenul de bacalaureat la 12 septembrie 1908), iar între 1908-1912 a fost student la facultatea de drept a Universității „Ferencz József”. Nu figurează însă ca student la facultatea de istorie, nici măcar pentru un semestru; această facultate a fost urmată de fratele său, Rezső Kohn (n. Cluj, 15 martie 1886, absolvent al Liceului unitarian în 1903), care și-a început studiile istorice la Marburg (1903/4: un semestru, iar semestrul doi la Berlin), pentru ca în anul următor să și le continue la Cluj, până în 1907 (cf. *Arh.St.Cluj, Universitatea „Ferenc József”. Foi matricole*, Registrele 588, 623).

- [3] Uniunea Națională a Evreilor din Transilvania a fost întemeiată la 20 noiembrie 1918, iar la 31 august 1922 s-a transformat în Uniunea din Ardeal și Banat a Comunității Israelite. În 1920, această Uniune (sau Federație) s-a afiliat la Organizația Mondială Sionistă, ceea ce a dus la disidența lui Hillel Kohn.
- [4] Creat în 1925, la Cluj, Ajutorul Roșu era o organizație ilegală ce acorda asistență materială și juridică comuniștilor arestați și familiilor acestora. Hillel Kohn a făcut parte din comitetul regional al Ajutorului Roșu, alături de Teodor Bindea, Ileana Matais și Șt. Rasovski.
- [5] Comitetul antirăzboinic a luat ființă în primăvara anului 1932, iar filiala Cluj în luna august același an. Hillel Kohn a fost redactorul ziarului menționat, „Az új háború ellen”.
- [6] János Demeter (n. 1908), doctor în științe juridice al Universității din Cluj, membru fondator al revistei „Erdélyi Fiatalok”. În 1945 a fost viceprimar al Clujului, iar după această dată profesor de „Drept constituțional și administrativ” și decan în cadrul facultății de drept și economie politică a Universității „Bolyai”. A fost unul din liderii Uniunii Populare Maghiare, iar în 1952 a fost condamnat politic alături de Lajos Jordaki, ambii fiind reabilitați în 1956. După unificarea celor două universități de la Cluj, o vreme a funcționat ca prorector. Între 1969-1976 a fost președintele filialei din Cluj a Consiliului Muncitorilor de Naționalitate Maghiară. Pentru o mai bună imagine asupra lui János Demeter, vezi fondul arhivistic creat sub numele acestuia și aflat în custodia Societății Muzeul Ardelean din Cluj.
- [7] Vasile Luca (1898-1963), muncitor ceferist, secretar PCR la Brașov (1924-1929) și Iași (1932), fost deputat în Sovietul Suprem din Moscova și viceprimar de Cernăuți (1940-1944), sprijinind în această calitate deportarea românilor din Bucovina și fiind recompensat de sovietici cu gradul de maior în Armata Roșie. După 1944 a fost membru în secretariatul CC al PCR, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministru al Finanțelor (1947-1952). În 1952 a fost acuzat de deviaționism și trădare, fiind condamnat la moarte, pedeapsă comutată la închisoare pe viață. Asemenea lui Pătrășcanu, a fost reabilitat în 1968.
- [8] MADOSZ, abrevierea Uniunii Oamenilor Muncii Maghiari din România (Romániai Magyar Dolgozók Szövetsége), fondată la Târgu Mureș în august 1934. În urma conferinței generale a MADOSZ-ului din 16 octombrie 1944, la Brașov, aceasta s-a transformat în Uniunea Populară Maghiară din România (UPM).
- [9] Creat în 1933, Frontul Plugarilor era un partid de stânga, având ca președinte pe Petru Groza (1884-1958). Însemnătatea lui politică a sporit considerabil după 23 august 1944, fiind practic o anexă a PCR, Petru Groza devenind la 6 martie 1945 președintele Consiliului de Miniștri (până la 2 iunie 1952). Frontul Plugarilor s-a autodizolvat în 1953, P. Groza fiind până la decesul său președinte al prezidiului Marelui Adunări Naționale.
- [10] Mór Encsel (1898-1933) era membru al Comitetului Regional din Transilvania și Banat al Partidului Comunist.
- [11] Iosif Sraer era secretar general la Ministerul Afacerilor Interne (1945-1946).
- [12] Este vorba de Ion Gheorghe Maurer (1902-2000), avocat ce a pledat în mai multe procese intentate comuniștilor înainte de 1944, printre care și cel al Anei Pauker din 1936. Din 1945 este membru al Biroului Politic și al CC al PCR, devine apoi subsecretar de stat la Ministerul Industriilor și Comerțului (1945-1948), ministru de Externe (1957-1958), președinte al Marelui Adunări Naționale (1958-1961), vicepreședinte al Consiliului de Stat (1961-1965) și președinte al Consiliului de Miniștri (1961-1974). La 2 iulie 1955 a fost ales membru titular al Academiei Române. Vezi Lavinia Betea, *Maurer și lumea de ieri. Mărturia despre stalinizarea României*, Arad, Fundația Ioan Slavici, 1995.
- [13] Iuliu Maniu (1873-1953) era liderul Partidului Național-Tărănesc, reintrat în legalitate după 23 august 1944. Activitatea acestui partid deranja forțele de ocupație sovietică și partidele din Blocul Național. După 6 martie 1945, PNT-ul a intrat în opoziție, reducându-și tot mai mult prezența în câmpul politic, în vreme ce organele de represiune ale noului guvern persecutau sistematic pe adepții lui Iuliu Maniu. În urma alegerilor trucate din 19 noiembrie 1946, PNT-ul este decimat prin valul de arestări ce urmează, pentru ca „afacerea Tămădău” să marcheze interzicerea partidului și întemnițarea liderilor. Vezi I. Scurtu, *Iuliu Maniu*, București, Edit. Enciclopedică, 1995.
- [14] Gyula Rácz era unul din cei trei secretari ai Secretariatului Regional pentru nordul Transilvaniei.
- [15] Mátyás Rákosi (1892-1971), membru al Partidului Comunist încă din vremea Republicii Sovietice Ungare (1919), după care se refugiază la Moscova. Câțiva ani mai apoi revine clandestin la Budapesta pentru a reorganiza Partidul Comunist, însă este prins și condamnat la moarte, sentința comutată apoi în închisoare pe viață. Eliberat în 1940, se duce în URSS, de

unde revine odată cu înaintarea armatei sovietice. Devine prim-secretar al Partidului Muncitoresc Maghiar (1945-1956) și prim-ministru al Ungariei (1952-1953), manifestând o mare obediență față de Stalin. După moartea liderului de la Moscova (februarie 1953), este aspru criticat de noua conducere a URSS, iar în iulie 1953 este înlocuit cu Imre Nagy. Refugiat la Moscova în urma revoluției din 1956, va fi exclus din partid în 1962, reușind să se reîntoarcă în Ungaria abia în ultimii ani de viață.

[16] János Gyöngyösi, viitor ministru de Externe al Ungariei.

[17] În urma situației catastrofale de pe frontul antisovietic, începând cu ianuarie 1943, Kállay, șeful guvernului maghiar, a intrat în contact cu Aliații, sperând să obțină un statut de neutralitate. Informat de această tentativă, Hitler a ocupat Ungaria la 19 martie 1944, trecând-o sub autoritatea sa. În aceste împrejurări, între 15 mai și 8 iulie 1944, mai mult de 430.000 evrei, încă dinainte internați în ghetouri, au fost deportați de serviciile lui Eichmann, în colaborare cu jandarmeria maghiară, spre lagărele de exterminare, îndeosebi spre Auschwitz. Cu toate că Horthy s-a opus acestei acțiuni, deportările au fost reluate după 15 octombrie, când regentul și-a anunțat intenția de a cere armistițiul. Noul prim-ministru, Ferenc Szálasi, liderul partidului „Crucile cu săgeți”, a continuat politica antievreiască, ceea ce a mai dus la dispariția altor aproximativ 100.000 evrei.

23

PROCES-VERBAL

Astăzi, ziua 5 iunie 1945 (una mie nouă sute patru zeci și cinci).

Noi, șef de birou Ifrim Gheorghe Constantin, din serviciul Inspectoratului Regional de Poliție Iași, în baza declarației verbale a d-nei Valentina Drăghici, subșefă la acest Inspectorat și conform ordinului d-lui subinspector de poliție, Victor Calinca, m-am deplasat la locuința d-lui Leiba Moise, din Iași, str. Sft. Andrei, nr. 26, unde asistat fiind de gardienii publici Babată Vasile și Dorohoianu Ioan, am constatat următoarele:

Susnumitul, fără a avea nici o autorizație sau firmă înscrisă la Camera de Comerț, vindea în mod clandestin carne de vită la preț de speculă, cu 1500 și 1800 lei kg. Am găsit cantitatea de aproximativ 30-35 kg (nu erau greutate suficiente de cântărit), trei piei de vită și două cântare. Carnea și pielea au fost declarate confiscate, de comun acord cu susnumitul, și ridicate, pe care le-am depus la Inspectoratul Regional de Poliție Iași.

Menționez că înainte de a pleca de la domiciliul susnumitului Leiba Moise, acesta a scos din buzunar suma de 30.000 lei (treizeci mii lei), care mi-a oferit-o ca mită, pentru a nu mai face nimic și a aranja chestiunea fără a mai ști nimeni. Atunci imediat am chemat gardienii care cercetau și alte încăperi din acea curte și arătându-le banii și explicându-le proveniența lor, am ridicat cele mai sus și pe susnumitul Leiba Moise, pe care l-am adus la acest Inspectorat.

Din suma de 30.000 lei am achitat 3000 lei transportul cărnii și al pieilor, precum și trăsura cu care am adus pe susnumitul Leiba Moise, fiind suferind de inimă. Suma de 27.000 (douăzeci și șapte mii lei) am depus-o anexat acestui proces-verbal.

Drept care am încheiat prezentul proces-verbal în dublu exemplar, din care unul a fost înmănat d-lui Leiba Moise.

Șef de Birou
Ifrim Gheorghe Constantin

Asistenți: I. Babătă, I. Dorohoianu

[ANEXĂ]

DECLARAȚIE

Subsemnatul, Leiba Moise din Iași, strada Sft. Andrei nr. 26, declar următoarele:

În ziua de 5 iunie 1945 s-a prezentat la domiciliul meu din strada de mai sus dl. comisar Ifrim Constantin din Inspectoratul Regional de Poliție Iași, însoțit fiind de doi gardieni, unde au găsit cantitatea de 30-40 kg. carne de vită și două cântare cu greutățile lor respective, precum și trei piei de vită.

Fiind întrebat de către dl. Comisar dacă posed autorizație de a vinde carne, am răspuns că nu am asemenea autorizație și că fac acest lucru pentru a-mi întreține familia și copiii.

E adevărat că am tăiat o vacă sâmbătă 2 iunie și alta luni 4 iunie 1945, la domiciliul meu, fără a mai trece prin abator, carne pe care am distribuit-o populației cu prețul de speculă lei 1500 și 1800. Terminând carnea de vândut de la cele două vite am cumpărat de la dl. Bercu Bercovici cantitatea de 80 de kg. carne de vită la prețul de lei 1200 kg., pentru a o vinde cu lei 1500, realizând un câștig de 300 lei la kg.

La sosirea d-lui comisar Ifrim mai aveam cantitatea de 30 de kg. de carne, care a fost confiscată și dusă la Inspectoratul Regional de Poliție. Înainte de a pleca cu carnea, e adevărat că am propus d-lui comisar să aranjăm această chestiune, oferindu-i suma de lei 50.000, din care 30.000 lei i-am dat, rămânând dator cu 20.000. Dl. Comisar a primit suma, chemând imediat gardienii și arătându-le banii le-a spus proveniența, apoi a ridicat carnea, pieile și pe mine luându-mă sub stare de arest și adus la Inspectoratul de Poliție.

Drept care dau prezenta declarație și semnez propriu, nesilit de nimeni.

Leiba Moise

Astăzi 5 iunie 1945

5 iunie 1945, dat în fața noastră, șef de birou Ifrim Constantin

(Arh.St.Iași, Inspectoratul Regional de Poliție Iași, dos. 39/1945, f.208, 214)

24

15 iunie 1945

Domnule Prim-procuror,

Subsemnatul, Bercu M. Iancu, măcelar, domiciliat în Piatra Neamț, str. Carol no. 104, cu onoare vă reclam următoarele:

În timpul trecutului regim, agentul de poliție Orchidan m-a surprins pe când am cumpărat două găște de la o săteancă care trecea prin fața casei mele. Numitul a intrat la mine în curte, luându-mă la bătaie și somându-mă să-l urmez la poliție. Eu de frică m-am smuls din mâinile sale și am fugit. Agentul Orchidan nu s-a lăsat și a silit pe soția cu copilul să-l urmeze și a ținut-o închisă în beciul poliției trei zile și trei nopți. În localul poliției soția mea a fost maltrată și pusă să facă cele mai murdare corvezi, toate acestea pentru marea vină că am cumpărat găștele.

Orchidan, dimpreună cu șeful Siguranței din acel timp, nu s-a mulțumit numai cu atâta și a făcut forme spre a fi deportat în Transnistria. Numai cu multă greutate și după ce am fost obligat să-i dau 40.000 lei am putut scăpa de deportare.

Toate acestea constituie grave abuzuri, vă rog a cerceta cazul și a dispune trimiterea în judecată a vinovatului. Menționez că de pe urma maltratărilor de la poliție, soția și copilul se află și astăzi grav bolnavi.

Martorii dovedesc: Avram Moscovici, str. Carol 76; Herșcu Licman, str. Carol 22; Bercu Mates, str. Carol 96; Bercu Ghidale Volf, str. Carol 98; Iosef Herșcovici, str. Carol 98.

Bercu M. Iancu

Domnului Procuror al Tribunalului Neamț

[ANEXA 1]

1945.VI.15

Onor Uniunea Patrioților Piatra Neamț

Subsemnatul, Bercu M. Iancu, din acest oraș, str. Carol nr. 104, vin să reclam următoarele:

În ziua de 14 iulie crt., întâlnindu-mă cu un fost agent de poliție Orchidan, care în timpul prigoanei legionare mi-a arestat soția și un copil, schingiuindu-i în modul cel mai barbar și punându-i la cele mai grozave corvezi, care de pe urma acestora s-au îmbolnăvit și așa bolnavi cum erau le-a făcut forme pentru a fi trimiși în Transnistria. Numai grație intervenției d-lui Beniș și Mendel Ianculovici și în schimbul sumei de 40.000 lei au fost lăsați liberi, și astăzi atât soția, cât și copilul sunt bolnavi de pe urma aceasta și se află la București pentru tratament, iar eu am rămas cu bătaie de inimă de pe urma acestei spaime – pot prezenta certificatul medical eliberat de către d-l dr. Enăchescu, din 6 august 1944.

Întâlnindu-mă cu acest Orchidan, l-am invitat să meargă împreună cu mine la Poliție, atunci mi-a ieșit în cale dl. Sandu Marin și a strigat în gura mare: „Se va termina cât de curând cu voi comuniștii! Atunci ne vom răfui și vă vom spânzura de stâlpi”.

De altfel, mai sunt multe reclamațiuni de ale d-lui Sandu Marin la Siguranță, dar nu s-a luat nici o măsură. Soția d-lui Sandu Marin, al cărui nepot legionar se află sub stare de arest internat în spital, a strigat aceleași cuvinte ca și soțul ei.

Prezentându-mă singur la Poliție, am reclamat cazul d-lui șef al poliției Stoleru, care, drept răspuns, din *harhăre și jidane scârbos* nu m-a scos și a spus d-lui comisar adj. Corbu, care este în serviciul Siguranței, ca să-mi ia adresa și să-mi facă acte de inculpare, deoarece l-am bătut eu pe d-l Orchidan, și mi-a spus că: Are să se schimbe tot, față de cum este astăzi, deci să ne purtăm bine cu lumea că nu se știe cum o să fie mâine.

Martori în cazul Orchidan sunt următorii: Avram Moscovici, str. Carol 76, Herșcu Licman, str. Carol 22, Bercu Mates, str. Carol 96, Bercu Ghidale Volf, str. Carol 98, Iosef Herșcovici, str. Carol 98, soția d-lui plutonier major Nistor din Mătăsaru 12.

Martori în cazul Sandu Marin sunt: Iosef Vasile, frizer din str. Brătianu 33; Herșcu Licman, str. Carol 22; Ilie Herman, str. Mărăței 62; Avram Moscovici, str. Carol 76; Habot Herșcu, str. Carol 64; Moise David, str. Carol 48; Toba Antler, str.

Carol 80; Copel Barat, str. Carol 78; Moise Gherșin, str. Carol 44; Betti Ciubotaru, str. Carol 94; Bercu Mates, str. Carol 96; Leia Moise Ștrul, str. Carol 108; Ana Leibovici, str. Carol 100; Avram Haimovici, str. Mărăței 38; Herșcu Volf, str. Carol 37; Haigitâl Moscovici, str. Mărăței 27; Roza Mendel Bercu, str. Carol 106; Custav Cat, str. Carol 102; Leibușor Iosef, str. Carol 142; Lipa Pescaru, str. Carol 87; Herșcu Leibușor, str. Carol 122; Michel Haran, str. Carol 78; Iosef Pescaru, str. Carol 87; Hunță Bandel, str. Carol 128; Marcu Bandel, str. Mărăței 47; Bercu Ghidale Volf, str. Carol 98; Rașela Grosu, str. Carol 80; Calman Zeberman, str. Carol 189; Iosef Herșcovici, str. Carol 89.

Vă rugăm să binevoiți a cerceta cazul.

Cu stimă, Bercu M. Iancu

[ANEXA 2]

Declarație

Subsemnatul, Bercu M. Iancu, domiciliat în Piatra Neamț, str. Carol 104, declar următoarele:

În ziua de 14 iunie 1945, orele 11 dimineața, m-am dus la poliția Piatra Neamț – în culuarul poliției m-am întâlnit cu d-l șef al poliției Stoleru, căruia i-am reclamat cazul când am fost grav lovit de către un fost agent de poliție, d-l Orchidan, în timpul legionarilor. D-l șef Stoleru mi-a răspuns următoarele: „Harhăre de jidan, ești comunist și o să dispară odată și asta și o să devenim înapoi cum a fost, caută-ți de cinste și nu te lega de Orchidan, ce-a fost a trecut” – dând ordin ca să mă dea Orchidan în judecată și să mi se ia numele și adresa.

Țin să mai adaug, când i s-a luat declarația lui Orchidan am cerut și eu d-lui șef al poliției să fac și eu o declarație. Prezentându-mă la d-l adj. comisar Corbu să-mi facă declarația, mi-a spus că nu poate.

Aceasta îmi este declarația și semnez.

Bercu M. Iancu

1945 iunie 15

(Arh.St.Iași, Inspectoratul Regional de Poliție Iași, dos. 39/1945, f.630-631, 640)

25

Data în fața noastră
Subinspector de Poliție
Dr. Ilian E. Iuliu

19 iulie 1945, la Cluj

Declarație

Subsemnatul dr. Konczwâld Tiberiu, de ani 48, de profesiune medic, de religie romano-catolică, căsătorit cu 3 copii, cetățean român, nepedepsit, prin prezenta declar următoarele[1]:

Am luat cunoștință de cuprinsul reclamațiunii medicilor evrei: dr. Király Jenő, dr. Vass Zoltán, dr. Kappel Izidor, dr. Rosenfeld Ana, dr. Ladányi Artur, dr. Blum

Ella, dr. Salamon Miklós, dr. Menia Emil și față de cele ce mi se impută țin să fac următoarele declarații:

Comandantul Apărării Pasive a orașului Cluj, dr. Popp Géza[2], mi-a dat dispoziții să convoc medicii evrei repartizați la serviciul Apărării Pasive la oficiul Poliției Cluj, pentru a li se transmite ceva măsuri de întreprins în legătură cu Apărarea Pasivă și astfel am convocat și s-au prezentat vreo 12 sau 13 medici evrei.

Eu am comunicat dr-lui Popp Géza prezentarea medicilor evrei și el mi-a comunicat ca să fie convocați toți fără excepție și eu atunci l-am întrebat că de ce să fie convocați toți, că doar în urma plecării lor de la servicii în caz de atacuri aeriene, Apărarea Pasivă ar suferi enorm prin lipsa medicilor de la posturile lor de răspundere, însă dr. Popp Géza a ordonat ca să vie toți fără excepție, pentru că așa sunt ordinele superioare și de altfel toți au să-și primească gradul de ofițer după ce vor fi transportați în Germania și li se va asigura o existență onorabilă. La opunerea mea, neputând lăsa orașul fără medicii care executau un serviciu prețios de Apărare Pasivă, a cerut lămuriri de la Ministerul Afacerilor Interne din Budapesta, iar un consilier de la acel Minister a comunicat că medicii evrei trebuie să plece, fiind nevoie de ei în Germania, în schimb însă sunt expediați deja la Cluj 100 medici creștini și astfel în executarea ordinului superior medicii evrei au fost depuși în carcera depoului.

Eu pentru aceea am comunicat medicilor evrei ca să-și ducă cu sine și membrii familiilor lor, pentru că așa am primit eu ordin de la dr. Popp Géza, deci nu am căutat să induc în eroare ca astfel să fie deportați și membrii familiilor medicilor evrei.

Mai menționez, medicii creștini despre care era vorba că o să fie trimiși de la Budapesta pentru completarea locurilor medicilor evrei plecați de la serviciul Apărării Pasive nu au sosit, astfel că am fost induși în eroare de Ministerul Afacerilor Interne din Budapesta și în acest mod serviciul Apărării Pasive nu a putut funcționa, stare care a rămas până la eliberarea Ardealului de Nord.

Declar că în ziua de 2 iunie 1944, orașul Cluj a suferit un bombardament aerian din partea escadrilelor de bombardament anglo-americe, care s-a soldat cu vreo 2000 de răniți și aceasta tocmai din cauza faptului că medicii evrei au fost transportați și, netrimțându-se alți medici în loc, serviciul Apărării Pasive nu a putut funcționa și astfel se adeverește temeinicia susținerilor mele când am afirmat și pretins comandantului Apărării Pasive, dr. Popp Géza, ca să nu trimită și să nu se deporteze medicii evrei, dar nu a ascultat de mine.

Declar că măsurile de ridicarea, transportarea medicilor evrei în arestul depoului și de acolo deportarea lor în Germania în condițiile relatate s-a făcut la ordinul categoric al lui dr. Popp Géza, care în prezent se găsește la Budapesta.

Declar, susțin și semnez propriu, Dr. Konczwáld Tibor

[Anexa 1]

Data în fața noastră:
Subinspector de Poliție
Dr. Ilian E. Iuliu

Cluj, la 12 iunie 1945

Declarație

Subsemnata dr. Elena Ligeti, născută Somogyi Ilona, de ani 52, de profesiune medic, nepedepsită, domiciliată în orașul Cluj, str. Memorandumului 27, prin prezenta declar următoarele:

Recunosc că am semnat denunțul colectiv ce s-a înaintat Chesturii Poliției Cluj contra dr. Konczwáld Tiberiu, fost medic al serviciului sanitar Cluj, cerând deferirea lui judecării pentru a fi pedepsit conform legii pentru atitudinea sa fascistă și activitatea ce a desfășurat în luna mai a anului 1944 în orașul Cluj, ca fascist, constând acea activitate a sa dăunătoare, fascistă, în următoarele:

În ziua de 22 mai 1944, învinuitul, dr. Konczwáld Tiberiu, a venit la ghetoul care a fost înființat la fabrica de țiglă din acest oraș[3] și ne-a comunicat că să ne adunăm toți membrii familiei, că o să fim transportați în Germania pentru îndeplinirea de serviciu medical, unde vom fi tratați foarte bine, fiind purtați pe palme. Datorită comunicării făcute de numitul, noi ne-am prezentat imediat cu toți membrii familiei și mai apoi am fost transportați nu în Germania, ci în lagărul morții de la Auschwitz-Birchenu.

Tot numitul ne-a promis că vom fi transportați cu un tren de persoane, în schimb însă am fost înghesuți în vagoane de marfă, câte 70 de persoane într-un vagon, și astfel am fost transportați.

Nu se poate presupune din partea învinuitului dr. Konczwáld Tiberiu nici un fel de bună credință sau altă intenție nutrită de a ne apăra interesele, întrucât chiar el înainte cu o zi procedase la identificarea și arestarea tuturor medicilor repartizați serviciului Apărării Pasive, care se găseau în stare de libertate în oraș și dând astfel dovadă de rea credință, pornire și ură rasială a procedat prin organele polițienești la arestarea colegilor medici, iată de unde rezultând în mod neîndoios atitudinea sa fascistă și acțiunea sa prin care s-a solidarizat cu interesele politice ale regimului fascist.

Remarc că dacă învinuitul dr. Konczwáld Tiberiu, prin a sa acțiune fascistă și tendențioasă, nu ar fi tins la inducerea în eroare a noastră, atunci atât eu, cât și membrii familiei mele, putând pleca cu al doilea transport de deportați, ne-am fi bucurat de altă situație de internare și astfel soțul meu și un fiu al meu de 17 ani ar fi putut scăpa cu viață astăzi.

Cererea mea este să fie deferit celor în drept pentru a i se aplica pedeapsa cuvenită.

Declar, susțin și semnez propriu, Dr. Ligeti Somogyi Ilona

[Anexa 2]

Data în fața noastră:
Subinspector de Poliție
Dr. Ilian E. Iuliu

Cluj, la 12 iunie 1945

Declarație

Subsemnatul, dr. Király Eugen, medic, de ani 43, nepedepsit, căsătorit cu 2 copii, cetățean român, domiciliat în Cluj, str. Rózsa nr. 1, prin prezenta declar următoarele:

Recunosc că am semnat denunțul înaintat Chesturii Poliției Cluj contra dr. Konczwáld Tiberiu, cerând deferirea sa judecării, pentru a fi pedepsit conform legii pentru atitudinea sa fascistă și activitate politică prin care s-a solidarizat cu interesele politice ale regimului fascist, constând aceasta în următoarele:

În ziua de 20 mai 1944 am primit încunoștințarea din partea medicului dr. Konczwáld, ca șef al Apărării Pasive a orașului Cluj, să ne prezentăm pentru ziua

de 22 mai în curtea localului poliției, pentru a ni se transmite dispozițiuni în legătură cu întreprinderea unei acțiuni de combatere a tifosului exantematic.

În ziua de 22 mai, ora 8 dimineața, ne-am prezentat cu toții și cu surprindere am ținut a constata că un coleg de al nostru, dr. Dezideriu Samu, medic, era îmbrăcat în ținută de campanie și mirat l-am întrebat asupra îmbrăcămintei ce a luat, iar el mi-a comunicat că din informațiuni bine primite a ținut a trage concluzia că fiind vorba de o deportare a noastră, s-a îngrijit din timp pentru a apare astfel îmbrăcat. Între timp, un coleg de al nostru, dr. Zoltán Bosch, căutând să vorbească cu familia sa pentru a o liniști, a constatat că un agent era deja postat la ieșire, care avea primit ordinul de a ne interzice ieșirea.

După aproximativ un timp de trei ore a apărut și medicul dr. Konczwáld Tiberiu, care ne-a comunicat că așteaptă în propozițiuni verbale de la Ministerul de Interne de la Budapesta cu privire la măsurile de luat pentru combaterea tifosului exantematic. Dispozițiunile primite până în prezent fiind încă neclare, ne-a rugat pentru a ne prezenta după masa acelei zile la orele 16. Noi, fiind îngrijorați cu camaradul dr. Solomon Nicolae, eu și cu colegul dr. Ladislau ne-am apropiat de dânsul și dr. Farcaș i-a spus: „D-le medic șef, se vorbește în oraș că autoritățile au o intenție dăunătoare față de medicii Apărării Pasive și vă rugăm de a ne comunica sincer ca între colegi dacă această veste este adevărată sau nu”; iar el ne-a răspuns indignat: „Cum, cum puteți să vă imaginați așa ceva. Vă spun pe cuvântul meu de onoare că e vorba numai de o consfătuire medicală relativă la combaterea tifosului exantematic”. Astfel învinuitul, prin asigurarea dată, ne-a liniștit.

Soția domnului Wolf, având o convorbire în aceeași zi pe la orele 14 cu prim-notarul prefecturii județului Cluj, și acesta comunicându-i că a auzit la telefon o convorbire că vom fi transportați și deportați, ea a venit la mine comunicându-mi aceasta, și aceasta denotând că învinuitul dr. Konczwáld Tiberiu știa deja de conținutul și sensul ordinului ce era a se primi și totuși a ținut a ne induce în eroare înaintea amiezei zilei, deducând și aceea că el în calitatea sa de medic oficial și datorită atitudinii sale fasciste a considerat chiar ca o datorie a sa de obligație politică să poată transporta în întregime pe toți, și din acest considerent a căutat mereu a ne amâna cu diferite motive invocate.

În după amiaza acelei zile, venind cu toții pe la orele 16 la oficiul Chesturii de Poliție, am fost arestați imediat, luându-ni-se bicicletele, ne-au urcat pe trei camioane, conduși fiind pe la casele noastre, ridicând familiile noastre fără nici o pregătire anterioară și mai apoi am fost transportați în arestul depoului din str. Ipoor.

Ziua următoare, la ora 2, s-a prezentat la arestul depoului învinuitul dr. Konczwáld Tiberiu însoțit de dr. Gomboj, inspector sanitar, secundul punându-ne întrebarea ce caută această societate aici? Învinuitul menționat i-a spus ceva la ureche, ce anume nu putem ști.

Medicii invalizi reținuți în arestul depoului alături de noi au pus întrebarea în prezența noastră învinuitului dr. Konczwáld Tiberiu, că ei căzând în afară de dispozițiunile ordinelor de ridicare ca mari invalizi de război, excepțional nu ar fi exceptați de sub rigorile măsurilor de ridicare, la care dr. Konczwáld a răspuns că comisia specială va veni peste o oră pentru a tria.

Peste o oră am fost transportați împreună cu membrii familiilor noastre, toți fără excepție, deci și invalizii, la gară, unde am fost imbarcați în vagoane de marfă și vagoanele fiind plumbuite am fost trimiși mai apoi la „Lagărul Morții” Auschwitz-Birchenu.

Soția dr. Grünwald Ernest, născută Grünfeld Irma, care domicilia în str. Vlahuță nr. 3, mi-a făcut comunicația confidențială următoare în luna ianuarie 1943, că ea este prietenă cu soția dr. Konczwáld, care i-a povestit confidențial că soțul ei a primit postul de medic la poliția din Cluj ca recompensă ulterioară pentru serviciile sale de spionaj săvârșite împotriva statului român.

Menționez că învinuitul dr. Konczwáld Tiberiu este rudenie cu fostul ministru de Interne Kerestes Fischer Francisc, și prin intermediul acestei rudeni ar fi fost încadrat în serviciul spionajului maghiar îndreptat contra siguranței statului român.

Declar, susțin și semnez propriu, Dr. Király Eugen

[Anexa 3]

Domnule Inspector,

Conform convorbirii avute în ziua de 16 iunie 1945, am onoare a vă declara următoarele cu privire la domnul dr. Tiberiu Konczwáld:

I. Pe dr-ul Konczwáld l-am cunoscut în toamna anului 1940, când a venit la Cluj în calitate de medic al Poliției. Primul contact mai apropiat l-am avut cu d-sa atunci când directorul Băncii „Albina”, Marius Peculea[4], a fost deținut la Poliție pe motiv de „retorsiune”. În calitate de medic curant al d-lui Marius Peculea am declarat că suferea de diabet și pe acest motiv dr-ul Konczwáld a internat pe dl. Peculea la Clinica Medicală în prima zi a deținerii. Pentru acest serviciu știu sigur că nu a cerut și nu a primit onorar medical. De atunci, în repetate rânduri am rugat să facă serviciu românilor nevoiași pe care niciodată nu l-a refuzat.

În anii 1940, 1941 și 1942, când noi românii eram desconsiderați, ținuți la distanță și de multe ori batjocoriți de autoritățile maghiare, dr-ul Konczwáld a fost dintre puținii maghiari care au avut o atitudine corectă și omenească față de noi, iar ca medic a stat totdeauna la înălțimea concepțiilor de etică medicală, atunci când ceilalți medici oficiali nu numai că ne desconsiderau pe noi medicii români, dar nici certificatele medicale eliberate de medicii români nu le luau în considerare și le refuzau nett.

Ținuta demnă și corectă față de români a păstrat-o dr-ul Konczwáld tot timpul, în prigoana care s-a dezlănțuit în contra noastră, a românilor, după 23 august 1940, așa-zicând singurul sprijin l-am avut în dr-ul Konczwáld, care atunci când eram adunați și deținuți în închisoarea poliției din Cluj a eliberat pe cei bolnavi sau i-a internat în Clinică. Dintre multele persoane care au aparținut acestei categorii, vă amintesc numai câteva: prepozitul dr. Domide Octavian, consilierul eparhial Laurențiu Curea, președ. Curții de Apel dr. Alexandru Pop și subsemnatul.

După eliberarea Clujului, dr-ul Konczwáld a fost medicul șef al orașului și secretarul general al Colegiului medical. Pentru atitudinea leală față de ideea de stat român a trebuit să îndure dușmănia colegilor maghiari, care pe vremea aceea nu vroiau să știe de faptul că Ardealul de Nord aparține României și va intra vreodată sub administrație românească. Firma Colegiului medical, redactată în 2 limbi, însă începând cu „România”, a trebuit să fie retrasă în urma intervenției hotărâte a d-lui prof. Hajnal și a medicilor de la Clinică, care așa se vede nu acceptau suspendarea Dictatului de la Viena.

II. Cu privire la atitudinea dr-ul Konczwáld față de evrei, care a avut-o în timpul prigoanei și a deportării lor din primăvara și vara anului 1944, pot afirma următoarele:

Clujul a fost acel oraș din partea de răsărit a Ungariei unde au rămas un număr de vreo 250 evrei. În celelalte orașe numărul lor a rămas disparent, de exemplu la Satu Mare, după deportare au fost numai 3 evrei. Că la Cluj au putut să rămână evrei în diferitele Clinici universitare, în Sanatoriul „Mátyás Lengyel”, în Spitalul evreiesc și în Azilul de bătrâni se poate datora în bună parte dr-ului Konczwáld, care și în urgia cea mai sălbatică a autorităților ungurești a putut să se mențină la nivelul unui medic uman și corect și cât i-a stat în putință a salvat mulți evrei bolnavi de la deportare. Despre acest lucru m-am convins personal, fiindcă și eu aveam pacienți evrei în favoarea cărora am intervenit pe lângă dr-ul Konczwáld.

III. În chestiunea medicilor evrei care funcționau în cadrele Apărării Pasive în vara anului 1944, pot declara următoarele:

Serviciul sanitar al Apărării Pasive era condus de dr-ul Konczwáld. Medicii evrei care erau în acel timp la Cluj făceau serviciu sub ordinele dr-ului Konczwáld. Având ocazia să vorbesc cu dr-ul Konczwáld în acel timp, el mi-a spus cu bucurie și satisfacție că a putut salva pe colegii evrei de la deportare. A prevedea deportarea medicilor evrei nu se putea, pe de o parte fiind foarte puțini medici la Cluj, iar pe de altă parte dezorganizându-se complet serviciul medical al Apărării Pasive prin lipsa medicilor evrei. Eu personal, după cum îl cunosc pe dr-ul Konczwáld, nu cred că ar fi fost capabil să nu-i facă atenți pe colegii evrei, dacă ar fi știut înainte ce soartă vor avea. Această părere mi-o întărește și faptul că după deportarea colegilor evrei, întâlnindu-mă cu dr-ul Konczwáld, l-am găsit revoltat și mâhnit.

Dr. Liviu Telie

Cluj, la 17 iunie 1945

(Arh.St.Cluj, Tribunalul Poporului, dos. 4/1946, f.12-13, 20-21, 36-40)

[1] Konczwáld Tiberiu (născut la 26 mai 1897 la Hajdunánás, Ungaria – decedat la 25 decembrie 1948 la Miercurea Ciuc), căsătorit cu Eliza Müller, a fost arestat în conformitate cu Decretul-Lege 312 din 24 aprilie 1945, pentru urmărirea și sancționarea celor vinovați de dezastrul țării. După aproape un an de zile de arest (august 1945-iulie 1946), acuzatorul public al Tribunalului Poporului din Cluj, dr. Andrei Paul, dispune încetarea urmăririi penale, deoarece acuzațiile nu au fost confirmate.

[2] Géza Popp era și locțiitorul șefului poliției din Cluj.

[3] Asupra acestui ghetou vezi Gh.I. Bodea, *Tragedia evreilor din nordul Transilvaniei, 1944*, Cluj, Edit. Hiparion, 2001, p.190-203. În legătură cu situația evreilor din Transilvania în acei ani: Moshe Carmilly-Weinberger, *The Road to Life. The Rescue Operation of Jewish Refugees on the Hungarian-Romanian Border in Transylvania, 1936-1944*, New York, Shengold Publishers, Inc., 1994; V.T. Ciubăncan, M.I. Ganea și I.V. Ranca, *Drumul holocaustului. Calvarul evreilor din Nord-Vestul Transilvaniei sub ocupația Ungariei. 5.IX.1940-25.X.1944*, Cluj, Edit. Ciubăncan, 1995. Pentru context vezi Randolph L. Braham, *The Politics of Genocide. The Holocaust in Hungary*, 2 vol., New York, Columbia University Press, 1981 (iar o ediție redusă: Wayne State University Press in association with the US Holocaust Memorial Museum, 2000); David Cesarani, *Genocide and Rescue: The Holocaust in Hungary 1944*, Oxford, New York, Berg Publishers, 1997; T.D. Kramer, *From Emancipation to Catastrophe: The Rise and Holocaust of Hungarian Jewry*, Lanham, University Press of America, 2000

[4] Marius Peculea (n. 1887), membru fondator și director al sucursalei din Cluj a Băncii „Albina”, cel care a pus bazele întreprinderilor „Albina” și „Almon”, totodată președinte al mai multor societăți „patriotice” și culturale.

Primăria Mun. Oradea
Serviciul Ocrotirilor Sociale
[No.] 15.082/1945

Hotărâre

Noi, primarul municipiului Oradea, văzând cererea înaintată de Gruparea Democratică a Evreilor, cu sediul în Oradea, prin care solicită autorizație de chetă pe teritoriul orașului în ziua de 15 iulie a.c., având în vedere că această chetă se face pentru ajutorarea celor deportați, considerând că legea pentru apeluri la contribuția benevolă a publicului admite chetă de stradă pentru caz de ocrotire și ajutorare, în baza celor arătate mai sus și în baza drepturilor conferite nouă prin art. 15 din Legea administrativă,

Decidem:

1. Acordăm autorizație de chetă pentru Gruparea Democratică a Evreilor, cu sediul în Oradea, pentru ziua de 15 iulie 1945, începând de la orele 8 dimineața și până la orele 7 p.m.

Despre ea se avizează Serviciul Ocrotirilor Sociale, Poliția de Stat și Gruparea Democratică a Evreilor, cu sediul în Oradea[1].

Oradea, 12 iulie 1945

Primar
Ványai Carol

Secretar General
Popescu Nicolae

(Arh.St.Oradea, Primăria Municipiului Oradea, dosar special 1945, f.13)

[1] Asupra situației evreilor din Oradea imediat după eliberare vezi impresionantul volum, *A tegnap városa. A nagyváradi zsidóság emlékkönyve*, ed. Dezső Schön, Mose Heller, Sándor Rubinstein, Ödön Grossman, József Gréda și Ottó Rappaport, Tel Aviv, 1981, p.207-209, 229-230 ș.a. În general, asupra evreilor din localitate: Teréza Mózes, *Evreii din Oradea*, București, Edit. Hasefer, 1997.

Domnule Inspector*,

Subsemnatul, Haimovici A. Leib, domiciliat în Iași, str. Vovidenie nr. 19, am onoare a supune cunoștinței domniei voastre următoarele:

V-am înaintat în repetate rânduri memorii, prin care v-am rugat să binevoiți să ordonați o anchetă administrativă pentru a se stabili vinovăția mea. Sunt o victimă a fostului comisar Țugui Neculaie din poliția veche, care prin înscenările făcute a urmărit înlăturarea mea din poliție. Aceasta cu scopul de a înlocui elemente cinstite și democratice cu oameni din vechea poliție.

Astăzi, în sfârșit, prin înlăturarea acestui comisar de la conducerea poliției orașului Huși și trecut în cadrul disponibil, se poate vedea clar că acest om a fost stăpânit toată vremea numai de ura de rasă.

Îmi permit respectuos să vă raportez că am înaintat un memoriu în acest sens și d-lui ministru al Afacerilor Interne.

Vă rog să binevoiți a dispune reintegrarea mea în postul pe care l-am ocupat până la suspendare și vă asigur de toată conștiinciozitatea mea odată repus în drepturile mele, voi căuta să dau dovadă de stăruință deplină, dumneavoastră satisfacție.

Cu profund respect
Haimovici Albert

[Însemnare marginală: „B I. Relații asupra petiționarului de la Sectorul Poliției Huși. Mironescu”]

[ANEXĂ]

Referat

Domnule Inspector,

La nr. 3432 din 18 iulie 1945, am onoarea a vă referi următoarele:

1. Într-adevăr, șeful de poliție N. Țugui, în cercetarea cazului împotriva impiegatului Haimovici Leib, a pus multă patimă, scriind personal declarații pentru diferiți indivizi, declarații în termeni tari.

2. Dacă în unele privințe este vinovat impiegatul Haimovici Leib, nu mai puțin este și șeful poliției, N. Țugui. Într-o zi l-a trimis să facă un tabel de odăile libere din oraș pentru eventualele cazări de ostași sovietici. În loc ca să-i spună ca să facă un tabel de câteva odăi, i-a spus să întocmească tabel cu toate camerele din oraș pentru Armata Roșie; în felul acesta s-au produs unele zvonuri și panică.

3. Impiegatul Haimovici Leib suferă de viciul beției, din care cauză în unanimitatea cazurilor cade în păcat.

4. Declarațiile cetățenilor, evrei în special, sunt exagerate, datorită faptului că impiegatul Haimovici Leib începuse să se ocupe de ei în privința speculei și a abuzurilor de mărfuri.

5. Cel mai mare păcat al impiegatului Haimovici Leib este că primea șperț, cum este cazul cu legionarul Neculai Melinte.

Secretarul Poliției Huși
Naty Fridman

(Arh.St.Iași, Inspectoratul Regional de Poliție Iași, dos. 39/1945, f. 534)

* Înregistrată la Inspectoratul Regional de Poliție Iași sub nr. 3432 din 18 iulie 1945.

Prefectura Județului Satu Mare
Serviciul Administrativ
No. 6021/19 iulie 1945

Domnule Ministru,

În anul 1944, fostul guvern maghiar, în baza legii rasiale, a dispus strângerea și deportarea cetățenilor de origine etnică evrei, concomitent dând ordin pentru confiscarea averilor lor mobile și imobile.

Primăriile comunale, conform ordinelor primite, au procedat la vânzarea prin licitație publică a bunurilor mobile evreiești. La licitații au luat parte în comunele rurale sătenii plugari, care au cumpărat din bunurile evreiești, vite, cai, păsări, trăsuri, harnașamente și alte obiecte necesare gospodăriei lor. Prețul a fost plătit în bani numerar și vărsați la percepții în favorul statului maghiar.

După prăbușirea Germaniei, o parte dintre evrei, reîntorcându-se la domiciliile lor, au pretins restituirea bunurilor cumpărate de către săteni, fără nici o compensație. Dacă săteanul a refuzat restituirea, motivând că bunurile le-a cumpărat pe bani și cu forme legale, atunci a fost forțat prin amenințări să restituie bunurile cumpărate. A fost cazul când cu concursul poliției cetățenești locale s-au luat cu forța de la săteni vite, calul sau alte obiecte cumpărate de el din bunurile evreiești. Alt caz când săteanul, care între timp a vândut lucrurile cumpărate, a fost forțat tot prin amenințări ca în locul lucrurilor vândute să cumpere altele și să le predea fostului proprietar sau unui alt evreu pretins rudă a fostului proprietar deportat și încă nereîntors.

Acest procedeu ilegal și arbitrar a produs mari nemulțumiri între sătenii care au cumpărat cu forme legale din bunurile evreiești scoase la licitație și s-au dat însă la plângeri și reclamațiuni.

Cu onoare vă rugăm să binevoiți a reglementa printr-un ordin general chestiunea sus arătată și a da dispozițiuni privitor la procedeu ce trebuie urmat în astfel de cazuri.

Prefectul Județului Satu Mare
[indescifrabil]

Șeful Serviciului
[indescifrabil]

Ministrul Afacerilor Interne. Direcțiunea Administrației de Stat. București

[Rezoluție marginală: „Se va trimite Insp. Gl. Jand. pt. a verifica și aviza asupra acestei chestiuni prin organele sale. Fiind vorba de un abuz comis sub protecția conducerii reacționare maghiare, toate aceste bunuri trebuie restituite de profitori”. Semnat: indescifrabil]

(Arh.St.București, Direcția Generală a Poliției, dos. 44/1945, f.7)

Organizația Sionistă din România
Str. Oțetari 5. Telefon 1.15.50

București, 25 iulie 1945

Domniei Sale, Doamnei Ana Pauker[1]. Loco

Mult Stimată Doamnă,

Cunoscând interesul pe care-l trezesc astăzi problemele palestiniene, Departamentul de Presă și Propagandă al Organizației Sioniste din România[2] își va îngădui să vă trimită, din când în când, unele informațiuni asupra vieții palestiniene și evreiești în general, cum și spicuri din presa evreiască, privind îndeosebi problemele politice la ordinea zilei, legate mai ales de eforturile pentru crearea statului evreiesc în Palestina – aceasta pentru informarea și documentarea Domniei Voastre.

Ne permitem a solicita binevoitoarea d-voastră atenție și vă rugăm a primi, mult stimată Doamnă, asigurarea distinsei noastre considerațiuni.

Președinte
B. Rorlich

Secretar General
E. Rappaport

Anexe: 1 buletin informativ

[ANEXĂ]

„Un milion de evrei trebuie să intre în Palestina”

Un discurs al d-lui Ben-Gurion[3]

„Palestine Post” comunică din Londra:

În cursul unei întruniri care s-a ținut la Clubul Anglo-Palestinian și la care au luat parte personalități marcante din mișcarea sionistă în Anglia, d. Ben-Gurion, președintele Executivei lui „Jewish Agency for Palestine” a trecut în revistă situația actuală a sionismului și a poporului evreu, criticând aspru politica de continuare a „Cărții Albe”[4], ca fiind împotriva obligațiilor luate față de poporul evreu.

Arătând că atât în cercurile înalte din Marea Britanie, cât și în alte țări, „Cartea Albă” a fost condamnată, d. Ben-Gurion a declarat că acest document anulează principiul fundamental că evreii sunt în Palestina în baza dreptului lor de a locui această țară. Palestina este singura țară administrată de Marea Britanie unde există încă legi discriminatorii împotriva evreilor, în baza „Cărții Albe”. Un mare număr de evrei, care au fost masacrați de hitleriști, ar fi putut fi salvați de la pieire dacă nu exista „Cartea Albă”.

Evreii se află astăzi la o răscruce. Singurul loc pentru evreii care au supraviețuit măcelului din Europa este Palestina. Dacă Ministerul Coloniilor crede că unii din acești supraviețuitori nu doresc să intre în Palestina, atunci să deschidă larg porțile Palestinei și se va convinge de adevăr.

Autoritățile militare ale Națiunilor Unite au făcut pregătiri pentru ca cetățenii lor să se poată întoarce în patrie. Ce se va întâmpla, însă, cu supraviețuitorii evrei, pe care nimeni nu-i dorește nicăieri?

Cerând imediată deschidere a porților Palestinei, d. Ben-Gurion a declarat că dacă Marea Britanie se va decide să înființeze, într-adevăr, un cămin național evreiesc, ea va avea sprijinul Statelor Unite și al guvernului sovietic.

D. Ben-Gurion a declarat că evreii nu pot fi cumpărați cu un număr oarecare de certificate pentru supraviețuitorii lagărelor de concentrare și exterminare. Trebuie să se găsească o soluție imediată și radicală, adică un cămin național, care să permită unui număr de un milion de evrei să intre în Palestina într-un timp scurt[5].

(Arh.St.București, CC al PCR. Relații Externe, dos. 14/1945, f.2-3)

[1] Ana Pauker (1890-1960), fiica unui haham ortodox, Herș Kaufman Rabinsohn, născută la Codăești (jud. Vaslui), dar stabilită ulterior la București, împreună cu părinții. În 1920 intră în Partidul Comunist, iar în 1936 este arestată și condamnată la închisoare. În urma unui schimb de prizonieri politici cu URSS (în 1940), Ana Pauker se stabilește la Moscova. Revine în țară după 23 august 1944, ajungând secretar al CC al PCR, apoi ministru de Externe și primvicepreședinte al guvernului Groza. Deși s-a declarat mereu atee, a ținut strânse legături cu coreligionarii ei, facilitând – din pozițiile ce le-a deținut – emigrarea a peste 100.000 de evrei în Israel. A fost și unul din motivele principale pentru care a fost arestată în 1952 (dar sub acuzația de „deviaționism de dreapta”), exclusă din partid, însă, fără a mai fi judecată, i s-a stabilit domiciliu obligatoriu. Asupra ei vezi excelenta lucrare a lui Robert Levy, *Gloria și decăderea Anei Pauker*, Iași, Edit. Polirom, 2002.

[2] Organizația Sionistă din România reunea cea mai mare parte a organizațiilor sioniste de la noi: Partidul „Ichud”, „Mișmar”, „Renașterea”, „Sioniștii Independenți”, „Haoved Haționi”, „Sioniștii Democrați”, „Sioniștii de centru”, „Statul Iudeu” și „Mizrachi”, sub președinția avocatului B. Rorlich, iar ca membri de drept ai Comitetului Central erau Al. Șafran, Al. Zissu, A. Feller, W. Fiacher și Cornel Iancu. Organizația Sionistă din România mai avea și un comitet executiv, sub președinția avocatului Mișu Benvenisti. Pentru membrii titulari și supleanți vezi *Arh.St.București, Prefectura Poliției Capitalei. Societăți*, dos. 132/1947, f.3-6.

[3] David Ben-Gurion (1886-1973), născut la Plonsk, în Rusia, dar stabilit apoi în Palestina (din 1906), încă din adolescență se pune în slujba ideilor socialist-sioniste. A fost una din principale personalități ale comunității evreiești care a participat la toate congresele sioniste începând cu perioada interbelică. În 1930 contribuie la unificarea mișcării muncitorești din Palestina, înființând partidul Mapai. Ulterior, în 1935, devine președinte al Agenției Evreiești, reprezentanta internațională a Organizației Sioniste Mondiale (post ocupat până în 1948). Urmărindu-și idealul, de a înființa un stat evreu, după al doilea război mondial Ben-Gurion se opune politicii britanice, încurajând imigrația ilegală în Palestina, organizând totodată o armată clandestină pentru obținerea independenței. Ca președinte al guvernului popular (din martie 1948), la 14 mai proclamă independența statului Israel, devenind întâiul prim-ministru al țării, contribuind în următorii ani la consolidarea structurilor statale, impunând conceptul de *mamlahit* (etatism). În 1956 a fost artizanul operațiunii „Kadeș” din Sinai. Asupra acestuia vezi: Teveth Shabtai, *Ben-Gurion. The Burning Ground. 1886-1948*, Boston, Houghton Mifflin, 1987, și idem, *Ben-Gurion and the Holocaust*, New York, Harcourt Brace, 1996. La noi, în 1949, I. Felea îl numea pe Ben-Gurion: „acel Titel Petrescu al Israelului” (cf. *Despre așa-zisul „socialism” al unor sioniști*, în „Unirea”, V, 1949, nr. 235/28 mai, p.3).

[4] În mai 1939 Marea Britanie elaborase așa-numita „Carte Albă”, pe baza căreia s-a opus tuturor imigrărilor evreiești în Palestina care depășeau cuantumul fixat de guvernul britanic. Pentru a împiedica imigrările clandestine, Anglia a utilizat flota ei de război din Mediterana, împiedicând sau capturând acele vase care transportau fără aprobare evrei spre Palestina, acțiuni derulate până la obținerea independenței statului Israel. Pentru o astfel de acțiune vezi memoriile lui Carol Buium Beniamini, *Un sionist în vremea lui Antonescu și după aceea*, București, Edit. Hasefer, 1999, p.144-151, și Itzhak Artzi, *Biografia unui sionist*, București, Edit. Hasefer, 1999, p.139-176.

[5] Vezi, în acest sens, și scrierile lui D. Ben-Gurion: *Israel. A Personal History*, New York, Funk & Wagnalls coo., 1971, și *The Jews in Their Land*, New York, Doubleday, 1974.

Ministerul Afacerilor Interne
Direcția Generală a Poliției
Direcția Poliției Administrative
Serviciul Poliției Administrative și Fruntarii

No. 85 din 25 iulie 1945

Către Inspectoratul Regional de Poliție Iași

În conformitate cu ordinul rezolutiv al d-lui director general al Poliției și Siguranței Statului, avem onoare de a vă comunica următoarele:

S-a dispus sistarea eliberării de dovezi – carnet tip – de către Oficiile de Emigrare pentru Palestina. Oficiile respective vor elibera celor înscrisi dovezi după modelul alăturat, care vor fi completate de Crucea Roșie și vizate de noi. Pe baza acestor adeverințe, cu viza acestui serviciu, în intervalul de 10 zile de la data vizei noastre veți elibera adeverințe model (cf. art. 4 din Legea CS [Controlului străinilor]) pe timp de trei luni.

Evreii străini înscrisi pentru emigrarea în Palestina, ce vor fi găsiți până la data de 10 august fără dovezile de mai sus vizate de noi, vor fi considerați ca contravenienți la Legea CS și tratați ca atare, iar dovezile vor fi ridicate.

Pentru evreii străini ce se înscriu pentru emigrare ulterior datei de 10 august, formalitățile sunt la fel, cu acordarea celor 10 zile de la data vizei până la obținerea adeverinței Model 7.

Director
Dr. Streitman

Șef Serviciu
E. Dumitrescu

(Arh.St.Iași, Inspectoratul Regional de Poliție Iași, dos. 39/1945, f.472)

România
Ministerul Afacerilor Interne
Direcțiunea Generală a Poliției
Direcțiunea Poliției de Siguranță
No. 17.043-S/30 iulie 1945

**Prefecturii Poliției Capitalei
Inspectoratului General al Jandarmeriei**

Motivat de intervenția Comitetului Democratic Evreiesc, prin care solicită să se elibereze evreilor foști deportați, în prezent repatriați, acte de identitate, de stare civilă, militare și de studii, vă facem cunoscut următoarele:

1. Pe baza adeverințelor de repatriere și până la noi dispozițiuni, unitățile polițienești vor elibera, la cerere, buletine provizorii de înscriere la Biroul Populației, repatriaților evrei, indiferent de localitatea în care se găseau în momentul deportării.

Pe baza datelor rezultând din adevărurile de repatriere, precum și din declarațiile scrise ale solicitanților, se va cere polițiștilor sau postului de jandarmi, unde cel în cauză a avut ultimul domiciliu înainte de deportare, să verifice pe bază de scripte și prin cercetări, și să comunice următoarele referințe:

- Dacă solicitantul a domiciliat în localitatea respectivă, în ce stradă și număr.
- Data și locul nașterii.
- Dacă se găsește înscris în registrul de naționalitate al comunei respective, la ce dată și sub ce număr (în caz că înscrierea s-a făcut în registrul de naționalitate al altei localități, se vor cere relațiuni prin poliție sau postul de jandarmi respectiv).
- Dacă este cunoscut la cazierul judiciar sau la cazierul polițienesc și pentru ce fapte (asemenea relațiuni se vor cere și de la Direcțiunea Generală a Poliției).
- Dacă se găsește înscris în cartea de imobil la adresa indicată și cu ce mențiuni (numai pentru cei ce au avut ultimul domiciliu pe teritoriul urban).
- Dacă se găsește înscris la Biroul Populației și dacă i s-a eliberat buletin de populație – la ce dată, sub ce număr și cu ce mențiune.
- Data exactă a deportării.
- Dacă mai are rude apropiate, la care ar putea locui.

Birourile de populație vor ține o evidență specială a adevărurilor provizorii eliberate pentru foștii deportați evrei, întocmind dosare personale cu actele, corespondența și datele culese cu privire la persoana lor. Dispozițiuni în vederea definițivării situației lor se vor comunica la timp.

2. Pe baza datelor rezultând din declarația scrisă a fostului deportat, se vor cere relațiuni unității militare în scriptele căreia figura solicitantul, anunțându-se unității militare respective data deportării și a repatrierii, precum și domiciliul actual al solicitantului.

3. Pe baza datelor rezultând din adevărurile de repatriere sau din declarațiile scrise ale solicitanților, se vor cere primăriilor respective eliberarea și înaintarea extractelor de naștere. Odată cu adresa către primăria respectivă se va înainta cererea și timbrele necesare eliberării extractului, care vor fi depuse de solicitanți.

4. Pentru obținerea actelor de studii, solicitanții vor depune petiții la oficiile polițienesci, care le vor înainta cu adresă școlilor respective, cu mențiunea că petiționarul a fost deportat, iar în prezent s-a repatriat și declară că actele i-au fost ridicate sau că le-a pierdut.

În ce privește situația foștilor deportați, care au avut ultimul domiciliu într-o localitate de pe teritoriul URSS-ului, se va ține o evidență specială a acestora, până la noi dispozițiuni.

Luați măsuri de executare, difuzând prezentele instrucțiuni organelor în subordine.

Director General
Cernăianu

(Arh.St.București, Direcțiunea Generală a Poliției, dos. 44/1945, f.15)

[iulie 1945]

Domnule Ministru[1],

Subscrișii repatriați din Bucovina, în aprilie și mai 1945, ca cetățeni români, care s-au stabilit în Botoșani, Roman, Bacău, Focșani, București, Brașov, Sibiu, Cluj, Oradea și Timișoara, *au câpătat peste tot cuvenitele buletine de la biroul populației, cu excepția municipiului Timișoara.*

Prin urmare, deși toate organele din toate orașele de mai sus au eliberat legiuitele buletine de populație pe baza adeverințelor de repatriere, numai Chestura de Poliție din Timișoara refuză a ne elibera aceste buletine de populație *pe motivul că nu ar fi primit nici un ordin în acest sens.* Ni se spune la Chestura Timișoara că adeverințele de repatriere nu sunt suficiente și ni se mai cer alte acte, pe care noi, *foștii deportați în Transnistria*, nu le putem poseda. În schimb, ni s-au eliberat *adeverințe provizorii*, a căror valabilitate expiră la 1 august 1945. Am fost preveniți că după această dată *vom fi expediați din Timișoara*, dacă până la 1 august 1945 nu vor primi la Chestura Timișoara *ordine pentru a ni se elibera buletine de populație.*

Domnule Ministru,

Am fost destul de oropsiți de soartă cu atâtea evacuări, *care au dus la completa noastră sărăcire.* Nu mai avem nici sănătatea, dar nici posibilitatea materială sau forța morală de a fi supuși unor noi vexațiuni.

Așa după cum toate organele polițienești din toată țara au eliberat buletine de populație tuturor din categoria noastră, tot pe aceeași bază trebuie să ni se elibereze aceste buletine, fără noi amenințări cu o nouă evacuare (din Timișoara).

Față de faptul că 1 august 1945 se apropie, dată la care vom fi dați afară din Timișoara dacă Chestura de acolo nu va primi ordine exprese spre a ni se elibera buletine de populație, *cu profund respect vă rugăm a avea în vedere că din lipsa buletinului de populație:* 1) nu primim cartelele de alimente; 2) nu am fost primiți în servicii; 3) nu am putut închiria locuințe și locuim pe băncile unei școli, în care am fost tolerați până acum.

Pentru toate aceste motive, cu profund respect vă rugăm a se da de urgență cuvenitele dispozițiuni către Chestura Timișoara pentru a ni se elibera cuvenitele buletine de populație, pentru ca un moment mai devreme să înceteze vexațiunile inutile și profund dureroase.

Cu cel mai profund respect, în numele repatriaților din Bucovina, ca cetățeni români originari din Vechiul Regat.

[indescifrabil]

(Arh.St.București, Direcția Generală a Poliției, dos. 44/1945, f.35)

[1] Cerere adresată lui Teohari Georgescu, ministru al Afacerilor Interne.

[Mărturii despre „Lagărele morții”. Dosarul Dr. Kardos Marianne]*

[iulie 1945]

[1]**Declarație**

Subsemnata, soția lui Kardos Alexandru, născută Pollák Marianne, în etate de ani 31, fiica lui dr. Pollák Alexandru și Boskovics Aurelia, de religie mozaică, născută la Cluj, de profesiune medic, domiciliată în Cluj, str. David Ferenc no. 17, măritată, vorbește limba română și maghiară, declară următoarele:

În ziua de 27 mai 1944 am sosit la Auschwitz, unde am fost numită medic al blocului. Acolo am stat două săptămâni. De acolo am trecut cu transportul la Kaiserwald în Letonia, lângă Riga. Acolo am lucrat ca lucrătoare obișnuită cam o săptămână. Apoi am trecut la stația dentistică și am lucrat acolo o săptămână. De aici am plecat cu transportul Dundanga, acolo am lucrat ca medic și am avut sub mână 600 de femei. Numărul bolnavilor mi-a fost indicat înainte, așa că mai mult de 25-30 nu au putut să rămână acasă.

Ca activitate medicală am avut mai mult bolnave cu arsuri de gradul II la picioare. Bolnavele febrile de peste 40 de grade au fost transportate înapoi în Kaiserwald. Am avut o fată tânără pe care au transportat-o numai în lagărul vecin și având în vedere că între timp fata s-a refăcut iar mama și sora sa au fost în lagărul meu, l-am rugat pe ofițerul sanitar să mi-o aducă înapoi. Ofițerul lagărului celălalt a vrut să mă bată când am cerut-o, spunând că la el nu există bolnavi, ci numai lucrători și morți, de aceea activitatea medicului nu are importanță. În sfârșit, mi-a reușit să aduc fata înapoi în lagăr. Am suferit mult de lipsa apei, de aceea am comandat în fiecare baracă ca seara, când vin acasă femeile, să fie câte două vane de apă și am repartizat la fiecare femeie un litru de apă să se poate spăla. În fiecare duminică am făcut vizita de păduchi. Morți nu am avut. Aici am stat o lună. Apoi am plecat în lagărul celălalt, tot Dundanga, unde am stat 3 săptămâni. Acolo medicul șef era o poloneză; eu am lucrat la ambulanță. Deja am avut cazuri de febră tifoidă, scarlatină și difterie. Am tratat zilnic cam 200-250 de femei (erau în total cam 1000-1500). De aici am trecut – timp de 5 zile am mers pe jos fără alimentație, făcând 80 de kilometri – la Libau; acolo am avut un lagăr mixt, cu bărbați polonezi împreună, având sub tratament 6000 de oameni; afară de mine au mai fost trei doctori. De aici am trecut la Stutthof[1]. Acolo am lucrat o săptămână și am plecat la Dörbeck, lângă Danzig în coridor. Acolo am fost doi doctori, dar doctorița cealaltă a fost trimisă într-un alt lagăr, am rămas singură la 1050 de femei.

Era un lagăr compus din diferite națiuni: poloneze, austriece, nemțoaice, olandeze, cehe, lituane din Letonia și unguroaice, natural, toate evreice. Lagărul nu avea barăci, ci erau vreo 100 de corturi, revierul era un cort mai mare unde au putut să stea vreo zece bolnave. Aici deja a izbucnit difteria și, ceea ce era și mai periculos, diareea. O singură dată am primit medicamente, câteva tablete de aspirină și cărbune. Am ajutat în modul următor: am făcut eu singură foc și am ars lemne și cărbunele produs l-am repartizat între bolnave. Am cerut pentru bolnave și am și căpătat cartofi pe care i-am plătit eu și le-am dat să nu mănânce pâine. La

Dörbeck am stat o lună, de aici am trecut la Guttau. Femeile au lucrat aci, ca și în Dörbeck, la tranșee, un lucru foarte greu și la bărbați. La început, o lună de zile am stat și aici în corturi. Aici am avut prima naștere în timpul nopții, într-un cort unde au stat 10 inși pe paie murdare. Lumină nu am avut și numai la clarul lunii și o baterie proastă a unei santinele am reușit să fac nașterea. Pentru copil au făcut oamenii SS la cererea mea un leagăn. Pentru mamă, la intervenția mea, i s-a dat rație dublă. De la început am reușit să capăt pentru bolnavi vipt aparte la amiaz. Eu singură am făcut foc și le-am fiert pireu de cartofi zilnic. Am avut o bolnavă de nervi, care deja de la început era plină de păduchi din cauza murdăriei, a fost plină de răni, singură am spălat-o de la cap până în picioare, am tuns-o și i-am pansat rănilile, care au fost mâncate de viermi.

După o lună ne-au făcut barăci; am avut 12 barăci și o baracă pentru revier. În fiecare baracă au locuit 70-80 de oameni. Paturi nu au fost, decât paie, pe care nu le-au schimbat decât o singură dată. Am avut două latrine primitive de tot, dar având în vedere că noi am stat la deal și latrinele au fost jos în vale, când au început primele geruri nimeni nu le-a mai folosit, așa că în jurul fiecărei barăci era plin de murdărie. Încălțăminte deja de la început nu am avut. În total, femeile au căpătat 150 ghețe de lemn, la 1000 de persoane. Situația a început să se înrăutățească la sfârșitul lunii septembrie, când am avut prima moarte de difterie. Medicul german care mi-a făcut controlul găsește în lagăr cam 200 de bolnave. Le scoate pe toate afară, le pune într-un rând împreună cu acele din revier și le bate strașnic una după alta cu biciul, spunând că nu sunt decât simulente, nu vor să lucre. A doua zi, una așa-zisă simulantă moare de difterie. Mi se oprește să rețin mai mult de 10%, ba chiar nici atâta, fiindcă doctorul îmi ordona să nu rețin decât bolnavele din revier. Având în vedere că după construcția barăcilor în revier nu am avut loc decât pentru 32 de bolnave, așa-zise bolnavele „Schonung”, le-am reținut pe cont propriu. Natural că nevoind ca adevăratele bolnave să mănânce iară bătaie pentru eventualele simulante, am fost strictă în alegerea lor. Am făcut revierul în modul următor: am avut la dispoziție o baracă, ca paturi nu am avut decât paie, dar am cerut de la conducătorul lagărului foi de cort și astfel le-am acoperit paturile. Alimentația revierului a fost următoarea: afară de rația obișnuită la ora zece, bolnavele căpătau cartofi prăjiți, la ora 1 pireu de cartofi sau gris prăjit, sau grütze dulce. Dacă am avut carne, le-am repartizat și lor. Le-am asigurat încălzitul, ducându-le de multe ori lemne din pădure eu singură, în fiecare zi am căpătat apă caldă pentru ele și fiecare a fost obligată să se spele de la cap până în picioare. Am avut încă două nașteri afară de cea sus amintită, noaptea fără lumină, în paie murdare, leagănul și hainele primului copil nu le-am mai regăsit, fiindcă după moartea primului copil mama le-a nimicit. La cererea mea am căpătat clește de le-am tras dinți. Într-un caz de fractură dublă a unui picior, la cererea mea mi-a adus ghips și am pus piciorul în ghips, am făcut-o pentru că mama trebuia să meargă atunci într-un alt spital și nu a vrut să o separe de fiică.

La sfârșitul lui noiembrie au adunat toate bolnavele fără să mă asculte pe mine și era să le ducă la Stutthof; transportul era groaznic pentru bolnavele din revier; le-au pus la dispoziție niște care goale cu foarte puține paie, iar celelalte au trebuit să meargă pe jos, fugind desculțe, aproape goale, zeci de kilometri. Neavând tren, s-au întors din drum, atunci au început adevăratele suferințe, drept consecvența acestui transport. Diareea s-a agravat din ce în ce, bolnavele au slăbit, au devenit aproape schelete, păduchia s-au înmulțit și se ivesc primele picioare degerate. Medicamente nu am căpătat, decât o dată pe lună, într-o cantitate minimală, cam

vreo 10 flacoane mici pentru păduchi, care erau de ajuns pentru 10 persoane. Pentru râie tot așa am primit, tot pentru zece persoane. O cutie de ichtiol și una de borvaselin, ăsta mi-a fost tot arsenalul. Având în vedere această situație mizerabilă, cazurile de deces se înmulțesc, așa că în decurs de 4 luni am avut 100 de cazuri mortale, între care multe cazuri de febră tifoidă. Numai în ultimul moment mi s-a pus la dispoziție o baracă specială pentru febra tifoidă, în cealaltă zi am și plecat. Îngropările a trebuit să le aranjez singură, abia am găsit femei care să sape mormintele. Având în vedere că pământul era înghețat, numai cu securea s-a putut pătrunde. Bolnavele din revier au căpătat de la mine sau o haină, sau un pulover și chilot, 6 perechi de încălțăminte am reparatizat în revier. După ce am fost eliberați de ruși, m-am anunțat voluntar ca lucrătoare, ca să le ajut camaraderește, fiindcă eu ca medic am fost scutită de muncă. Afară de Guttau, am avut la Nagelstahl încă un lagăr de muncă cu 600 de femei, unde am făcut vizita de două ori pe săptămână, desfășurând aceeași activitate ca și în lagărul meu.

Cele de mai sus am declarat nesilită și neforțată de nimeni, susțin și semnez.

Kardos Sándorné, dr. Pollák Marianne

Cluj, la 21 iulie 1945

[2]

Declarație

Subsemnata Hamlet Julia, în etate de ani 24, fiica lui Emanoil și Hersch Fáni, de religie mozaică, născută la Hida, jud. Cluj, de profesiune casnică, domiciliată în com. Hida, jud. Cluj, str. Parcului no. 4, nemăritată, vorbește limba română și maghiară, este audiată ca martoră în cauza soției lui Kardos Alexandru, născ. dr. Pollák Marianne, declară următoarele:

Pe d-na Kardos o cunosc din comuna Hida, unde a fost cu domiciliu timp de 4 ani. M-am întâlnit cu ea în anul 1944, 20 iunie, și am fost împreună până la anul 1945 iunie 1. Declarația pe care o dau de mai jos, știu de acolo că am fost 6 săptămâni în revier cu tifos și diaree.

Ea a început să activeze ca medic la Dundanga I. Știu că s-a făcut mâncare separată la bolnavi, în fiecare săptămână a făcut dezinfecție și a controlat dacă blocul este curat. Pe urmă am fost la Dundanga III, unde a funcționat la fel ca și medic. Acolo erau mai multe medice. În fiecare zi a tratat bolnavii, a îngrijit de blocuri. De aici am ajuns la Dörbeck cu 1000 de femei, am locuit în Zelt, acolo a început diareea, nu era unde să ducă bolnavii, ea a fost prima care a intervenit la Schaarführer ca să facă un revier pentru bolnavi. Mâncare absolut nu am primit, numai cartofi fierți în apă. Atâta a luptat până când a ajuns la rezultatul ca în fiecare zi bolnavii să primească cartofi fripți. Neavând medicamente, a făcut din lemne cărbune și cu aceasta a tratat bolnavii de diaree. Aici am stat trei săptămâni și am plecat la Guttau.

Guttau era cel mai rău dintre lagăre, s-a și numit lagărul morții. Se știe destul de bine că în toate lagărele medicii au avut lucrul cel mai greu, fiindcă SS-ul nu a dat voie numai la un număr anumit să rămână acasă. Nici aici nu a fost revier, ea a fost care a făcut din 2 cartofi un revier unde erau 30 bolnavi zilnic. Ea a tratat zilnic 150-200 bolnavi. În fiecare zi am mers la lucru, în luna noiembrie m-am îmbolnăvit de tifos, atunci am putut să observ cum a tratat pe toți bolnavii. În fiecare zi bolnavii primeau separat de mâncare. Ea a fost cea care a dat ajutor la 3 nașteri, noaptea fără lumină. A îngrijit de copii, chiar și combinezonul l-a dat pen-

tru copilul nou născut. Separat au primit mamele copiilor lapte în fiecare zi, a ajuns până acolo că SS i-au făcut leagăn pentru copii. Ea a fost cea care cu mâinile sale proprii a spălat pe fiecare mort și i-a îngropat singură și-a făcut și rugăciune. Era iarnă foarte gravă, femeile nu voiau să facă gropi pentru morți, a intervenit la Schaarführer ca femeile care fac groapă să primească supă dublă și pâine. De multe ori am văzut eu singură când și-a dat supa ei ca să poată înmormânta pe morți. SS-iștii nu au dat voie numai un anumit număr să rămână acasă, dar totuși au fost 40 de bolnavi în revier, 150 Schonung. Am văzut de multe ori că noaptea se scula la fiecare bolnav, îi dădea din puținele medicamente ce avea și mângâia pe toți bolnavii, că o să îi ajute Dumnezeu, în curând vom scăpa de mizerie și vom ajunge acasă. Cu o ocazie a venit o întreagă delegație ca să viziteze revierul și bolnavele. Ea a avut un copil mic în brațe, care era aproape mort, și a încercat cu toate puterile ei ca să-i dea viața îndărăt. Delegații au întrebat cum îți merge doctoriță, ea a răspuns că foarte bine. Poftim, am doi morți și al treilea moare în mâna mea.

Într-o noapte, d-na Fried din Nyiregyháza a început să se înece, s-a sculat la ea și într-un sfert de oră de muncă i-a scos dinții din gură și așa a scăpat-o. Cu această a prelungit viața ei, a încercat totul ce a fost posibil să o salveze, dar în scurt timp a murit. I-a rămas o fetiță, la care a dat pantofii ei ca să poată merge la lucru. Ea a fost care a intervenit la Schaarführer ca femeile care sunt desculțe să nu stea la apel iarna în zăpadă, ci să rămână în bloc. Am fost de față când d-na dr. Kardos a intervenit la Schaarführer, aceasta susțin și sub jurământ. Ea a fost care a împărțit pâinea bolnavelor, care a primit de la SS, care a rămas de la blocuri pedepsite. A intervenit ca bolnavii să primească lapte, a intervenit pentru bolnavi ca să primească și pantofi, și haine. Din puținele medicamente pe care le-a primit cu toată conștiinciozitatea a împărțit între bolnavi. Ea absolut nu este vinovată că nu a putut primi mai multe medicamente, și pentru aceasta nu a putut împărți între bolnavi. Când Lagaralteste a fost bolnavă, a primit medicamente de la SS fiindcă ea neavând medicamente nu a putut să-i dea, nu a făcut absolut nici o deosebire între nici o naționalitate, fiindcă au fost polonezi, germani, unguri și olandezi. Nu a făcut diferența nici din punct de vedere social. Care a fost într-adevăr bolnavă a fost ajutată de ea, nu numai ca medic, ca și om și-a îndeplinit datoria conștiincioasă. Despre dr. Pollák Marianne am să-mi amintesc întotdeauna și am să-i fiu întotdeauna recunoscătoare, fiindcă în mizeria cea mare nu numai mie, ci la multe camarade de ale mele a scăpat viața.

Cele de mai sus am declarat nesilită și neforțată de nimeni, orișicând susțin și sub jurământ și semnez cu mâna mea proprie.

Hamlet Julia

Cluj, la 31 iulie 1945

[3]

Declarație

Subsemnata, Länder Margareta, în etate de ani 25, fiica lui Mihai și Fried Regina, de religie mozaică, de profesiune croitoreasă, născută la Cluj, domiciliată în Cluj, str. Györgyfalvi no. 53, vorbește limba română și maghiară, este audiată ca martor în cauza soției lui Kardos Alexandru, născ. Pollák Marianne, declară următoarele:

Am fost repartizată cu soția lui Kardos Alexandru, născ. Pollák Marianne, într-un lagăr la Gutttau în luna septembrie 1944. Anterior am fost și în Dundanga puțin

timp, cca. 2 săptămâni, împreună. Ea a fost numită ca medic la amândouă locuri. La Dundanga știu că cu o ocazie, într-o noapte a căzut o cărămidă pe capul unei lucrătoare, când d-na Kardos a fost chemată ca să-i dea primul ajutor, ea a refuzat spunând că pentru aceasta ea nu o să primească plată separată, și nu s-a dus.

Eu având de acasă pleurită, la Guttau m-am dus la ea ca să-mi dea repaus; ea mi-a spus că boli cronice nu poate să recunoască, cel mult o zi poate să-mi dea. Mereu a accentuat că nu recunoaște boli cronice. M-a scris la Schonung și trebuia să curăț cartofi toată ziua. Am cerut medicamente de la ea, dar nu a vrut ca să-mi dea, până ce la prietenele ei a dat. Am avut răni la picioare, am cerut vată, știu că avea vată de hârtie, nu mi-a dat, că a folosit pentru hârtie de WC.

Am fost de față când soția lui Kardos Alexandru a declarat în bloc, la sora lui Hirsch Melita (Alice), că până când dintr-o familie este cineva în revier, până atunci nu-l primește, numai după ce nu o să fie sora înăuntru. Iar dimineața, cea care a fost în revier a murit, după aceasta în ziua următoare a vrut să o primească, dar înainte de a fi dusă, noaptea a murit. Cu o altă ocazie, Gerő Szősi din Zaláu a avut o diaree gravă, cu picioare înghețate, fără ghete, neputând lucra, mai mulți am rugat-o ca să o suspende de lucru, dar nici la Schonung nu a vrut să o țină în revier. Mai târziu, la protecția prietenelor, a reușit ca să fie primită de d-na Kardos în revier, dar a fost târziu, că în timp scurt a murit.

Atâtea lucruri a făcut că nici nu pot povesti toate. Când ar fi fost loc în revier pentru 2-3 bolnave, ea mai bine a ținut pe prietenele ei. De exemplu, Hamlet Lili, soția lui Klein, în prezent încă nu-i acasă. Vă rog să fie ascultate: Blau Luci și Irén, care în prezent sunt la Clinica bolilor de interne.

Declarația care dau nu este o ură personală, fiindcă am declarat tot ce este adevărul. Păcat că mulți au murit din vina ei, care ar putea spune mai mult despre purtarea ei. Acei care cu protecție sau fără protecție au ajuns în revier, cu acei s-a purtat bine, pentru că au fost în jurul ei.

Cele de mai sus am declarat nesilită și neforțată de nimeni, susțin și semnez.

Länder Margit

Cluj, la 31 iulie 1945

[4]

Declarație

Subsemnata, soția lui dr. Balkányi Nicolae, născ. Ferencz Julia, în etate de ani 30, fiica lui Ferencz Lázár și Schön Gizela, de religie mozaică, născută la Péterlak, jud. Alba, de profesiune funcționară, domiciliată în Cluj, str. Türr István nr. 16, vorbește limba română și maghiară, este audiată ca martoră în cauza soției lui Kardos Alexandru, născ. Pollák Marianne, declară următoarele:

Pe soția lui Kardos Alexandru, născ. Pollák Marianne, o cunosc din anul 1944, luna august, unde în Guttau am fost repartizați într-un lagăr cu ea. Ea a îndeplinit funcțiunea de medic; în lagăr am fost cu 1000 de femei. Ea nu a îndeplinit nici funcțiunea de medic, nici datoria omenească. Bolnavele care se însănătoșeau au fost scrise de ea fără întârziere la Schonung, ca să nu primească numai rația 1/2 de pâine, când au avut încă temperatură.

Nu a avut nici termometru și știu că a intrat numai la noi întrebând dacă este un bolnav sau nu este și a ieșit. Eu numai o singură dată am fost la ea, când am fost scris la Schonung. Fiindcă am fost totuși dusă la săparea unui WC și când mi-a devenit rău, santinela mi-a dat voie să șed. Nu am fost altădată la ea. În ziua următoare m-am

după la lucru unde arătând tumoarea ce aveam, el mi-a dat voie ca să iau loc și să nu lucrez, numai cu sprijinul fetelor m-am putut duce până la locul muncii.

De altfel, susțin declarația mea care am scris cu mâna mea proprie cu data de 12 iunie 1945. Această declarație am dat-o nesilită și neforțată de nimeni, susțin și semnez.

Dr. Balkányi Miklósné
născ. Ferencz Julia

Cluj, la 31 iulie 1945

[5]

Declarație

Subsemnata, soția lui Brecher Simion, născută Stern Rozalia, în etate de ani 30, fiica lui Stern Maurițiu și Grünberger Berta, de religie mozaică, născută la Dej, de profesiune casnică, domiciliată la Cluj, Piața Mihai Viteazul nr. 18, măritată, vorbește limba română și maghiară, este ascultată ca martoră în cauza soției lui Kardos Alexandru, născ. Pollák Marianne, declară următoarele:

În anul 1944, luna iunie, am fost repartizată într-un lagăr cu soția lui Kardos Alexandru, născ. Pollák Marianne. Ea a îndeplinit funcțiunea de medic în lagărul Kaiserwald. În Kaiserwald nu am fost tratați de ea, numai mai târziu în Dörbeck, unde a început tratarea bolnavilor. Acolo au început bolile între femei, care au început să fie slabe de lucrul greu și de foame. Cu o ocazie m-am dus la ea și am cerut o zi de repaus, dar ea a refuzat ca să-mi dea, spunând că sunt sănătoasă și pot lucra. La Dörbeck am fost 6 săptămâni; în acest timp tot am rugat-o ca să-mi dea o zi de repaus, dar nu mi-a dat, cu toate că am fost slăbită. M-am dus de câteva ori în revier, dar ea m-a dat afară, spunând că nu poate să mă țină înăuntru, numai pe acelea la care se vede că sunt bolnave, de exemplu picioarele umflate, răni etc. Cu o ocazie când s-a terminat lucrul, deseară, de slăbiciune nu m-am putut duce singură acasă, ci am fost condusă cu ajutor, am simțit o temperatură urcată, dar dimineața a venit la mine soția lui Kardos să mă consulte; atunci a observat că am o temperatură ridicată. Am primit zi de repaus și atunci am căzut în tifos, cu care am suferit timp de 6 săptămâni, cu temperatura ridicată. În acest timp am cerut medicamente și totdeauna mi-a spus că nu are, iar la cei cunoscuți a servit medicamente. În ultimul timp mi-a dat d-na Kardos posibilitatea ca să intru în revier, dar eu am refuzat, fiindcă nu am vrut ca să mă umplu cu păduchi.

Cele de mai sus am declarat nesilită și neforțată de nimeni, susțin și semnez.

Brecher Rozalia

Cluj, la 31 iulie 1945

[6]

Declarație

Subsemnata, soția lui Horovitz Vasile, în etate de ani 34, fiica lui Farkas Samuil și Ophenheim Borbála, de religie mozaică, născută la Cluj, de profesiune casnică, măritată, domiciliată în Cluj, str. G. Tamás no. 23, vorbește limba română și maghiară, este audiată ca martoră în cauza soției lui Kardos Alexandru, născ. Pollák Marianne, declară următoarele:

În anul 1944, luna iunie, m-am întâlnit cu soția lui Kardos Alexandru, născ. Pollák Marianne, la Kaiserwald lângă Riga, unde a fost împărțită în calitate de medic.

De acolo am fost transportați la Dundanga, eu am fost împărțită la o exploatare de pădure, iar ea a fost repartizată ca medic. Aici am fost 4 sau cinci săptămâni, de unde am fost reținuți la Stutthof. În tot timpul ce am fost împreună, s-a purtat – cum am observat eu – bine cu fiecare deportat. Am mai văzut că pe răspunderea ei a dat la mai multe 1-2 zile repaus pentru odihnă; mai știu că a dat la mai multe medicamente în contra păduchilor. A fost un mare lucru la ce s-a angajat ea voluntar, de a face deparazitarea a 400 de femei cu un singur ajutor. Cu ocazia unui marș de 4 zile, știu că la fiecare a stat la dispoziție cu medicamente sau pansamente. Cele de mai sus am declarat cu deplină conștiinciozitate, dar susțin numai pe timpul de la iunie până la începutul lunii august, când am fost despărțiți la diferite lagăre.

Această declarație am dat nesilită și neforțată de nimeni, susțin și semnez.

Horovitz Lászlóné

Cluj, la 31 iulie 1945

[7]

Declarație

Subsemnata, Kaufmann Adrienne, în etate de 21 ani, fiica lui David și Katz Jolanda, de religie mozaică, născută în Cluj, de profesiune casnică, domiciliată în Cluj, str. Mikó no. 40, nemăritată, vorbește limba română, maghiară, germană și puțină franceză, este audiată ca martoră în cauza soției lui Kardos Alexandru, născ. Pollák Marianne, declară următoarele:

Pe d-na Kardos am cunoscut-o din văzute din Cluj. La Stutthof ne-am întâlnit, de unde am fost trimisă cu un transport la Dörbeck. La Dörbeck, în primele [zile] d-na Kardos a lucrat ca muncitoare, iar peste câteva zile a întrebat comandantul dacă avem medic între noi. Atunci s-a prezentat d-na Kardos și a fost numită ca medic al lagărului Dörbeck. În primele zile după ce a fost numită ca medic a suferit de lipsa medicamentelor; cu toată aceasta, a dat ajutor la fiecare bolnavă. Aici în Dörbeck nu a avut nici un avantaj din cauză că a fost medic. În lagăr a fost fixat numărul bolnavelor care au putut să rămână în lagăr; știu însă că au fost cazuri că ea, pe răspunderea ei, a ținut și un număr de 50 peste numărul fixat. Numai 50 au putut să fie Schonungs – bolnavi –, dar de multe ori au fost și 100. Ea a convins pe comandantul lagărului despre necesitatea infirmeriei. Informațiunile acestea ce vă dau sunt absolut precise, fiindcă am fost împreună cu ea. Într-o dimineață încă nu am ieșit la lucru, când d-na Kardos a vorbit cu comandantul lagărului, arătând picioarele umflate ale muncitoarelor. Atunci a fost înființată infirmeria în lagăr. Acest fapt pot dovedi toți care au fost prezenți dimineața la apel. A tratat cu toată conștiinciozitatea pe bolnavele infecțioase, periclitanând și viața ei proprie.

În Guttau a fost înființat un revier frumos și mare, tot prin intervenția ei. Bolnavele au primit mâncare în plus, tot prin intervenția ei. În Guttau am fost 3 luni la lucru, iar după aceea am devenit pantofar și fiindcă am lucrat în lagăr am putut observa cum a procedat d-na Kardos. Zilnic înainte de masă a intrat în fiecare baracă, tot așa și în aceea în care am lucrat și eu, și a consultat pe fiecare care s-a prezentat că e bolnavă. Pe care a aflat ce e mai grav bolnav a scris la zăcut, iar pe acei care nu aveau temperatură a scris la Schonung. Pe care a găsit foarte grav bolnav, le-a împărțit în revier. În revier au intrat numai 32 de bolnave și au fost timpuri când din 1000 numai 300 s-au dus la lucru; drept că au fost între ele și cele care au aveau ghete. În ultimul timp, când am ajuns la pantofărie, noi, care am lucrat în lagăr, a trebuit ca să ajungem să ne ducem la îngroparea morților. Acolo am

văzut pe d-na Kardos, cu mâinile ei a așezat mortul în groapă. La fiecare a ținut o vorbire și a făcut și rugăciune. Înainte de a fi duși morții la îngropare, ea a luat măsuri ca să fie spălat fiecare mort. Cele de mai sus pe care le-am declarat, toți care au fost împreună cu mine pot dovedi. Afară de aceasta, despre purtarea d-nei Kardos în revier poate dovedi verișoara mea Jakab Magdalena, care în prezent se află în Cluj, Vila Petru și Pavel.

Cele de mai sus am declarat nesilită și neforțată de nimeni, susțin și semnez.

Kaufmann Adrienne

Cluj, la 31 iulie 1945

[8]

Declarație

Subsemnata, soția lui Luix Wallerstein Lerman, născută Pozner Elisabeta, în etate de ani 40, de religie mozaică, fiica lui Pozner Maier și Markovits Relen, născută la Soporul de Sus, jud. Sălaj, de profesiune casnică, domiciliată în Cluj, str. Jókai 25, vorbește limba română și maghiară, este ascultată ca martoră în cauza soției lui Kardos Alexandru, născ. dr. Pollák Marianne, declară următoarele:

M-am întâlnit cu d-na Kardos la Kaiserwald în luna iunie 1944. Ea a fost repartizată în calitate de medic; până în mijlocul lunii august am fost împreună. În acest timp ea s-a purtat foarte bine cu noi. Noi am lucrat la o exploatare de pădure, venind acasă de la lucru, ea a grijit ca să avem apă curată de spălat. Venind târziu acasă, ea a intervenit ca să fie numite dintre noi spălătorese, care nu au ieșit la lucru. Așa am putut să ne ținem curate. În fiecare săptămână a făcut vizita de păduchi, făcând deparazitare dacă era cazul. La împărțirea lucrului ne-a împărțit în așa mod că cele care au fost mai slabe au rămas în lagăr și au lucrat acolo. De multe ori a fost ocărâtă de Hauptscharführer, că de ce sunt atâtea bolnave și de ce nu le trimite la lucru. Când am venit acasă de la lucru seara, ca să ne putem culca mai repede, ne-a dat și ligheanul ei propriu ca să terminăm mai repede cu spălatul. Cele care au fost bolnave și le trebuiau medicamente, le-a servit în limita posibilității.

Cele de mai sus am declarat nesilită și neforțată de nimeni, susțin și semnez.

Wallerstein Hermanné

Cluj, la 1 august 1945

[9]

Declarație

Subsemnata Wallerstein Magda, în etate de ani 19, fiica lui Hermann și Pozner Elisabeta, de religie mozaică, născută la Cluj, de profesiune funcționară, domiciliată la Cluj, str. Iorga nr. 25, nemăritată, vorbește limba română și maghiară, este audiată ca martoră în cauza soției lui Kardos Alexandru, născ. dr. Pollák Marianne, declară următoarele:

Prima dată la Kaiserwald m-am întâlnit cu d-na Kardos. De acolo am fost împărțită în lagărul de muncă la Dundanga, unde d-na Kardos a fost numită medic, la începutul lunii iulie 1944. Acolo ea în fiecare seară când am venit de la lucru ne-a așteptat cu apă, ca să ne putem spăla. Cu bolnavii s-a purtat foarte frumos și când a fost împărțirea, înainte de a merge la lucru, a ales pe cei bătrâni și slabi și i-a împărțit la o muncă mai ușoară în lagăr. Știu că medicamentele erau foarte

puține și era foarte greu de a servi pe fiecare bolnav în lipsa medicamentelor. În fiecare seară a făcut serviciul până ce s-a culcat fiecare. A avut grijă de curățenia noastră, alegând dintre noi spălătorese. Săptămânal a făcut și deparazitare. Când de la Dundanga am fost evacuați în Libau, a avut o mie de bolnavi. Când noi nu am lucrat deloc nimica, ea a lucrat toată ziua și a servit pe bolnavi cum a știut. După aceea ne-am dus la Stutthof, unde am fost împărțite într-un alt lagăr.

Cele de mai sus am declarat nesilită și neforțată de nimeni, susțin și semnez.

Wallerstein Magda

Cluj, la 1 august 1945

[10]

Declarație

Subsemnata, Hirsch Ecaterina, în etate de ani 40, fiica lui Jacób și Goldner Serena, de religie mozaică, născută la Huedin, de profesiune corsetară, domiciliată în Vila Petru și Pavel, divorțată, vorbește limba maghiară, este audiată ca martoră în cauza soției lui Kardos Alexandru, născ. Pollák Marianne, declară următoarele:

Cunosc pe soția lui Kardos Alexandru, născ. Pollák Marianne, din anul 1944, înainte de am fost deportată. În timpul deportării ne-am întâlnit la Guttau, unde am stat și eu sub tratamentul ei, din luna septembrie până la eliberarea noastră în luna ianuarie 1945.

În acest timp am fost bolnavă și ea m-a tratat în mod foarte conștiincios, așa că la ea pot mulțumi [pentru] viața mea. Am primit de la ea 3 luni repaus de odihnă, primind de la ea și supliment de mâncare în acest timp. Știu că și cu alții s-a purtat omeneste și a făcut tot posibilul ca să salveze pe bolnavi. În acest timp a făcut și o naștere și a dat ajutor la mama copilului cu cea mai mare plăcere.

Cu o ocazie a venit medicul de la Stutthof și cele care au fost neapte pentru lucru au fost ridicate pentru a fi exterminate. Eu am fost pusă deja în rând de a fi transportată, dar soția lui Kardos Alexandru, născ. Pollák Marianne, a venit acolo și cu toate că a știut că sunt foarte bolnavă, m-a scos din transport declarând că sunt aptă pentru muncă. Numai ei pot mulțumi că sunt acasă și trăiesc. Pentru aceasta pot depune și jurământ.

Știu că și noaptea, când cineva a devenit bolnavă, ea cu toate că nu a fost lumină a venit imediat la orișicine la ajutor și a servit pe fiecare bolnavă cu medicamente ce avea la dispoziție, fără nici o deosebire. Mai știu că ea a avut grijă și de îmbrăcămintea bolnavilor, a vorbit de mai multe ori cu Schaarführer pentru aceasta, de asemenea și pentru haine de pat.

Pentru bolnave s-a întocmit o bucătărie separată și au primit acolo alimente proaspete, aceasta tot soția lui Kardos Alexandru, născută Pollák Marianne, a aranjat-o.

Cele de mai sus am declarat nesilită și neforțată de nimeni, susțin și semnez.

Hirsch Kató

Cluj, la 31 iulie 1945

[11]

Declarație

Subsemnata, soția lui Kardos Alexandru, născută Pollak Marianne, în etate de ani 31, fiica lui dr. Pollák Alexandru și Boskovics Aurelia, de religie mozaică, născ-

cută la Cluj, de profesiune medic, domiciliată în Cluj, str. David Ferenc nr. 17, măritată, vorbește limba română și maghiară, declară următoarele:

La întrebarea pusă, declar că Gerő Szöszi a fost primită de mine în revier imediat după întoarcerea transportului, când am constatat că are diaree cu temperatură, deci a fost suspectă de febră tifoidă. Știu că a stat în revier cel puțin 2 săptămâni, încă de multe ori m-am sculat și noaptea și m-am dus la ea, fiindu-i foarte rău. Înainte de a muri, ea a luat rămas bun de la mine și mi-a mulțumit de serviciile făcute ei.

Pe Hirsch Melita nu am putut primi în revier din lipsă de loc. Nu am făcut niciodată așa o declarație, că dacă moare sora sa, atunci o primesc pe ea. Am avut 32 de locuri și 150 de bolnave, deoarece am avut febră tifoidă în lagăr.

Având rația dublă de supă și având în vedere că o jumătate de an nu am avut perie de dinți, am vândut o rație de 7 zile pentru o perie de dinți.

Nu am avut decât un singur costum, fiindcă celălalt l-am predat la o bolnavă, care după însănătoșire s-a dus la lucru și mi-a arătat că nu are sub palton haine. Afară de aceasta, am predat pantofii mei vechi la fiica unei bolnave (Fried Vera), care a murit de tetanus la mine în revier.

Afirmația că am trimis pe Schaarführer să gonească pe fetele care au fost ascunse în paie nu-i adevărată, nici nu a ținut în atribuția mea să le gonesc la lucru, în schimb trebuia să trimit oameni ca să sape mormintele și nevoind să se prezinte voluntar nici una, am fost silită să iau un post lângă mine și să iau din fiecare bloc 2 oameni. În ultimele zile, înainte de plecare, mi-au rămas 7 cadavre neînmormântate, negăsind oameni pentru această muncă. La retragere nici un medicament nu am dus cu mine, așa că, îmbolnăvindu-mă în lagărul rusesc, am stat 2 săptămâni cu 39 grade temperatură până ce au venit sanitarii francezi de mi-au dat aspirină.

Referitor la accidentul suferit de o fată la Libau (și nu la Dundanga) afirm următoarele:

În acest lagăr am fost vreo cinci medici. Eu am fost repartizată la ambulanță și am lucrat de dimineața până seara, având sub tratament bărbați și femei amestecat; având în vedere că au fost vreo 6000 zilnic, am tratat de la 500 până la 1000 de oameni. Am fost încartiruiți într-o fabrică, noi am stat la o înălțime cam de II etaje, altele jos la parter. De la etaj la parter nu am avut decât niște scări absolut primitive. În toiu noapții mă deștept, că cineva strigă după medic. Am fost 4 medici în același cantonament, nici una nu s-a mișcat. Eu am fost foarte obosită, dar totuși m-am sculat, și amărâtă cum am fost am spus: „cine îmi va plăti toată munca asta”. M-am dat jos de pe trepte, în întunericul acela beznă, la fiecare pas am crezut că voi zbura jos, și am căutat fata în întuneric. Am dus-o la ambulanță și i-am aplicat niște copci pe plagă. Peste 2 zile fata suferea o comotie cerebrală și își pierde conștiința. Având în vedere că transportul a plecat deja, ceilalți au vrut să o lase acolo, fata neavând aproape puls. La cererea mea o ducem mai departe, pe drum e absolut inconștientă, eu o examinez de mai multe ori, ceilalți doi medici nici măcar pulsul ei nu-i prind. La sosire, înainte de Stutthof, fata se deșteaptă și-și revine complet.

Soția lui dr. Fried a murit în revier de tetanus, într-o noapte m-am sculat la ea, deoarece a avut un trismus intens și i-am scos placa de dinți superioară și inferioară după o jumătate de oră de muncă, ușurându-i cu această manoperă respirația, deoarece avea accese de sufocație. Iar Böhm Elisabeta a fost în revier timp de 2 săptămâni, având o nefrită cronică și un flegmon al antebrațului stâng. După ce

s-a vindecat de flegmon, i-am dat drumul, neputând ține în revier multe bolnave cu o boală cronică. Celelalte care au murit în lagăr nu le-am putut lua în revier din lipsă de loc.

La apeluri în general numai acelea au putut rămâne în lagăr a căror număr a fost scris la mine, dar de multe ori s-a întâmplat că s-au înfiripat între ele și acelea care nu au fost înscrise. De aceea, încă o dată a trebuit să le strig numărul, restul fiind trimise la lucru. Eu nu am primit nici un avantaj de la SS, din contră, relațiile noastre erau cele mai stricte și de multe ori am avut conflicte cu conducătorul lagărului, deoarece am apărat până la extrem interesele femeilor mele.

La inspecția medicului german din Studthof, după examenul sângelui a cinci bolnave, s-a aflat că în lagăr bântuie febra tifoidă. Eu am constatat-o deja mai înainte și m-am sfătuit cu conducătorul lagărului dacă ar trebui să o anunțăm, de vreme ce ne-am fi expus eventual la nimicirea lagărului prin foc. După constatarea febrei tifoide, doctorul german nu mi-a dat nici o îndrumare. Din această cauză nu am putut izola bolnavele decât în ultima zi, când s-a pus la dispoziție o baracă separată. Imediat le-am distribuit lapte. Medicul german m-a întrebat de ce am atâtea cazuri de deces, dar niciodată nu a vrut să vie cu mine în barăci, să vadă sărăcia și mizeria și murdăria în care trăiesc oamenii. În ultimul timp nici paie nu au avut sub ei. În cele 5 luni numai o singură dată s-au schimbat paiele.

Eu în lagăr nici nu am avut rudenii, iar pe cunoscute numai atunci le-am ținut în revier când au avut o boală gravă. Nu am făcut nici o excepție între cunoscute și străine. La mine numai aceea conta: dacă era adevărat bolnavă, și din păcate numai puține am putut lua și dintre ele în revier, fiind revierul foarte mic.

Cele de mai sus am declarat nesilită și neforțată de nimeni, susțin și semnez.

Kardos Sándorné Dr. Pollák Marianne

Cluj, la 1 august 1945

(Arh.St.Cluj, Inspectoratul de Poliție Cluj, inv. 399, dos. 630/1945, f.2-16)

* Documentele de față fac parte din dosarul penal întocmit Marianeî Kardos, pe baza căruia aceasta a fost condamnată prin sentința nr. 3320 din 20 decembrie 1950 a Curții București, Secția II Penală, și prin decizia nr. 538 din 5 martie 1951 a Curții Supreme, Secția Penală, la mai mulți ani de închisoare și confiscarea totală a averii, pentru crimă împotriva umanității, prevăzută în art. 3, lit. a și f, și art. 4 din Legea nr. 207/1948. La 9 iunie 1997, în ședința publică a Curții Supreme de Justiție (vicepreședinte Leonida Pastor, iar ca judecători V. Boroî, Em. Gherguț, L. Giurgiu, N. Ionescu, Florica Palaghiciuc, Florica Robescu, I. Tiucă și Ov. Zărnescu), sentința de mai sus a fost anulată în urma recursului în anulare declarat de procurorul general al României, înlăturându-se și pedeapsa complementară a confiscării totale a averii. La începutul anului 2000, imobilul reprimît în proprietate de Mariana Kardos a fost donat de aceasta Federației Comunităților Evreiești din România, constând din patru apartamente situate în zona centrală a orașului Cluj, din care – cu dreptul de uzufruct viager – unul este ocupat de donatoare. De reținut este faptul că după eliberarea din închisoare, Mariana Kardos a fost vreme de 11 ani profesor de Talmud Tora în cadrul Comunității evreiești din Cluj. Totodată, este autoarea volumului de memorialistică intitulat *Doctoriță în infern*, semnată sub pseudonimul Miryam Chanit, apărut sub egida Centrului pentru Studiul Istoriei Evreilor din România (Caiete, nr. 4).

[1] Evacuarea completă a lagărului de la Kaiserwald s-a făcut în septembrie 1944, toți deținuții fiind mutați la Stutthof. Pentru viața din cele două lagăre menționate, dar și din altele, vezi amintirile Helenei Rodak-Izsó, *The Last Chance to Remember*, Montreal, Concordia University (chair in Canadian Jewish Studies, no. 17), 2002.

Societatea Națională de „Cruce Roșie” a României
Sub Înaltul Patronaj și
Ocrotire a M. S. Regina Mamă Elena
Sediul: Str. Biserica Amzei, 29
Str. Nicolae Bălcescu, 40
Telefon 2.28.67

București, 21 august 1945
No. 3186

**Domniei Sale Domnului Ministru Plenipotențiar V. Stoica
Secretar General al Ministerului Regal al Afacerilor Străine[1]**

Soc. Naț. de Cruce Roșie a României a fost însărcinată cu efectuarea emigrării evreilor spre Palestina de onor. guvern. Încă din timpul dictaturii, Societatea noastră a înființat Secțiunea de Emigrare, care a reușit cu toată urgia vremurilor trecute a trimite în Palestina circa 3500 evrei, orfani și refugiați[2].

Următor mandatului primit, am organizat temeinic emigrarea evreilor, punând această înaltă operă pe baze cinstite și umanitare. Întreaga grijă a acestor evrei cade în sarcina noastră și ajutorarea lor aici necesită o întreagă organizație de asistență.

De comun acord cu organizațiunile evreiești sioniste și cu Jewish Agency am alcătuit o primă listă de emigranți ce urmează să plece, fiind refugiați din lagărele naziste de exterminare și lipsiți complet de posibilități de a-și reface viața în altă parte. În Palestina, acești oameni, copii și bătrâni, au rude și cămine care-i vor ajuta să-și refacă viața.

Lista acestor emigranți v-am trimis-o, rugându-vă să binevoiți a interveni pentru acordarea vizei de ieșire din țară de către Comisia Aliată de Control. Pentru transportul lor spre Istanbul, de unde cu agreementul guvernului turc vor pleca mai departe spre Palestina, am cerut un vas încăpător și bun care urmează să vină în țară. Acest vas, angajat special pentru transportul emigranților, va putea îmbarca pe el circa 1000 emigranți în optime condițiuni.

Vă rog să binevoiți, Domnule Ministru, a interveni pentru acordarea vizei de ieșire din țară, pentru ca astfel să putem fi gata cu toate formalitățile până la sosirea vasului și să putem efectua emigrarea, noi urmând a trimite pe acești oameni la Constanța. În cazul când nu vom putea îmbarca pe acest vas emigranții, va trebui să plătim daune armatorului și să pierdem ocazia fericită de a rezolva cu un ceas mai devreme problema acestor nenorociți ce așteaptă să-și refacă viața în Palestina.

Cunoscute fiindu-ne sentimentele de înalt umanitarism ce vă animă, vă rugăm, Domnule Ministru, a face toate diligențele pentru îndeplinirea formelor legale necesare. Primiți, vă rugăm, Domnule Ministru, asigurarea deosebitei noastre considerațiuni.

Președinte
Victor Slăvescu

Secretar general
General dr. I. Dobreanu

(Arhiva Ministerului de Externe București, Problema 31, vol. 17, nepaginat)

[1] Vasile Stoica (n. 1889) era secretar general la Ministerul Afacerilor Străine de la 24 martie 1945, iar ulterior va deveni ministru plenipotențiar în Olanda (1946-1948).

[2] Asupra acestui aspect vezi Andre Siperco, *Crucea Roșie Internațională și România în perioada celui de-al doilea război mondial (1 septembrie 1939-23 august 1944)*. Prizonierii de război anglo-americani și sovietici; deportații evrei din Transnistria și emigrarea evreilor în Palestina în atenția Crucii Roșii Internaționale, București, Edit. Enciclopedică, 1997.

35

Comitetul Democratic Evreiesc Roman

RAPORT DE ACTIVITATE 22 iulie-22 august [1945]

Influența CDE-ului în masă merge crescând, mai ales în urma campaniei de abonament pentru ziarul „Unirea”[1], cu care ocazie s-a explicat fiecăruia în parte rostul CDE-ului. Abonamentele s-au făcut în special la clasa înstărită, aceea care se dezințerează de manifestările noastre. Celelalte straturi sociale participau întotdeauna.

Comitetul este format din reprezentanți ai tuturor partidelor și organizațiilor evreiești. În ultimul timp a fost primit și reprezentantul PNL-ului. S-au organizat toate resorturile, inclusiv cel feminin și al tineretului.

Pe tărâm cultural s-au făcut 120 abonamente la ziarul „Unirea” și este în pregătire un proces literar.

Pentru ziua de 25 august 1945 se organizează o mare întrunire populară evreiască, unde vor lua cuvântul fruntași ai vieții evreiești din localitate.

Munca comuniștilor din CDR este remarcabilă. De altfel, ei sunt singurii care au inițiativă și care lucrează efectiv prin legătura permanentă cu partidul. Partidul dă un ajutor neprecupețit.

Ca sarcini de viitor: Manifestări culturale și propagandă în cadrul BPD-ului.

Greutăți: Lipsa unui sediu propriu.

(Arh.St.Iași, Comitetul Regional PCR Iași, dos. 22/1945, f. 169)

[1] „Unirea”, săptămânal aflat sub influența CDE, al cărui prim număr a apărut la 3 noiembrie 1945, iar din 27 ianuarie 1951 își va schimba titulatura în „Viața nouă”, continuând propaganda antisionistă. Și-a încetat apariția în primăvara lui 1953.

36

Timișoara, la 19 septembrie 1945

Către Onor. Comisia Aliată de Control

Subsemnata v. l. dr. Weisz Arnold, născ. Salamon Margareta, dom. în Timișoara II, str. I. Klein no. 1, prin prezenta cu onoare vă supun următoarea rugămintă:

Înainte de 7 ani de zile mi-a murit bărbatul, iar tot atunci fiul meu Alexandru, atunci în vârstă de 16 ani, văzând timpurile grele care ne așteptau, a emigrat de aici la Palestina. De atunci, bineînțeles, și subsemnata aș fi dorit să pot urma pe băiatul meu, dar până acum – cu toate că în anul trecut am obținut și certificatul

de a intra în Palestina – nu mi-a reușit să plec. Trăiesc aici absolut singură, din locuința mea am fost evacuată, locuind acum într-un loc provizoriu, de unde de asemenea trebuie să plec de curând. Mă întrețin din vânzarea obiectelor mele, nu am nici o avere și singura soluție pentru mine ar fi să mă duc la fiul meu, la singurul meu copil. Nu am aici nici o ocupație, nici venit.

În urma celor de mai sus, prin prezenta cu respect viu a vă ruga să binevoiți a-mi da o mână de ajutor ca să pot emigra și subsemnata la Palestina, căci numai cu ajutorul dvs. am speranța să pot pleca la Palestina, la fiul meu.

Mulțumindu-vă anticipat pentru bunăvoința dvs. și pentru rezolvarea favorabilă a cererii mele, semnez, cu distinsă stimă.

Dr. Weisz Margareta

(Arhiva Ministerului de Externe București, Problema 31, vol. 17, nepaginat)

37

Ministerul Afacerilor Interne
Direcțiunea Generală a Administrației
Direcția Ad-ției de Stat
No. 28.549-A/26 septembrie 1945

Ordin Circular

Președinția Consiliului de Miniștri ne aduce la cunoștință că este sesizată cu numeroase reclamațiuni din partea comunităților evreiești din țară, prin care se arată că mai există și astăzi în păstrarea unor autorități stocuri de efecte de îmbrăcăminte predate de evrei în baza legii no. 2909 din 21 octombrie 1941, cu modificările sale ulterioare[1].

Având în vedere că prin art. 1 din legea no. 641/1944[2], pentru abrogarea măsurilor legislative antievreiești, dispozițiunile legii de mai sus nu mai au ființă legală și deci efectele aflate astăzi la diferite autorități sunt păstrate de acestea fără nici un titlu legal, vă rugăm să luați măsuri ca organele în subordinea dvs., care ar deține asemenea stocuri de efecte, să aducă acest lucru la cunoștința comunității evreiești din capitala județului, invitând-o să trimită delegați pentru preluarea lor.

Ministru
Teohari Georgescu

Director
[indescifrabil]

(Arh.St.Oradea, Primăria Municipiului Oradea, dos. 1/1945, f.49)

[1] În fapt, este vorba de Legea nr. 936 („Monitorul Oficial”, nr. 250 din 21 octombrie 1941), privind constituirea de către evrei – în mod gratuit și în interes social – a unui stoc de îmbrăcăminte, completată de Legea nr. 46 din 17 ianuarie 1942. În privința legislației antievreiești vezi: V. Pantilimonescu, *Statutul evreilor din România. Legislația de la 1918 până la 1941. Expuneri de motive. Deciziuni ministeriale*, București, Edit. Universul, 1941; *Evreii din România între 1940-1944*, I, ed. Lya Benjamin, București, Edit. Hasefer, 1993.

[2] Legea nr. 641 (Decretul-lege nr. 2444) privind abrogarea măsurilor legislative antievreiești a fost publicată în „Monitorul Oficial”, nr. 294 din 19 decembrie 1944).

Nota telefonică nr. 15.158 din 27 septembrie 1945
Poliția Orașului Rădăuți

Către Inspectoratul de Poliție al Moldovei de Nord [Iași]

Avem onoare a vă raporta că în ziua de 27 septembrie 1945 a fost prins de către noi, în acest oraș, un camion cu nr. 19.957 București, cu o încărcătură de 1 tonă jumătate cu diferite alimente de contrabandă, care voia să le transporte la București, în valoare de 8.000.000 lei.

Mărfurile s-au confiscat și s-au distribuit la economatul funcționarilor și Cooperativa Munca din acest oraș. Autorii principali sunt până în prezent Cooperativa din Siret și numitul P. Abraham, restul de comercianți au dispărut.

Totodată, raportăm că gardianul Ozias Ioan de la această poliție a avut relații sexuale cu deținuta Maria Hlihor, deținută pentru furtul de furt. Actele sunt în curs, până în prezent rezultă că gardianul public recunoaște fapta, făcându-se vinovat de încălcarea art. 45 din C.P.

Șeful Poliției
Zoltán Géza

Transmite: agent de poliție Clipa
Primește: ofițer de serviciu Lefter Ioan

(Arh.St.Iași, Inspectoratul Regional de Poliție Iași, dos. 45/1945, f.71)

Ședința cu responsabili organizațiilor de masă, din 5 octombrie 1945

Participanții: tov. Vasile Luca, de la Reg. București; tov. Ghizela Vass[1], de la Reg. București; tov. Alice Benari, de la Uniunea Patrioților; tov. Nichifor Stere, de la Frontul Plugarilor; tov. Chiriță, de la Comitetul Național Evreiesc[2]; tov. Sanielevici, de la UFAR [Uniunea Femeilor Antifasciste din România]; tov. Elisabeta Luca[3], de la UFAR; tov. Radnef[4], de la Resortul Organizatoric; tov. Ion Vințe[5], de la Resortul Organizatoric; tov. Mihai Magheru, de la ARLUS[6]; tov. Ferdinand Țico, de la Uniunea Populară Maghiară; tov. Macovei, de la Tineretul Progresist; tov. Ofelia Manole[7], de la Apărarea Patriotică; tov. Elena Stoia[8], de la Confederația Generală a Muncii.

[...]*

Tov. Radnef: Poți să citești raportul.

Tov. Chiriță: Ce am putut noi constata în Moldova, în Transilvania. Dar mai ales în Moldova, la Iași, Botoșani, Hârlău etc, unde este tot comerțul. Este multă evreime acolo. Ce se întâmplă? Când a început campania contra speculanților[9],

contra sabotajilor, și se striga „Moarte sabotajilor”, s-au sesizat toți evreii de acolo și au început să spună că guvernul român face provocări antisemite. Asta era o situație...

Noi știm perfect de bine și subliniem din nou că în viața evreiască există două curente foarte periculoase: al lui Filderman[10], care toți știm care este politica lui; al doilea, al sioniștilor de dreapta, cu Zissu. Dacă cineva ar fi urmărit ziarul „Mântuirea”[11], ar fi văzut că sunt oameni care merg împotriva democrației românești și a poporului român. Ei nu se satură să ponească democrația din țara românească, ca să arate că este un fel de dictatură fascistă. Și a fost în ultimul timp un articol, care se numea *Un an de existență*, în care critica democrația din țara românească și toate pozițiile guvernului din țară. Și arată că evreii din țara românească trăiesc o viață de teroare și că trebuie să se concentreze într-un ghetou evreiesc; și că nici o soluție nu rezistă, decât emigrarea. Iată care este poziția reacțiunii evreiești din țară. Totuși, Comitetul Democratic Evreiesc, pe care tov. Luca l-a creat, a avut o mare menire: i-a putut izola de masele largi. Muncitorii și o parte a micii burghezii merg cu FND, adică o parte merg alături de Partidul Comunist, și altă parte alături de social-democrați. Asta este rolul pe care l-a avut în mare acest Comitet Democratic Evreiesc creat.

În Moldova am creat în fiecare oraș aproape aceste comitete evreiești democratice. El are ca program de muncă, de exemplu, problemele naționale evreiești, de a le dezvolta. Aici, la București, am făcut un fel de seminar, un ciclu de conferințe, unde se va ridica problema națională și democrația poporului evreu. Pe urmă, am pus problema unui teatru, unei case culturale idiș, care avea tot menirea de a pătrunde în masele largi evreiești.

Dar suntem foarte..., pot spune chiar stânjeniți, pentru că populația evreiască nu poate intra în procesul de producție. Noi am făcut o adresă către Confederația Generală a Muncii, în care am cerut ca acolo unde sunt locuri libere, unde se poate, să fie întrebuințați muncitorii evreii în producție; să ne dea tot concursul. Care a fost răspunsul Confederației? Că toate locurile sunt ocupate și că mai vin acum o altă serie de repatriați, adică acei care au fost prizonieri, o parte din românii evacuați în Germania, care trebuie încadrați în producție. Și iată că populația evreiască rămâne din nou pe dinafară. Cred că trebuie să ne ocupăm foarte în-deaproape de această problemă.

Noi trebuie să știm că acest război de exterminare, care a fost timp de 4 ani de zile, a avut o mare influență asupra populației evreiești. Mii și mii de evreii nu au nici un mijloc de existență. Când am făcut programul, am arătat acolo că statul trebuie să intervină, ca cei mai greu loviți de această situație să fie sprijiniți. Și acest program se prezintă ca un program demagogic, pentru că nu s-a realizat nimic. De ce? Pentru că noi am pus ca statul să ne dea 12 miliarde, „Joint”-ul tot 12 miliarde[12], și organizațiile evreiești 3 miliarde, ca să putem crea întreprinderi colective de meseriași, unde să poată produce. Și asta a rămas pe hârtie, așa că populația evreiască ne privește ca pe niște demagogi. Eu cred că nu mai putem sta în pasivitate.

Tov. Vasile Luca: Mi se pare că patronii evreii au cea mai mare frică față de muncitorii evreii, pentru că sabotajul lor este cel mai mare...

Tov. Chiriță: Adevărat. Iată tovarăși că este un lucru foarte greu. Știm că statul are foarte multe greutăți, dar tocmai pentru refacerea țării, tocmai pentru ca evreii aceștia să fie încadrați în muncă trebuie să ne ocupăm în-deaproape de problema lor. Altfel, nu este exclus că problema antisemită va crește și mai mult. De ce? Pen-

tru că dacă mergem pe stradă, vorbesc de București, vom vedea cizmari, croitori, dulgheri și tot ce este meserie, că vinde o bucată de carne, câteva țigări, sau chibrituri ș.a.m.d., și crează o plagă pentru poporul român. În Moldova situația este și mai grea. În Moldova nu este aproape un evreu ca să fie în producție. Toți se ocupă...

Tov. Ghizela Vass: Cu specula.

Tov. Chiriță: Nu, pentru că acești evrei ar vrea să intre în producție. Aceste mici gheșefturi care le fac nu le asigură existența. Trebuie să pricepeți. Pentru că dacă vând 100 cutii de țigări ș.a.m.d.... Majoritatea nu își asigură existența și vă închipuiți că vin cu foarte multe pretenții la Comitetul Democratic Evreiesc. Ei spun: Unde este posibilitatea de încadrare în muncă? Și noi, în fața acestor probleme, stăm fără nici un răspuns. Cred că partidul nostru, care este într-adevăr cel mai democratic din toate, care este într-adevăr cel care știe să se îngrijească de mase...

Tov. Vasile Luca: Dar întreprinderile care se refac în Moldova nu angajează muncitori evrei?

Tov. Ghizela Vass: Numai evrei angajează.

Tov. Chiriță: Am convingerea că în sânul nostru s-a creat un sectarism. Când se aude, și în UP, și în partid, și peste tot, de problema evreiască, fug ca de dracu. Nu au curajul... Am să dau cazuri. Un caz concret: este tocmai acum luna de agitație pentru... AP face o campanie pentru strângerea de fonduri pentru văduvele, invalizii și orfanii de război, la care ar putea participa organizațiile Comitetului Democratic Evreiesc, pentru că el are foarte mult în comun cu această campanie. Pentru că, între evrei, sunt foarte mulți copii orfani, foarte multe văduve de război, foarte mulți invalizi și mai ales între repatriați. Și un fapt care trebuie subliniat: noi am spus Apărării Patriotice că această campanie trebuie să meargă paralel cu noi, unde noi avem mijloace de a strânge acești bani de la bogătașii evrei. Care este poziția AP, după mine sectară? Eu nu zic că ar trebui să fie puși pe primul plan evreii. Dar între atâția vorbitori, eu cred că trebuie un vorbitor evreu. Și nu s-a pus. Mai departe, „Scânteia” a făcut un program al tuturor dăunaților de război. Populația evreiască nu a sesizat-o. Parcă nu ar exista problema evreiască. Aici este iar o greșeală. Nu avem dreptul să băgăm capul în nisip și să ignorăm o problemă care există în țara românească; și să lăsăm ca acești câțiva jidănași să se agite pe stradă, fără a putea face ceva. Cred că aici toate organizațiile de masă ar trebui să dea un sprijin efectiv. De exemplu, încep cu AP. Într-adevăr, ar trebui să se intereseze de această chestiune. UP face una din cele mai mari greșeli. Pentru că foarte mulți evrei, dar foarte mulți, ar merge cu UP. Pentru că noi, când facem propaganda noastră, nu avem organizație de masă, noi ne îndreptăm către UP. Și acolo întâmpinăm rezistență. Nu au această primire caldă, adică ca să fie primiți. Sunt chiar respinși. Nu vor să țină cont de nevoile lor, să-i încadreze. Eu cred că ar trebui să facem în această chestiune o cotitură. Nu se mai poate lăsa așa.

Noi suntem convinși că depinde de o mică atenție dată din partea noastră, pentru că, pot spune, 90% din evrei sunt alături de noi. Chiar acei sioniști. Pentru că noi cunoaștem situația din ulița evreiască. Ei spun: „Pentru noi, Maniu – vorbesc de mica burghezie și intelectualii evrei –, Maniu și Dinu Brătianu[13] sunt o nenorocire”. Și noi nu încadrăm aceste elemente. Chiar acelea sioniste. Spun încă o dată, dacă muncim în această direcție, trebuie să știm cum să muncim.

Eu am venit cu o problemă, care nu știu dacă tovarășii noștri vor fi de acord cu mine. Sunt de părere că trebuie să lărgim puțin cadrul problemei evreiești. Cred că

ar trebui chiar pe acești sioniști să-i încadrăm în Comitetul Democratic Evreiesc. Nu pentru a face din ei, Doamne ferește, comuniști sau social-democrați. Dar eu am convingerea că i-am izola pe reacționari și muncitorii bucuroși ar da voturile pentru comuniști și pentru social-democrați. Cred că majoritatea ar fi pentru social-democrați. Aceasta este situația azi în sectorul evreiesc. Acum, la sărbătorile de toamnă, majoritatea evreilor se întrunesc la aceste biserici. Noi la toate bisericile am făcut întruniri și am avut un rezultat minunat în ce privește clarificarea lor. Le-am arătat ce este democrația pentru populația evreiască. Oricât ar fi de bună emigrarea în Palestina, nu pot emigra cei 360.000 de evrei acolo. Și am arătat că, în această situație, populația evreiască trebuie să se încadreze aici. Și cu toate că în temple nu se aplaudă, lumea s-a sculat în picioare și a aplaudat. Este o parte care merge cu Maniu și Brătianu, dar majoritatea nu merge cu ei. Dar lipsim noi.

În Moldova crește antisemitismul. Nici mai puțin în Transilvania. De ce? V-am spus de ce. Dacă evreii nu ar fi ignorați așa de organizațiile noastre și ar fi încadrați, s-ar pierde... Așa rămân tot cu un fel de gheto, izolat într-o parte. Chit că nu suntem organizație de masă, Comitetul Democratic Evreiesc, dar suntem organizație de masă în gheto. În formă nu, dar în fond da. Și trebuie să vedem să facem o cotitură în această problemă.

Aceste câteva cuvinte am avut de spus. Am dat raportul tovarășului în diverse chestiuni: problema juridică, a asistenței sociale etc. Eu am arătat numai esența, ca să se știe despre ce este vorba.

Tov. Radnef: Într-o ședință anterioară s-a pus problema ca să se spargă această gheață, să se facă un început. Această ură împotriva populației evreiești provine din aceea că reacțiunea uzează la maximum, că evreii, majoritatea lor, caută afaceri ușoare, lucrative. Să se formeze din aceste elemente, care nu sunt încadrate în procesul de producție, echipe care să fie trimise fie în Valea Jiului, să intre în producție la o mină de cărbuni, fie în altă parte unde este nevoie. În felul acesta s-ar rezolva și acolo o problemă, pentru că este situația asta, că fug din mină, și s-ar pune capăt și campaniei reacțiunii.

Tov. Ferdinand Țico: Cum înțelegi ca sioniștii să intre în Comitetul Democratic Evreiesc? În afară de emigrare, care sunt problemele sioniștilor?

Tov. Alice Benari: Să-mi răspunzi, dacă aveți în fiecare județ un comitet și dacă ați reușit să mobilizați masa evreiască?

Tov. Chiriță: Nu există oraș, nici în Moldova, nici nicăieri, unde să nu fie.

Tov. Elena Stoia: Dacă Comitetul Evreiesc a luat măsuri, ca să nu mai fie atâția speculanți?

Tov. Ghizela Vass: Merg la țară, iau vite, iau tot și dacă îi arestează spun: „Tocmai pe mine mă arestezi, care am fost în Transnistria?” Și jandarmul le dă drumul. Mi-a povestit un tovarăș, că este o manifestare și atitudine pur legionară pe care o întrebunțează evreii. Dacă aveau un concurent creștin, se duceau și îl denunțau că: „El mi-a împușcat pe fiul”. Au aceleași metode pe care le întrebunțau în Transnistria... Mi-a povestit acestea tov. Săracu[14]. Și nu numai el, și tov. Bodnăraș[15] a spus asta în ședință. Și trebuie să vedem ce facem, pentru că dacă ai fost în Transnistria, nu ai dreptul să jefuiești ș.a.m.d.

Tov. Ofelia Manole: Propriu-zis ce discutăm noi aici? Tov. Chiriță a spus că a dat raportul lui tov. Radnef. Se pot discuta aceste probleme care s-au pus, dar pe noi ne interesează ce face Comitetul Democratic Evreiesc.

Tov. Radnef: Eu am spus să citești raportul.

Tov. Alice Benari: (Citește raportul).

Tov. Vasile Luca: Mai sunt întrebări? Nu sunt? Atunci discuții. Cine cere cuvântul?

Tov. Elena Stoia: Este adevărat că s-a prezentat la Confederația Generală a Muncii un tovarăș, pentru a încadra muncitorii evrei în producție. Ce se întâmplă? Noi avem muncitorii din industria de război, pe care trebuie să-i trecem în industria de pace. Sunt foarte mulți care stau pe spatele statului, cum s-ar spune. Pentru că trebuie să-i plătim. Avem armata care se demobilizează; sunt prizonierii care vin. Și trebuie să se știe că producția noastră este mai mult în textile, la filaturi. Avem materii prime acolo, chiar pentru 3 echipe. Dar nu avem materii prime la fabricile de țesătorie. Și atunci am putea încadra pe tovarășii evrei în textile, pentru că în metalurgie nu prea lucrează. Și i-am întrebat dacă pot merge să lucreze în mine în Valea Jiului. Și au răspuns: „Dacă se poate, o muncă mai ușoară”. Și noi cunoaștem că ei fug întotdeauna de o muncă mai grea.

Acum, în întreprinderi ce se întâmplă? Pleacă evreii pentru aprovizionare și spun că pleacă de la fabrică, pentru că așa pot câștiga mai mult. Și sustrag din bani, 200-300.000 lei și vin înapoi, că s-au furat banii. Au fost bineînțelese dați afară din fabrică. Ei, și cu capitalul care și l-au făcut în felul acesta, își fac un mic comerț.

Am fost la Iași. Sunt foarte mulți muncitori încadrați. Dar în timpul liber, după muncă, se duc foarte mulți să facă speculă. Și muncitorii sunt contra lor și spun: „Bine, atunci a fost antisemitism, dar acum ei vin și ne vând nouă cu 2000 lei o pâine. Cum să ne atașăm de ei, când suntem muncitori cu ei în fabrică și vin și ne vând după masă o pâine cu 2000 lei”. Și s-ar putea încadra în diferite ramuri de producție, dar și la munci grele, nu numai la munci ușoare. Și vom sta de vorbă cu sindicatele, ca să-i încadreze. Dar trebuie să se încadreze în orice muncă. Și dacă sunt în producție, după masă să nu mai facă afaceri. Pentru că degeaba spun tovarășii că nu le dăm concursul, dacă după masă se duc să facă afaceri. De exemplu, chiflele și altele. Dacă te duci la evreu în prăvălie, găsești în raft chifle. Și atunci spunem: „Noi mâncăm pâine neagră. De unde au evreii pâine albă?” Este o problemă și trebuie să vedem ce facem cu specula asta.

Tov. Chiriță: Este puțin exagerat.

Tov. Elena Stoia: Astea sunt chestiuni pe care le-am putut constata la fața locului. Și reacțiunea folosește acestea, le folosește până la maximum. Chiar muncitorii din fabrică sunt împotriva lor și spun: „Dacă găsești ceva, ulei sau zahăr, nu găsești decât la evrei” ș.a.m.d. Și tovarăși, muncitorii din fabrică, care lucrează în fabrică, după masă el îți aduce ulei, zahăr, pâine... Și atunci muncitorii întreabă: „Noi nu avem. Cum are ăsta, că este muncitor? Este muncitor la fel ca noi”. Confederația Generală a muncii a spus că vrea să dea tot concursul, dar nu avem unde să-i plasăm. Și atunci a spus să dea la sindicate și, unde au locuri libere, să-i plaseze. Și am făcut propunere să-i lămurească ca să intre în toate ramurile de producție, indiferent că este în mine sau în altă parte. Trebuie să muncească și să nu caute munca așa de ușoară, care nu avem de unde să le-o dăm.

Tov. Vințe: Cred că la Comitetul Evreiesc este lipsa atitudinii politice în problemele cele mai arzătoare, prin felul cum a pus unele din problemele care frământă populația evreiască și cum a dat caracterizarea poziției populației evreiești. Parcă a privit problema reacțiunii și a fascismului evreiesc ca o chestiune pur laterală, spunând că evreii în fond sunt alături de Comitetul Democratic Evreiesc. Și lângă Maniu și celelalte forțe reacționare nu prea merg și nu se orientează în direcția aceea... Și cred că tocmai aici este lipsa voastră mare. Nu este just. Să luăm numai atitudinea tovului în problema sioniștilor, a încadrării sioniștilor în Comitetul

Evreiesc. Noi știm ce atitudine reacționară au în majoritatea regiunilor tocmai organizațiile evreiești. În Moldova legionarii nu trebuie să meargă să pregătească terenul. Pentru că tocmai aceste organizații sioniste sunt acelea care provoacă, pe lângă condițiile economice. Dar politicește, ei provoacă în mod direct antisemitismul. Și atunci se pune problema: sarcina principală a Comitetului Evreiesc este tocmai ca să ducă, înainte de toate, lupta hotărâtă contra propriilor reacționari și fasciști. Și sunt foarte mulți. Și este un curent periculos în momentul de față. Problema reacțiunii și a fascismului evreiesc nu este o problemă numai a evreilor, ci în momentul de față, și în anumite regiuni, a statului, este problema existenței democrației. În Moldova, unde sunt foarte mulți, precum și în Ardealul de Nord, sfârșitul războiului, nenorocirea prin care au trecut evreii, a creat o stare de spirit în sânul evreimii...

Tov. Vasile Luca: Numai învățăminte nu au tras.

Tov. Ion Vințe: Tocmai asta este problema. Că o bună parte a evreilor nu au tras învățăminte și cad în capcana reacțiunii, fac jocul reacțiunii. În multe locuri cântă în mod provocator cântecele sioniste pe străzi. Organizațiile acestea de tineret ale sioniștilor pur și simplu sunt mai periculoase, mai dăunătoare democrației decât de multe ori elementele sub influența lui Maniu, din mijlocul tineretului. Deci, aici trebuie să se concentreze mai mult atenția și să nu spună așa de ușuratic: „Ei, Maniu și reacționarii nu prea au acolo influență...”

Tov. Macovei: Vreau să completez cele spuse de tov. Vințe. Am fost acum în Moldova. La Bacău, chiar în fața sediului partidului, este sediul unei organizații sioniste. Și acolo, de sâmbătă și până luni dimineața, tot timpul se cântă. Și am fost atras de publicul românesc, care se uita acolo și făcea cele mai șovine și reacționare comentarii. Și pe aceeași stradă, la Bacău, erau încă 3 sedii de tineret sionist. Și nenorocirea este că mai ales tineretul, aproape tot tineretul este atras în organizațiile acestea sioniste, care sunt extrem de numeroase. Eu am văzut acolo, la fața locului, 7 și mi s-a spus că sunt 14. Am văzut acolo cum s-au încadrat uteciști în Tineretul Progresist. Cei mai mulți uteciști evrei s-au încadrat în organizațiile de tineret sionist. Sunt și mulți fugiți din Uniunea Sovietică. Și vă închipuiți cu ce spirit veneau de acolo. La Câmpulung a fost incendiat material lemnos, care trebuia expedit. La una din fabrici s-a stabilit că patronul evreu a dat foc și s-a scos de aici un nou pretext de antisemitism.

Asta este situația pe care am văzut-o aproape în toată Moldova și Bucovina. Tineretul Progresist a încercat acolo să ia legătura cu tineretul sionist, dar peste tot au vrut să ia legătură ca organizație și să-și păstreze și programul lor. Noi am dus tratative și cu direcția centrală a Hehaluțului. O parte s-au încadrat, o parte care au fost elemente uteciste înainte, dar o parte nu. Ne-au oferit și nouă cărțile pe care le-a scos Hehaluțul. Au scos enorm de mult, sunt cărți care costă miliarde.

Tov. Ghizela Vass: Sunt veșnice discuții interne. Ei nu au legătură cu masa evreiască și nu-i nici o sforțare concretă de a lua contact cu ea. Comitetele create pe țară sunt în vânt. Au scos dintr-o organizație oameni, dintr-alta au mai atras pe cineva... Și care sunt problemele care se discută? Se discută ce să ceară guvernului, ce le dă guvernul. Comitetul acesta nu are un program politic și obiective. Obiectivul ei este același ca al comitetelor evreiești din trecut: cum să ne aranjăm mai bine..., dar nu dă lupta să lămurească această masă, de a combate spiritul nesănătos. Nu vom face aici o discuție antisemită, dar avem o masă evreiască care se poartă așa. Tovii noștri comuniști, care muncesc în acest comitet, închid ochii. Evreii noștri comuniști chiar în ședințele de partid spun că: „cutare a fost anti-

semit”, că „tov. Pătrășcanu a fost de data aceasta mai cu înțelegere față de evrei...” Dar asta nu-i o luptă.

Trebuie să lupte în primul rând împotriva reacțiunii, să mobilizați evreii, nu de a rupe ceva și pentru evrei de la AP. Voi nu popularizați campania pe care ar trebui s-o ducă evreii, ci dacă au căpătat ceva, înseamnă că „situația acum este mai bună...” Această mentalitate, „de a căpăta ceva”, este infiltrată de ani de zile... Spiritul nou, sănătos trebuie să-l capete întâi comuniștii noștri, pe care nu-l au suficient, și pentru asta nu sunt în stare să imprime acest spirit just. Tovul care ne-a dat raportul spune că „evreii sunt cea mai mare parte gata să meargă cu noi”, dar acei care merg în alte organizații? Și ceilalți care sunt gata să meargă nu numai cu Maniu și Brătianu, dar chiar cu Horia Sima[16]... Așa inteligenți sunt. Nu au tras învățăminte din toată teroarea. Vedeți numai chestia cu „comerțul liber”, cu anglo-americanii... Să nu închidem ochii.

Tov. Radnef: Și tov. Chiriță într-o ședință anterioară a spus asta și acum afirmă contrariul.

Tov. Ghizela Vass: Reacționarii evrei primesc bani din partea englezilor.

Tov. Alice Benari: Discuția cu negustorii evrei: ei arată o simpatie grozavă, cei din București, față de englezi, curg bani în țară cum curge în Ardeal, curg banii reacțiunii aici și toate „congresele mondiale” cu Londra și America sunt praf aruncat în ochii mulțimii, spre a-i atrage spre o Palestină, care nu poate realiza nimic.

Tov. Chiriță, pe care-l cunosc ca foarte realist, venea de obicei cu altă poziție. Masa evreiască este reacționară și din cauza acțiunii reacționarilor în legătură cu tineretul. Tinerii uteciști au fost în măsură mare evrei și din cauza greșelilor noastre – pentru a aduce în conducere elemente românești – tineretul, insuficient de ridicat – și chiar în cadrul UP-ului –, s-a simțit jignit și s-a retras mergând către sioniști și reacțiune. Comitetul evreiesc n-a reușit să mobilizeze masele. Dacă nu vedem, dacă ne legăm la ochi, nu vom vedea că masa aceasta nu va merge cu noi, ci cu Maniu.

Ceea ce trebuie făcut pentru Ardeal, trebuie și pentru Moldova. Trebuie elemente evreiești foarte ridicate politicește. Evreii au uitat foarte mult, dar sunt foarte sensibili la suferințele lor. Trebuie să pregătim aici elemente, ca tot ce este suferință a elementului evreiesc, din trecut, legat cu situația obiectivă, să arate următorul lucru: că un regim reacționar nu poate exista decât printr-o politică diversionistă antisemită, că istoric este legat de existența unui regim fals democrat. O pătură muncitorească și țărănească nu poate fi dusă de nas decât de o reacțiune antisemită și dacă nu vor învăța din ce au suferit în trecut, ca să nu mai cadă în păcatele din momentul de față – și trebuie atrasă atenția în toate organizațiile de masă pe care le dirijăm noi, când ni se spune fie de evrei, fie de muncitori, fie de funcționari: „voi sunteți democrați, de ce nu avem ce ne trebuie?” și noi răspundem: „după război nu se poate imediat o viață prosperă...”, trebuie atrasă atenția evreilor în privința speculei și încadrării lor în combaterea speculei.

Trebuie o serie de broșuri și ziarul să scrie articole legat cu lagărele, cu explicații obiective ale existenței acestor lagăre și o politică serioasă în Ardeal și mai ales în Moldova. Să fie adunată populația evreiască și oamenii ridicați politicește să vorbească acestei mase. Față de tineretul sionist nu putem avea numai o atitudine..., trebuie arătat că atitudinea lor irită populația românească. Și asta nu face decât să agite, în loc să liniștească evreii, zgândărește și oprește procesul de uitarea antisemitismului și vindecarea acestei boli de la noi.

Nu sunt de acord 100% cu cele spuse de tov. Ghizela, căci populația care a suferit așa mult..., și trebuie să vedem că AP, și de multe ori și noi, din cauza dorin-

ței de a atrage populația românească, lăsăm puțin prea la o parte problema. Nu trebuie să ne ascundem că AP, când pune problema vindecării suferințelor și rănilor războiului, nu trebuie să lase la o parte problema evreiască. Când se vorbește de invalizi și orfani, trebuie să se vorbească și de populația evreiască. Trebuie o campanie printre bogătașii evrei pentru strângere de fonduri, dar trebuie (către Ofelia) să ajutați această populație. Trebuie arătat că această organizație de asistență are grijă de toată lumea.

Tov. Ghizela Vass: Nu asta am spus.

Tov. Ofelia Manole: Trebuie să deosebim două probleme: 1) atmosfera din sânul maselor evreiești; 2) ce a făcut comitetul evreiesc. Tovii dinainte de tov. Ghizela s-au referit la prima problemă. Au analizat o situație: atmosfera și starea de spirit în sânul maselor și, cum tovarășul a venit aici ca să-i dăm un ajutor, ca noi toți, trebuie să vedem ce trebuie să facă acest comitet în munca sa.

În privința atmosferei în sânul masei evreiești, trebuie să vedem într-o mare măsură și greșelile noastre față de această masă. Nu-i întâmplător că aici există această stare de spirit. Ea se datorează faptului că au ieșit, cu sprijinul englezilor și americanilor, de unde curg banii extraordinar – și noi știm că avem legături cu Jointul – ei au aici o agentură a englezilor și americanilor, care îi finanțează, iar din cauza greșelilor noastre cu CNR am contribuit și noi la această stare de spirit. Ar trebui să vedem aceasta. De altfel și partidul a revenit în măsurile sale față de populația evreiască. Situația de azi este că noi trebuie în primul rând să vedem toată populația, și nu numai o parte. Există o populație săracă pe de o parte, iar de alta o populație mic burgheză și burgheză, care e prinsă de agentura anglo-americană și de către manștii de aici.

Dacă analizăm ce a făcut Comitetul Democratic Evreiesc, cred că a fost într-adevăr – și însuși tov. Chiriță vorbește foarte superficial în raport. În privința slăbiciunilor, el spune că n-a putut antrena în muncă elemente reprezentative, „n-am putut să mobilizăm Comitetele Democratice Evreiești și n-am stabilit legături cu provincia”. Dar ar trebui să vadă fondul problemei, că n-a reușit să strângă masa evreiască și nu este un factor determinant în atmosfera din sânul masei evreiești. Și nu văd o efortare din partea comitetului de a face asta. Ce a făcut comitetul? Are o comisie de agitație, presă și propagandă, una de asistență juridică, și pentru provincie și București. Nici un cuvânt nu este în ce măsură a căutat comitetul să explice problemele complexe care există azi în sânul masei evreiești, care au fost măsurile pe care le-a luat – cred că piesa aceasta sovietică este cu totul izolată de problemele de aici –, nu văd o problemă actuală pentru a lămuri aceste mase evreiești. Și să nu ne mirăm, căci Comitetul Democratic Evreiesc nici nu s-a preocupat să pună aici problema.

În primul rând, comitetul și tov. Chiriță trebuie să vadă mai larg lucrurile. Nu că n-a reușit să atragă personalități, aceasta este o chestiune mult mai mică decât fondul central al problemei, și nu văd să vă preocupe. Puneți foarte vag „lupta împotriva rămășițelor fasciste”... Cum faceți asta? Asta e în primul rând ceea ce trebuie să ne preocupe azi. Al doilea: spiritul despre care a vorbit și tov. Ghizela. Dar n-am văzut la tov. Chiriță frământarea și preocuparea în privința asta, să întrebe ce îl sfătuim să facă, cum crede el că va porni munca. S-a referit numai la ce nu s-a făcut pentru ei. „Scânteia» nu ne ajută, vorbitori nu ni s-au dat”...

Nu este adevărat că AP nu s-a preocupat de aceasta. Și la congres a vorbit un reprezentant al Comitetului Democratic Evreiesc și acum trei zile am primit o scrisoare de mulțumire din partea rabinului [Al.] Șafran, în care spune că am făcut

foarte mult și va vorbi în toate sinagogile despre noi. Însăși denumirea „luna invalizilor, orfanilor și deportaților” arată tocmai că ne preocupăm și de ei. Cine a fost deportat? Evreii.

Comitetul Democratic Evreiesc poate să facă întruniri de popularizare în Dudești și Văcărești, și tot acolo să vină și AP. Să venim noi la ei, nu vorbitorii lor la adunarea invalizilor, din orgoliu evreiesc. Să se supere că „nu li s-a dat voie să vorbească acolo...” Noi să venim la masa evreiască, să le vorbim în limbajul lor, să vorbească acolo români. Am discutat această problemă. Așa că acest lucru nu-i just și din raportul tovului Chiriță a reieșit că „toți sunt vinovați afară de ei”. Dar ce au făcut ei? Chiar în raport scrie: „din cauză că n-avem ziar..., n-au putut face”. Adică „din cauză că nu ne-ați dat posibilitatea să avem un ziar, nu am putut face...” Manifestul cultural: *Pentru unitatea evreiască...* Ei, acum nu-i așa important asta.

Tov. Vasile Luca: Ce-i asta?

Tov. Ofelia Manole: Să avem noi în București o conferință despre „Ce a fost fascismul pentru evrei și ce a adus democrația pentru ei”. Al treilea: la comisia de asistență și refacere, care într-adevăr trebuie făcută, spuneți: „până acum nu am reușit să facem nimic”. Comisia juridică: de ce nu vă preocupați problema văduvelor? Ar trebui și statul, dar și comitetul evreiesc să se ocupe. Sunt văduvele din Iași. Și tov. Ghizela a pus izolat problema.

Tov. Ghizela Vass: Pentru că la toate ședințele se pune chestia asta.

Tov. Ofelia Manole: În Moldova sunt văduvele din pogrom și ele cer, este revendicarea lor asta, ca să fie încadrate în rândul văduvelor de război. Cum smulgeți aceste văduve din ghearele reacțiunii? Nu v-ați ocupat. Am trimis noi delegați. Este o revendicare justă a lor. Această situație este popularizată și folosită acolo de toți reacționarii care spun: „Uite, ce v-a dat democrația? A venit 23 august”. Dacă într-adevăr ai fi spus: „Nu că nu ne dați, dar ar trebui rezolvată problema văduvelor...”

Tov. Chiriță: Aici este pus.

Tov. Ofelia Manole: Dar așa vag... Este problema asta și în Ardeal, unde de asemenea sunt deportați. Să vadă ei că le luați apărarea. Nu să spui numai că sprijiniți guvernul.

Tov. Vasile Luca: Nu prea sunt deportați în Ardeal care au rămas în mizerie. Au devenit arhimilionari...

Tov. Chiriță: Avem rapoarte despre oameni care trăiesc în barăci.

Tov. Ofelia Manole: Sunt oameni care trăiesc într-o mizerie groaznică.

Tov. Chiriță: Acum am trimis o comisie pentru acești repatriați.

Tov. Ofelia Manole: Nu-i bun spiritul: „nouă, evreilor, nu ni s-a dat nimic”. Cu asta a venit Chiriță.

Tov. Vasile Luca: Se ocupă cu specula și nu s-au încadrat niciodată.

Tov. Ofelia Manole: Trebuie comitetul evreiesc să-și facă un program de activitate, să se vadă care sunt sarcinile în principal.

Cred că trebuie să facem deosebiri între diferitele categorii ale populației evreiești. Există o categorie a populației evreiești ale cărei revendicări trebuie susținute de Comitetul Democratic Evreiesc. Și această unitate evreiască de care ați vorbit, noi tocmai nu o dorim, nu avem interes pentru ea. Dar sunt categorii care trebuie susținute. Și trebuie puse concret problemele. Nu așa: vom căuta în toate ocaziile să susținem guvernul Groza.

Adică, prima sarcină, după părerea mea, este susținerea revendicărilor juste ale văduvelor din Iași și ale copiilor orfani. În al doilea rând, combaterea speculei,

care trebuie să fie al doilea punct important, în ce măsură veți combate această speculă, ce propuneți voi pentru asta. Nici un cuvânt nu se spune aici: cum ați încercat, ce greutăți ați întâmpinat, de ce nu ați reușit. Și iarăși... Apelați la alte organizații, la AP. Păi atunci, de ce mai existați voi?

Trebuie spus că în ulița evreiască, în Calea Văcărești, găsești totul. Acolo, în prăvăliile de acolo, la restaurantele de acolo se găsesc de toate. Într-adevăr, noi când luăm leafa și nu avem ce mânca, mergem în Calea Văcărești. Și să spună tov. Chiriță ce au făcut ei. Se plânge: „Am devenit un fel de gheto”. Să ne spună ce au făcut acolo. Și spune aici: „Să susținem guvernul Groza”. Dar să spună concret, cum îl susținem.

Tov. Vasile Luca: Noi pentru ce am creat acest organ și nu am creat o organizație de masă sau o organizație politică de partid? Chiar programul acestui organ, acestui comitet, spune că are rolul de încadrare a evreilor în viața economică, politică, socială a poporului român, singura soluție pentru a rezolva problemele evreiești care există, în cadrul posibilităților..., cât este posibil de a le rezolva în cadrul societății capitaliste. Problema evreiască există cu adevărat, creată de condițiile istorice ale dezvoltării acestui popor. De fapt, acesta s-a despărțit și nu mai este popor. S-a creat o problemă, care în cadrul societății capitaliste nu își va găsi rezolvarea definitivă. Numai socialismul dă rezolvarea definitivă și chiar aceasta numai în faza a doua. Asta am văzut și în experiențele Uniunii Sovietice. Și trebuie să vă spun că în acest război oarecare antisemitism s-a creat și în Uniunea Sovietică, prin atitudinea evreilor, care au provocat aceasta. Eu nu vreau să acuz acum, dar vorbesc din punct de vedere obiectiv.

Tov. Ofelia Manole: Sunt condițiile istorice, care au creat acest lucru.

Tov. Vasile Luca: Condițiile istorice, cum s-au dezvoltat ei, mai persistă și fac să fie o problemă de nerezolvat. Și iată, prin împrejurările acestea s-a ridicat chiar acolo puțin din nou la suprafață problema; și mai mult la noi, unde am avut un antisemitism formidabil și fascismul, pentru care noi trecem la reeducarea maselor, a unei părți fascizante a tineretului și populației.

Este fals însă de a pune problema evreiască ca unitară. Unde este unitatea evreiască? Vrei să scoți poporul evreu din nou? Vrei să-l izolezi din nou? Însuși acest fapt, de încadrare în viața economică, politică, socială a poporului român, cere nu unirea, ci fărâmițarea evreimii. Asta este dialectic. Unești ca să fărâmițezi pe urmă și mai mult, să dispară ca popor, să se contopească cu poporul român.

Tov. Ofelia Manole: Asta este de fapt viitorul poporului evreu. Nu-i ca alte popoare.

Tov. Vasile Luca: Da, nu îi poți aduna din toate țările, ca să creezi un stat artificial, pe socoteala altor popoare. Nu vezi ce se petrece acolo în Palestina?

Tov. Chiriță: O paranteză...

Tov. Vasile Luca: Paranteza după ce termin eu. Singura cale pentru populația evreiască este în fiecare țară de a se încadra în aspirațiile poporului respectiv, în lupta poporului respectiv, în viața economică, politică, socială a poporului respectiv, cu care trăiește împreună. Cultura au luat-o, limba au luat-o, și toate caracterele, afară de trăsătura aceasta a poporului evreu, comerțul, care a rămas o castă comercială și îi este foarte greu să se îndrepte înspre alte ramuri ale producției. Deși avem acum și un alt factor, muncitorul evreu, care se încadrează în special în partidul comunist. Tu vrei unitatea la evrei, când capitalistul evreu este cel mai mare dușman al muncitorului evreu și al săracului evreu?

Tov. Chiriță: Dați-mi voie...

Tov. Vasile Luca: Nu mă întrerupe. Comuniști suntem sau ce? Să fim disciplinați. Eu nu te-am întrerupt și toată lumea te-a ascultat. Voi vreți acum și sioniștii să-i aveți la voi? Este just ce am spus sau nu?

Tov. Chiriță: Da, este just.

Tov. Vasile Luca: Ai spus că și sioniștii trebuie atrași în Comitetul Democratic Evreiesc și facem un partid nou evreiesc, facem un ghetou nou evreiesc. Asta vreți voi? Noi însă avem alte tendințe și interesele poporului evreiesc cer altceva. Trebuie o luptă serioasă împotriva elementelor fasciste evreiești, în primul rând. Voi vreți să luptați împotriva..., pentru lichidarea rămășițelor fasciste în poporul român și nu vedeți fasciștii din sânul vostru. Când Luca spune că: jos speculanții, o să spuie că este un antisemit. Dar dacă Chiriță o să spună asta, nu o să se mai spună că e antisemit. Pentru că Chiriță este evreu. Dar voi nu faceți aceasta, ci priviți populația evreiască ca o unitate și vreți să rezolvați această problemă... În frământarea uriașă a poporului, în care lupta de clasă nu se oprește nici un moment, dar noi încadrăm lupta de clasă în lupta împotriva fascismului. Ce este fascismul? Vărfurile cele mai reacționare ale capitalismului...

Tov. Ofelia Manole: Și ale burgheziei evreiești.

Tov. Vasile Luca: Și ale burgheziei evreiești. Burghezia evreiască, în frunte cu Filderman, care l-a susținut pe Antonescu. L-au susținut sau nu l-au susținut? Și vrei să faci unitate cu aceștia? Pentru ce? Numai și numai pentru revendicările față de statul și poporul român. Nu pricepeți și nu încadrați lupta voastră de revendicări juste în lupta noastră de revendicări, a întregului popor român. Noi nu putem tolera, și în special voi nu puteți tolera, ca evrei, ca pe baza suferințelor să se creeze acum o situație privilegiată, de jaf și asupra a populației românești. Dar voi nu combateți aceasta. Și faptele nu sunt cu caracter izolat, ci au caracter de masă. Cu aceste fapte m-am întâlnit și eu personal în Moldova, atunci când era încă cald, abia ieșiți din lagăre, din ghetouri, eliberați de Armata Roșie. Cu capcana, cu lațul nu ai fi putut prinde un evreu ca să ajute la săparea tranșelor, în dosul frontului de 50-100 km, ca să ai linie de apărare și să nu reușească nemții să facă un contraatac. Și o sămânță o vindeau cu 5 ruble la ostașii roșii și puteau trăi din asta foarte bine cu familiile și au strâns milioane. Și ce au făcut cei din lagăre? Au venit cu saci cu ruble. Au cumpărat ruble cu 5 lei și le-au vândut cu suta apoi. Dacă ei ar fi vrut să se încadreze în producție, de ce nu s-au creat cu aceste imense capitaluri întreprinderi, pe care să le pună în funcțiune, să refacă Moldova, să ia acești evrei în întreprinderi ca muncitori. De ce nu au făcut-o? Pentru că sunt capitaliști și speculanți. Sunt împotriva populației evreiești și cu ei nu ne putem uni. Nu putem combate antisemitismul dacă nu combatem această plagă. Îmi spune că s-au îmbrăcat în haine rusești și au luat vitele de la țărani. Așa fapte au fost și când s-au ridicat împotriva acestora, au fost cei mai mari antisemiți. Și în loc să puneți problema aceasta, voi discutați cine este mai antisemit acolo, dacă este Luca, sau Pătrășcanu este antisemit. Pălăvrăgeală mic burgheză în loc de muncă serioasă, ca să înlăturați această atitudine a anumitor ramuri din populația evreiască, care otrăvește viața noastră. Pentru că antisemitismul nu era niciodată îndreptat împotriva lui Filderman sau lui Zissu, ci împotriva poporului nevoiaș, a muncitorilor. Și noi nu știm să facem deosebire și vrem să rezolvăm problema pentru evreime în general. Pentru evrei în general nu poți rezolva problema. Ca să combați antisemitismul, trebuie să câștigi simpatia poporului, care este otrăvit de antisemitism, cu lupta împotriva a tot ce este putregai în sânul populației evreiești. Pentru ca fiecare muncitor, fiecare țaran să știe să facă deosebire între speculant și evreul

muncitor, și intelectualul evreu, medicul, avocatul, profesorul cinstit. Să știe că iată, asta este partea sănătoasă a evreilor, care muncesc și luptă pentru democrație, care muncesc pentru refacerea țării, și ceilalți speculanții. Și aceștia sunt cei mai mari dușmani ai poporului evreu, pentru că provoacă antisemitismul și susțin această mișcare fascistă. Noi nu v-am oprit să luptați împotriva acestora; dar chiar Comitetul Democratic Evreiesc pentru ce a fost creat? Nu pentru a satisface aceste revendicări juste ale populației evreiești. Asta face și partidul, și AP luptă pentru revendicările lor juste, ca și pentru revendicările juste ale clasei muncitoare în general, ale țărănimii ș.a.m.d. Dar noi v-am creat tocmai pentru lupta împotriva reacțiunii evreiești și atunci focul principal trebuie îndreptat împotriva organizațiilor sioniste, în lupta pentru încadrarea în viața economică, politică și socială a poporului român. Această luptă înseamnă combaterea speculanților, intrarea în producție pentru refacerea țării, în batalioanele de tineri pentru refacerea căilor ferate, în toate acțiunile pe care le duce muncitorimea pentru ridicarea producției. Asta este încadrarea în viața economică, politică, socială, în lupta poporului român pentru democrație și libertate. Asta este sarcina voastră, dar nu că nu v-am lăsat noi să-i demascați. Dar voi ce cereți? Cereți desființarea gazetelor evreiești, cereți desființarea acestor organizații. Cu aceasta ați câștigat evreii? Ca pe urmă toată lumea să strige că noi terorizăm populația evreiască? Cu aceasta nu se face politică, prin interzicerea ziarelor și a organizațiilor evreiești, chit că sunt ticăloase. Prin aceste interziceri creezi atmosferă nesănătoasă în jurul guvernului și României democratice. Creezi o atmosferă nesănătoasă în jurul guvernului, pentru că nu este lămurit cine sunt aceștia, cine sunt aceste organizații. Și vrei ca incapacitatea noastră politică să se ascundă în dosul acestor interziceri? În loc să luptăm să fie arestați ca speculanți, ca sabotori. Noi chiar în lupta noastră internă cu reacțiunea, nu arestăm pe oameni pentru că au alte păreri politice decât noi, ci pentru că speculează sau pentru că au făcut deschis acțiuni contra Uniunii Sovietice. Și noi niciodată nu am spus că Maniu trebuie arestat. Și noi nu l-am arestat pe Maniu sau pe ceilalți membri ai partidului lui, dacă nu sunt fapte ca ale lui Hațieganu[17], care a organizat crime, care a trecut la acțiuni teroriste. Dar pentru că ne sunt adversari politici, să-i arestăm? Ar fi cel mai ușor lucru. Și un popă dintr-un sat, reacționar, este ușor să-l arestezi, ca să ai satul. Dar cu asta ai satul? Nu. Îl faci erou și îți faci satul dușman. Și se va spune că suntem dictatura unei minorități asupra unei majorități.

Nu guvernul trebuie să ia măsuri, ci datoria voastră era să izolați aceste elemente de marea masă a populației evreiești. Asta este linia noastră politică și asta trebuie făcut. Și asta este centrul luptei voastre politice. Nu ca să nu se ducă la social-democrați sau în altă parte. Dar să se ducă ca democrați acolo, să nu acopere acolo activitatea lor dăunătoare poporului. Noi nu avem nimic contra ca cineva, ca om cinstit, să meargă la social-democrați. Linia noastră este de a ajuta la unificarea clasei muncitoare. Noi avem interes ca cât mai mulți oameni cinstiți să meargă la social-democrați, nu lichelele. Pentru că cu oamenii cinstiți noi putem asigura linia și să ajungem la unificare. Voi nu aveți rolul de a face un partid evreiesc aparte, o organizație separată a evreilor, ci noi am lămurit clar: munca voastră este de a izola aceste elemente șovine, fasciste evreiești din masa populației evreiești și această masă să se încadreze în organizațiile politice democratice. Asta era și este linia. Nu de a crea alt partid politic.

Trebuie să mobilizați elementele democratice mai bogate, ca să facă întreprinderi, să lărgească întreprinderile și să încadreze muncitori și salariați evrei

în aceste întreprinderi, nu să facă speculă. Și voi puteți chema aceste elemente de a ajuta populația săracă, de a ajuta la încadrarea lor în producție; și în primul rând să se încadreze și ei în producție și să se lase de speculă. Pentru că nici Confederația Generală a Muncii nu se poate ocupa special să încadreze muncitori evrei, mai ales pe cei care acum vor să devină muncitori. Am văzut la Iași, la textile... Acolo majoritatea muncitorilor sunt evrei, au fost și înainte și sunt și acum. Și în lupta noastră de a lărgi întreprinderile, de a reface întreprinderile, să fie și ei încadrați. Cereți de la fiecare instituție, de la CFR, de la PTT etc. Unde au nevoie de muncitori, de funcționari, să fie încadrați. Nu Confederația, ci instituțiile, sindicatele să ajute la încadrarea evreilor în producție.

Și dacă noi ne gândim în mod dialectic, atunci nu trebuie să ne plângem că în actuala situație, cu moștenirea aceasta antisemită grozavă, am avut puțin o linie politică de a nu ridica elemente evreiești în conducerea organizațiilor. Și aceasta trebuie să înțeleagă orice evreu comunist. Trebuie să înțeleagă și trebuie explicat, pentru că ce nenorocire am avut în Moldova... Partidul compus din evrei numai, organizațiile celelalte evreiești, poliția, aparatul administrativ, evreiești. Și atunci s-a spus: Ce este aici, este un stat evreiesc sau un stat românesc? Și în multe părți persistă asta. Și când noi avem o masă otrăvită de antisemitism, când vede numai un singur șef sau comisar, spune că nu mai este poliția românească, ci poliție evreiască. Și asta este folosit împotriva populației evreiești, adâncește antisemitismul, și este împotriva democrației și împotriva guvernului. Și reacțiunea folosește aceasta. Că asta nu este realitatea, știm cu toții, dar asta este atmosfera. Antisemitismul nu-l combați, scoțându-i pe evrei din lagăr și punându-i în fruntea tuturor. Și cu operații chirurgicale nu combați antisemitismul. Combaterea antisemitismului este o luptă grea de ani și zeci de ani, și după cucerirea puterii de stat de către proletariat. Și nu este o creație a fascismului antisemitismul, ci există încă din timpul feudalității. Tapi ispășitori sunt evreii de veacuri, și noi deodată, după ce antisemitismul a ajuns la culme, prin fascism, apărem și punem în toate organele de conducere, și în fruntea administrației – elemente evreiești.

Noi nu suntem împotriva încadrării lor, dar încadrare cu măsură și cu cât se adâncește spiritul democratic în masa românească. Și să nu vedeți în această atitudine justă în folosul evreilor un antisemitism, pentru că nu este. Este tocmai o apărare, o înăbușire a antisemitismului. O distrugere a lui.

Ce fel de elemente au fugit din Cernăuți în România? Au fost într-o casă, frumos aranjați, și au fost repartizați de acolo la muncă. Și au așteptat ca membrii Moprului să le facă mâncare, să facă curățenie pentru ei și niciodată nu au muncit ei. Și a venit războiul, și aceste elemente, care niciodată nu au muncit și au fost tăiate de speculă în statul socialist, au fost trimise să muncească la drumuri, în mine ș.a.m.d., peste tot. Și atunci s-a spus că Uniunea Sovietică este dușmana de moarte a evreilor. Și aceștia au venit acasă. Și când am cerut să meargă la muncă pentru sprijinirea războiului, au spus că au muncit destul pentru nemți, să muncească acum românii, și s-au apucat de speculă. Este adevărat, văduvele, copiii orfani simt și azi urmările, dar ceilalți, în cea mai mare parte... Elementele care au fost în lagăr s-au încadrat ori în organizații și și-au asigurat existența, ori în producție. Iar ceilalți s-au încadrat în speculă și comerț și trăiesc mult mai bine decât ceilalți, ori s-au încadrat în fabrici și muncesc, și situația lor este rezolvată. Și când vin deportații, trebuie aranjată o casă, ca să aibă unde veni. Dar altfel nu ai grijă, că se aranjează ei. De veacuri au învățat ei să se descurce. Dar situația serioasă este a văduvelor, a orfanilor, și aici trebuie dată o luptă serioasă. Ceilalți... Au venit din

lagăr și în scurt timp au devenit milionari. În Transilvania au făcut cooperative evreiești și speculează evreii cu firma partidului. Sunt 3-4 evrei acolo, și cu agentura lor. Și pe aceștia, în lupta noastră, trebuie să-i demascăm, trebuie să luptăm împotriva lor, nu ca să le dea drumul, dacă au suferit, ca să facă orice.

Noi știm foarte bine că nu putem înfrâna specula prin aceasta, dar asta trebuie să fie atitudinea chiar din partea evreilor, împotriva acestor speculanți. Și deja se crează o atmosferă sănătoasă în sânul maselor românești și în cele evreiești. Și deja încep să facă o deosebire între speculanții și exploataorii evrei și muncitorii evrei. Și vor merge împreună cu muncitorii și săracii evrei. Și voi nu ați făcut asta. Voi ați făcut pălăvrăgeală, în loc să munciți serios, să atacați problema în fond, să luați taurul de coarne, pentru ca toată lumea să știe că voi aveți dreptate și să facă deosebire între unii și alții. Asta este problema. Trebuie să faceți o cotitură completă. Și gazeta aceasta trebuie să fie gazeta care combate prin fiecare articol acești bandiți, care combate gazetele sioniste, reacționare, fasciste, combate specula, demascând tocmai aceste elemente evreiești speculante și sabotoare, arătând că acestea compromit populația evreiască și împiedică lichidarea antisemitismului. Aceasta trebuie să fie linia și activitatea voastră politică. Pentru aceasta trebuie mobilizați oamenii, trimiși oamenii, ținute întruniri. În felul acesta, nu luați problema ca atare, ca problemă unitară și să puneți față în față poporul român și cel evreu, ci să-l încadrați în lupta poporului român pentru democrație.

Sarcina voastră este și sarcina Uniunii Populare Maghiare, ei ca să vadă în primul rând și să combată pe fasciștii și reacționarii maghiari și pentru voi ca să combateți în primul rând fasciștii, reacționarii și speculanții evrei. Și nu așa: „lupta pentru lichidarea rămășițelor fasciste”... Fiecare lozincă a noastră, fiecare problemă pe care o aveți în programul vostru, au conținut serios, care trebuie prelucrat. Noi nu putem repeta în fața maselor. Noi spunem: linia noastră este lichidarea rămășițelor fasciste. Dar mergem noi la masă și repetăm acest lucru?

Tov. Ofelia Manole: Din păcate așa se face.

Tov. Vasile Luca: Punctul de program are conținut. Și atunci trebuie să arătăm masei în ce constau aceste rămășițe fasciste, împotriva cui trebuie îndreptată lupta și arătată concret această lozincă în acțiune. Întrebați pe fiecare, faceți odată o anchetă, ca să vedeți dacă muncitorii și țăranii știu ce este fascism. Veți vedea că 90% nu știu ce să răspundă. Și sunt chiar membri de partid care nu știu ce este asta și dau fel de fel de nume, dar nu pricep conținutul acestui cuvânt. Și atunci spuneți: lichidați rămășițele fasciste. De unde, dacă nu știu măcar ce este aia?

Noi am avut o așa situație în lagărele de prizonieri. Vorbeam de democrație, de luptă pentru democrație. Și au venit ofițeri și au spus: „Noi suntem gata de a lupta, de a curăța țara de cotropitorii fasciști, dar vă rog, spuneți-ne ce este aia democrație?” Și am rămas așa... O întrebare pusă după ce divizia a fost formată și ofițerii stăteau în fruntea ei... „Spuneți-ne, ce este aia o Românie democrată...?” Nu-i știau conținutul. Dar vedeți cum scriu ziarele burgheze. Pălăvrăgesc despre democrație și înțeleg prin aceasta anarhie, adică libertatea pentru toți. Discuții, pălăvrăgeli, și nu înțeleg conținutul, nici al fascismului, nici al democrației. Și atunci, dacă dăm o lozincă sau un program pentru partide, pentru organizații, acesta trebuie să fie prelucrat concret în acțiunea de luptă, pentru ca fiecare să înțeleagă că democrația nu este o frază goală, un cuvânt aruncat așa... Și iar mi-aduc aminte: în timpurile ilegale citea un muncitor un manifest și spunea: „Eu înțeleg aici, dar ce este aia proletar?” Să nu repetăm lozincile, sarcinile așa în fraze, cum le-am dat sau cum le-am luat în program sau în manifest. Acestea trebuie prelucrate cu mase-

le, ca să priceapă ce înseamnă lupta pentru lichidarea rămășițelor fasciste. Și trebuie pus concret: lupta împotriva rămășițelor fasciste în sânul evreimii.

Deci, tovarăși, munca voastră este sectară. Munca voastră este o iluzie nerealizabilă. Trebuie acolo, în lupta noastră pentru democrație, peste tot, trebuie să reiasă, să fie înțeles caracterul de clasă al acestei lupte, fără să vorbim de împărțirea de clasă, de socialism și de comunism. Pentru că noi ne ferim de cuvinte neînțelese de masă și atacăm obstacolele care stau în calea socialismului, mobilizăm poporul împotriva acestor obstacole și aducem poporul spre socialism, fără să-i spunem că asta înseamnă un pas hotărât spre socialism. Și asta trebuie să înțeleagă cadrele noastre. Trebuie să înțeleagă că noi nu renunțăm și nu am renunțat la linia noastră. Dar dacă nu pricepem linia noastră contra fascismului și nu vrem s-o pricepem, ajungem la coada reacțiunii, ajungem la reformismul social-democrat din trecut dacă nu menținem conținutul de clasă al luptei noastre. Și atunci nu îndrept evreii împotriva burgheziei evreiești în general, ci împotriva speculanților, concret, împotriva conducătorilor organizațiilor fasciste; arăt ce înseamnă Palestina, ce înseamnă lupta poporului pentru libertate, pentru ca poporul evreu să se încadreze în această luptă. Adică am mereu în vedere caracterul de clasă al luptei ce o duc. Și aceasta de sus și până la jos. Noi niciodată nu ne-am făcut iluzii că Tătărescu[18] va merge cu noi până la capăt. Dar avem un tovarăș de drum. Și trebuie să recunoaștem că datorită slăbiciunilor noastre din ultimul timp, Tătărescu a luat inițiativa și noi am luat poziție de apărare, ceea ce este foarte periculos. Noi trebuie să avem mereu inițiativa, să nu o lăsăm din mână și el să fie mereu în poziție de apărare împotriva noastră și nu noi. Aceste elemente de clasă vin azi pentru că le-o dictează interesul lor de clasă, dar tind să ne doboare, de a ne scoate inițiativa din mână, de a ne pune pe plan secundar. Acest pericol există permanent și noi trebuie să fim vigilenți și să știm ce facem. De aici vine mereu problema sarcinii de sprijinire a guvernului. Și nu abstract, ci sprijin concret și activ, evidențiind permanent rolul conducător al partidului nostru, care trebuie să fie mereu în fruntea tuturor organizațiilor de masă. Lozincile noastre trebuie să capete conținut concret, chiar acela de curățire a aparatului de stat ș.a.m.d. Trebuie să fie sprijinite de masele de jos.

Noi strigăm mereu: jos Maniu! Dar și în limbaj trebuie să fim atenți. Noi demascăm mereu orice agent al lui Maniu, al lui Dinu Brătianu, pe cei care sabotează, arătăm acest sabotaj și luptăm dârz împotriva reacțiunii, dar nu-i lovim niciodată ca un întreg, pentru că noi avem tovarăși de drum foarte mulți din clasa opusă. Și tocmai aceasta ne ajută acțiunea de lămurire a întregului popor, de cucerire a maselor populare, faptul de a nu-i lovi ca întreg, ci de a lovi părțile care se evidențiază prin reacțiunea lor. În felul acesta, noi mergem de fapt împotriva întregii clase opuse, atrăgând o serie de elemente, și mai ales elemente intelectuale, care nu pricep altfel, care nu pricep această solidaritate națională într-adevăr democratică, dacă noi am pune problema direct a împărțirii pe clase și a luptei de clasă. Dar conținutul, caracterul de clasă al luptei noastre există și nu dispare niciodată, atâta timp cât există clasele.

Aceasta am explicat și alaltăieri pentru populația maghiară. Noi trebuie să pricepem și pe baza asta să prelucrăm cu alții: dușmanii voștri principali se găsesc în rândurile voastre. Ei sunt mai periculoși decât fasciștii români, pentru că fasciștii români sunt dușmani deschiși, iar fasciștii din rândurile voastre pot înșela masele evreiești. Deci: focul principal împotriva lor. Și nu acoperirea lor, nu apărarea lor. Nu căutați să micșorați acest pericol, care există. Trebuie spus că lăsând la o

parte muncitorii evrei, micii meseriași, intelectualii, funcționarii, marea majoritate a evreilor are o atitudine nesănătoasă. Și aici trebuie o muncă uriașă pentru a scoate această masă de sub influența reacțiunii. Nimeni nu spune să nu fie comercianți, dar să dea dovadă de încadrare în economia legală, în legile acestui guvern. Nu le spunem acum: lăsați-vă de comerț și munciți la fabrică. Nu înțelegem așa. Dar înțelegem ca acest comitet să fie în fruntea luptei de încadrare a comercianților în comerțul legal. În cooperative de masă, în comerț – în care sunt de altfel elemente pricepute – să dea dovadă de această încadrare, să ajute la descoperirea speculanților. Să nu fie numai nume evreiești de speculanți acolo, ci bine încadrate cu nume românești și să descopere speculanții.

Iată, aceasta am avut de spus. Cred că ai înțeles acum și nu mai este nevoie de întreruperi...?

Tov. Chiriță: Am înțeles. Nu, nu mai este nevoie... Dar știți ce se va întâmpla acum? Ei ne numeau pe noi Ghingolzii ...

Tov. Vasile Luca: Lasă-i să spună. Dacă dușmanul te înjură, aceasta dovedește că muncești pe linia justă. Păi de mine spun ungurii că eu am vândut Ardealul. Pe noi nu ne interesează ce spun aceștia. Pe mine mă interesează ce spun evreii săraci și că o să descrească antisemitismul. Nu ce spune Filderman sau Zissu...

Tov. Alice Benari: Nu știu dacă mai este timp, dar am vorbit dimineața cu tov. Radnef despre a treia problemă. Adică, organizațiile de masă o duc foarte greu din punct de vedere financiar. Și atunci, cunoaștem la fiecare organizație financiară mai mult sau mai puțin cinstiți, dar încadrați la UP sau la ARLUS etc, și ei vin cu anumite propuneri...

(Arh. St. București, CC al PCR. Cancelarie, dos. 86/1945, f.1, 15–30)

* Documentul se referă la organizarea și funcționarea Uniunii Patrioților, iar fragmentul lipsă analizează raporturile acesteia cu alte organizații decât cele evreiești.

[1] Ghizela Vass (n. 1912) era adjuncta lui Al. Moghioroș la secția de relații internaționale a PCR. Între 1948-1984 a fost membru al CC al PCR, secretar al organizației PCR din București (din 1953, când a fost exclusă din Secția Externă a CC, în urma campaniei antievreiești din rândurile nomenclurii) și șef de secție la CC al PCR (1975-1984). În 1980, fiica și ginerele ei (Zeiligsohn Eugen, medic) au plecat într-o excursie în Europa, stabilindu-se ulterior în SUA.

[2] Comitetul Național Evreiesc a fost precursorul Comitetului Democratic Evreiesc, Chiriță fiind primul președinte al CNE.

[3] Elisabeta Luca (născută Birnbaum), fostă luptătoare în Brigăzile Roșii din Spania, era soția lui Vasile Luca (anterior fusese căsătorită cu Avram Weissman). În anii războiului, pe când era la Moscova, a fost secretara Anei Pauker. Din 7 iunie 1950 va fi membru în Comitetul Cinematografiei, eliberată din funcție la 12 iulie 1952 ca „necorespunzătoare” (printre altele i s-a imputat a fi sionistă), în cadrul îndepărtării celor din anturajul grupului Pauker-Luca-Georgescu (mai semnificativi: Valter Roman, Mihail Boico, C. Neumann, Mihail Patriciu ș.a.).

[4] Gheorghe Radnef [Radnef] era membru al Comitetului județean PCR Ilfov, iar din 21 octombrie 1945 membru supleant al CC al PCR (până în 1948).

[5] Ioan Vințe [Vincze] (n. 1910), acuzator public pe lângă Tribunalul Poporului (în 1945), numit apoi ministru plenipotențiar în Ungaria (1947). Ulterior devine membru al CC al PCR (1948-1960), ministru al Silviculturii (1948) și al Industriei Alimentare (1949-1950), adjunct al ministrului Afacerilor Interne și comandant al trupelor de securitate, cu gradul de general maior (1952), vicepreședinte al Colegiului Central de partid (1960-1969).

[6] ARLUS, abrevierea Asociației Române pentru Strângerea Relațiilor cu Uniunea Sovietică, înființată la 12 noiembrie 1944 și condusă de un comitet central din care făceau parte C.I. Parhon (președinte), M. Sadoveanu, S. Stoilov, G. Nicolau, S. Oeriu, Al. Rosetti, N. Profiri ș.a.

[7] Ofelia Manole, membru supleant al CC al PCR (1948-1960), secretar al UFDR și secretar general la Ministerul Sănătății (din 1948), secretar al Comitetului Regional PCR București (1954).

- [8] Elena Stoia va deveni președinte al Uniunilor Sindicatelor Textile și Îmbrăcăminte (1948) și apoi adjunctul ministrului Comerțului Interior (1957).
- [9] Prin editorialul „Scânteii” din 19 aprilie 1945 (*Specula și bursa neagră*) s-a declanșat o acerbă campanie contra speculanților, apreciați ca „trădători de țară”. În urma nenumăratelor articole de presă și a denunțurilor (încurajate de noile autorități) în ceea ce privește intensificarea speculei, la 4 septembrie 1945 s-a decis înființarea pe lângă tribunalele de reședință ale Curții de Apel a două complete de judecată pentru „crimele” de speculă și sabotaj, care vor pronunța nenumărate sentințe de condamnare pentru cei care stocau sau comercializau produse deficitare (alimentare sau nealimentare). La scurt timp s-au introdus cartele pentru alimentele de bază și s-au stabilit prețuri maximale.
- [10] Wilhelm Filderman (1882-1963), născut la București, absolvent al facultății de drept din Paris, participant la războiul balcanic și primul război mondial, ca ofițer, fiind decorat cu „Virtutea Militară” și „Coroana României”. În 1913 este ales în Comitetul Central al Uniunii Evreilor Români, devenind apoi președinte executiv. Participă la Conferința de pace de la Versailles, ca membru în Comitetul Delegațiilor Evreiești, iar din 1920 devine reprezentantul „Joint”-ului în România. Membru în Parlament din partea Partidului Liberal (1927) și Uniunii Evreilor (1928). Între 1929-1948 a fost președinte al Uniunilor de Comunități Evreiești din România. La 30 mai 1943 este deportat în Transnistria, de unde revine după trei luni, ducând o intensă activitate pentru readucerea altor deportați evrei. După 23 august 1944, intră în conflict cu evreii comuniști, fiind arestat pentru scurtă vreme (1945), iar în 1948 va părăsi ilegal țara, stabilindu-se la Paris. Este autorul, printre altele, a unor lucrări precum: *Adevărul asupra problemei evreiești din România în lumina textelor religioase și a statisticii* (București, 1925), *Pro domo mea. Rectificări. Autobiografie* (București, 1937), iar de curând, fundația ce-i poartă numele a editat două volume intitulate *Un avocat al etniei sale. Un avocat al cauzei naționale a României*, ce reunește articole, discursuri și memorii din anii 1921-1948, sub îngrijirea lui Teodor Wexler și Michaela Popov (București, [1999]). Asupra lui Filderman vezi: Lya Benjamin, *Prigoană și rezistență în istoria evreilor din România, 1940-1944*, București, Edit. Hasefer, 2001, p.215-259.
- [11] „Mântuirea”, periodic de orientare sionistă militantă, aflat sub direcția lui A.L. Zissu, re-are apare într-o nouă serie la 2 septembrie 1944. Aproape toate editorialele sunt semnate de Zissu.
- [12] Este vorba de „American Jewish Joint Distribution Committee” (cunoscut uzual sub numele de *Joint* sau JDC), constituit în 1914, care finanța mai mult sau mai puțin discret operațiunile de emigrare în Palestina. Asupra activității lui vezi *American Jewry and the Holocaust. The American Jewish Joint Distribution Committee, 1939-1945*, Detroit, Wayne State University Press, 1981.
- [13] Constantin I. Brătianu (1866-1950), fiul lui I.C. Brătianu, președinte al Partidului Național Liberal din 1933. După arestarea lui I. Antonescu devine ministru fără portofoliu în guvernul gen. C. Sănătescu. Este arestat în 1948 și va muri în închisoarea de la Sighetul Marmației (1950). Asupra partidului său vezi Gh. Onișoru, *Partidul Național Liberal – Brătianu în primii ani postbelici, 1944-1947*, în „Arhivele totalitarismului”, VI, 1998, nr. 1, p.30-35.
- [14] Dumitru Săracu, muncitor, acuzator public în cadrul Tribunalului Poporului.
- [15] Emil Bodnăraș (1904-1976), fost militar în armata română, a dezertat în 1932, trecând în URSS. A îndeplinit apoi mai multe misiuni „speciale” pe teritoriul României, inclusiv în gestionarea insurecției din 23 august 1944, devenind apoi șeful biroului militar al CC al PCR. Ulterior a mai îndeplinit funcțiile de ministru al Forțelor Armate (1950-1955), prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (1955-1957), ministru al Transporturilor și Telecomunicațiilor (1957-1959), vicepreședinte al Consiliului de Stat (1967-1976).
- [16] Horia Sima (1907-1993), fost comandant al mișcării legionare după asasinarea lui C.Z. Codreanu, absolvent al Facultății de litere și filosofie (1932). La 14 septembrie 1940, prin crearea statului național-legionar român, devine viceprim-ministru, funcție din care va fi îndepărtat după tentativa de lovitură de stat de la 21-23 ianuarie 1941. Se refugiază în Germania, alături de alți conducători legionari. După 23 august 1944 devine președinte al guvernului național-legionar creat la Viena, după care se stabilește în Spania.
- [17] Emil Hațieganu (1878-1959), fruntaș al Partidului Național-Țărănesc, ministru în guvernele interbelice conduse de Al. Vaida-Voevod și G.G. Mironescu, profesor la facultatea de drept din Cluj și rector al acestei Universități. În anii ocupației nord-vestului Transilvaniei a condus ziarul „Tribuna Ardealului”. La 7 ianuarie 1946 a fost numit ministru secretar de stat în guvernul Petru Groza, funcție pe care o va deține până la 29 noiembrie același an (cf. Ioan Ciupea, *Participarea lui Emil Hațieganu la guvernul Petru Groza*, în „Analele Sighet”, IV, 1997, p.95-111). După „afacerea Tămădău” a fost arestat și întemnițat la Sighetul Marmației, de unde va fi eliberat în 1955. Cooptarea lui Hațieganu și a lui Mihail Romniceanu (de la PNL) în guver-

nul Groza a fost rezultatul conferinței miniștrilor de externe aliați de la Moscova (16-22 decembrie 1945), care a căutat o rezolvare a „grevei regale”.

[18] Gheorghe Tătărescu (1886-1957), unul din liderii Partidului Național-Liberal, prim-ministru între 1934-1937 și 1939-1940. După război a acceptat intrarea în guvernul Groza, ca vicepremier și ministru de externe. După proclamarea Republicii a petrecut mai mulți ani în detenție. Vezi Șerban Rădulescu-Zoner, *Politica PCR a „tovarășilor de drum”. Cazul Gheorghe Tătărescu*, în „Analele Sighet”, V, 1997, p.158-171; D. Șandru, *Gheorghe Tătărescu – opozant sau colaborator*, în „Arhivele totalitarismului”, VII, 1999, nr. 3-4, p.47-61.

40

Chestura Poliției Municipiului Iași
Biroul Judiciar

Proces-verbal

Astăzi 11 octombrie, anul 1945, ora 10

Noi, Ioan Popescu, Șeful Poliției Judiciare din Inspectoratul Regional de Poliție al Moldovei de Nord, Iași, în baza ordinului d-lui inspector regional de poliție al Moldovei de Nord de a face cercetări cu privire la spargerea și furtul săvârșit la d-l dr. Avram Riven din Iași, str. Nicolina nr. 26, în seara de 6 octombrie 1945. Astăzi, data de mai sus, am invitat în fața noastră la acest Inspectorat pe numitul în cauză și fiind interogat ne dă o declarație care vizată de noi se anexează la prezentul proces-verbal, din care rezultă următoarele:

Numitul dr. Avram Riven, domiciliat în orașul Iași, str. Nicolina nr. 26, în seara zilei de 6 octombrie ora 7 (șapte), în timp ce s-a dus până la Sectorul II al Partidului Comunist din orașul Iași s-au rupt ușile de la cabinetul său, de unde s-au furat următoarele: 1 palton, 1 pardesiu, 3 costume de haine și haina albă. După 15 minute de la plecarea sa, înapoiindu-se la domiciliu a constatat furtul.

Cu 1/2 de oră înainte de comiterea furtului a fost întrebat de un repatriat, ce era încartiruit în locuința sa, dacă este căsătorit, dacă are soție, familie și dacă locuiește împreună cu familia sa. I-a răspuns că nu are familie și locuiește singur. A doua zi a reclamat cazul Comandamentului Orașului Iași și cei doi repatriați au fost arestați.

În ziua de 9 octombrie 1945, ora 9 dimineața, s-a prezentat agentul Colea și cu un subofițer sovietic (cu gradul de starșinent din partea NKVD) și l-a anunțat că lucrurile au fost găsite și că în furtul comis sunt implicați și alți repatriați de la o brutărie din str. Socola din Iași și să se prezinte a doua zi miercuri la Comandament.

Cei doi repatriați au fost trimiși la Comandamentul Repatriaților de la Hotelul Continental unde a fost trimis și dr. Avram Riven. La Comandamentul Sovietic, repatriații fiind cercetați de un domn maior sovietic, n-au recunoscut furtul comis. Lucru ce i s-a adus la cunoștință și reclamantului în cauză. Domnul maior sovietic i-a comunicat reclamantului că poate pleca acasă.

Drept care au adresat prezentul proces-verbal spre cele legale.

Șeful Poliției Judiciare
I. Popescu

(Arh.St.Iași, Inspectoratul Regional de Poliție Iași, dos. 45/1945, f.135)

Partidul Național Liberal
Cabinetul Președintelui
Str. C.A. Rosetti nr. 37
București. Tel. 2.27.77-2.32.26

București, 10 noiembrie 1945

Domniei sale, Domnului dr. W. Filderman
Președintele Federației Uniunilor Comunităților Evreiești din România,
Loco

Mult stimată Doamnă Dr. Filderman,

În credința de a sluji nu numai adevărului, dar și interesului atât de însemnat al unei bune conviețuiri a întregii populații a României, fără deosebiri de confesiune și de rasă, îmi fac o datorie în a vă comunica dezmințirea categorică ce am opus-o, chiar a doua zi după incidentele sângeroase provocate de guvern la 8 noiembrie, zvonurilor mincinoase despre agitații antisemite la care ar fi luat parte membri ai Partidului Național Liberal[1].

În întâmpinarea adresată d-lui ambasador al Uniunii Sovietelor la București, ca și în declarațiile făcute reprezentanților presei străine, am arătat scopul vădit al acestor aserțiuni inexacte, menite a discredita nu numai partidele democratice, dar țara însăși în fața străinătății și a-i crea dificultăți în afară.

Cunoașteți străduințele pe care partidul nostru, cât și eu însumi le-am făcut în timpul prigoanei pentru a protesta împotriva măsurilor rasiste și a le împiedeca excesele. Vă amintiți că sub regimul dictatorial acum în funcțiune am ridicat glasul împotriva privațiunii de libertate la care ați fost supus în mod atât de nedrept. Orice discriminare de rasă și de religie, inerente regimurilor hitleriste și fasciste, este cu desăvârșire străină concepției politice a Partidului Național Liberal. El o consideră cu drept cuvânt ca o gravă primejdie a intereselor românești atât pe planul lăuntric, cât și pe cel extern.

Tactica agitatorilor comuniști de a prezenta populația evreiască ca susținătoare la lozincile lor[2], spre a provoca astfel resentimentul partidelor de ordine și al opiniei publice, trebuie demascată cu toată hotărârea, după cum trebuie lămurită și această populație asupra adevăratelor vederi și resentimente ale partidelor democratice.

Cât privește chestiunea evreiască în general, ea este astăzi examinată de forurile conducătoare ale Națiunilor Unite, ale căror eforturi vor fi sprijinite de întreaga lume civilizată, pentru ca poporul evreu să poată aduce contribuția sa la noua așezare a păcii, întărită de principiile democratice. România va fi fericită de a aduce partea ei la această operă.

Primiți, vă rog, stimată doamnă Filderman, expresiunea sentimentelor mele cele mai alese.

Președintele Partidului Național Liberal
C.I. Brătianu

[ANEXĂ]

Uniunea Comunităților Evreiești din Vechiul Regat
Intrat 23 noiembrie 1945
Nr. 3956

Pr. 20.XI.1945

Federația. A se înregistra și a mi se trimite 5 foite cu nr. de înregistrare.
Dr. W. Filderman

**La Plenara Federației
23.11.1945**

Se va multiplica și remite tuturor consilierilor Federației și UCE.

Din pasajul ce am marcat, rezultă că după opinia d-lui C.I. Brătianu, care seamănă în calitate de președinte al Partidului Național Liberal, că:

a) Lozincile comuniștilor (sfărâmarea fascismului, frăție între popoarele conlocuitoare, reconstrucția țării, împrăștierea țăranilor, prietenie cu URSS etc) sunt atât de odioase „opinie publice și partidelor de ordine” *încât tactica* (chiar și numai tactica) *agitatorilor comuniști de a solidariza populația evreiască cu aceste lozinci face odioasă populația, darămite dacă această populație s-ar solidariza cu ele...*

b) Partidul comunist impune populația evreiască la acesată solidarizare sau o prezintă, *contrar* realității, ca susținătoare a acelor lozinci, numai spre „a provoca resentimentul partidelor de ordine și al opiniei publice” contra evreilor.

Av. L. Șaraga

(Arh.St.București, CC al PCR. Cancelarie, dos. 249/1945, f.4-5)

[1] La 8 noiembrie 1945 a avut loc la București o manifestație cu ocazia sărbătoririi zilei de naștere a Regelui Mihai, transformată într-una antiguvernamentală. În Piața Palatului au sosit 11 camioane de contramanifestanți, care au vrut să degajeze zona prin forță. S-a creat astfel o stare de haos, în care au fost implicați jandarmi și polițiști, s-au tras focuri de armă și s-au făcut arestări, mai multe persoane fiind ucise. Pentru împrăștierea manifestațiilor au fost utilizate două companii din divizia „Tudor Vladimirescu”, constituită în URSS încă din 1943 din foști prizonieri români și care acum reprezenta mâna înarmată a PCR (cf. Al. Duțu, C. Lățea, M. Retegan, *Politizarea armatei române. Diviziile „Tudor Vladimirescu” și „Horia, Cloșca și Crișan”*, în „Arhivele totalitarismului”, IV, 1996, nr. 1, p.153-163). Evenimentul a fost exploatat de guvernul Groza, care a impus presei o cenzură mult mai aspră, iar gazetele de stânga au declanșat o acerbă campanie contra partidelor tradiționale, acuzate de „fascism”, „antisemitism” etc.

[2] Pentru felul în care a fost pregătită, de pildă, demonstrația din 7 noiembrie 1945 de către PCR, cu participarea populației evreiești, vezi stenograma ședinței organizațiilor de masă din 2 noiembrie (Frontul Plugarilor, UFAR, Tineretul Progresist, Apărarea Patriotică, Uniunea Patrioților, Cooperativa Victoria, Comitetul Democratic Evreiesc, OSP și ARLUS), în *Arh.St.București, CC al PCR. Cancelarie*, dos. 93/1945, f.7, în care se arată că nu trebuie ca evreii să demonstreze separat, ci în cadrul organizațiilor UP și AP, întrucât „nu avem dreptul să creăm la un moment dat un spirit evreiesc în sânul masei evreiești [...]; să se vadă o conviețuire concretă între poporul român și populația evreiască”.

Domniei Sale, Domnului Dr. W. Filderman
Președintele Federației Uniunilor Comunităților Evreiești din România

Mult stimate Domnule Dr. Filderman,

Cenzura guvernului oprind să se publice comunicatul dat de Biroul Partidului Național Țărănesc în ziua de 13 crt., prin care respingeam stupida învinuire că am fi organizat ațâțări antisemite cu prilejul zilei Majestății Sale Regelui și aminteam în același timp că partidul nostru „a combătut în mod energic orice tendință de antisemitism, chiar în vremurile cele mai critice, luând în apărare pe cei persecutați” – țin să vă trimit un exemplar din acest comunicat.

Partidul nostru, laolaltă cu imensa majoritate a poporului român, care a suferit în cursul istoriei sale persecuție străină, nu s-ar putea niciodată transforma în asupritor; încă la Alba Iulia noi am prevăzut cei dintâi deplina egalitate în drepturi pentru toate popoarele conlocuitoare.

Îndeosebi în ultimii ani întreaga opinie publică românească s-a putut încredința că politica noastră de toleranță și înfrățire servește interesele superioare ale statului nostru; s-a văzut într-adevăr că diversiunea antisemită a fost folosită pentru subjugarea țării și pentru orientarea ei într-o direcție străină de aspirațiile și de interesele poporului român.

Conducerea partidului nostru care, potrivit ideologiei sale și idealurilor superioare de umanitate ce-l însuflețesc, n-ar putea să profeseze în nici un chip sălbateca ură de rasă, știu că și astăzi agenți provocatori doresc să creeze, prin ațâțări în contra evreilor, grave complicații externe țării noastre.

Dezavuând aceste manevre interesate, asupra cărora am atras incontestabil atenția tuturor bunilor români, pot să vă declar că vom continua cu toată hotărârea lupta în contra oricăror ațâțări cu caracter rasial, puse la cale de elemente care vor nu numai să lovească în demnitatea, în noblețea și în prestigiul poporului român, dar să prejudicieze și independența statului nostru, oricare guvern ar fi la cârma țării.

Cât pentru viitor, sunt sigur că Consiliul Națiunilor Unite va căuta și va găsi mijloacele necesare ca toate țările și toate popoarele – mici și mari deopotrivă – să aibă deplin asigurată posibilitatea de a conviețui în prosperitate alături de celelalte popoare, iar statul român va lua parte cu toate puterile sale la această operă umanitară.

Sunt încredințat că aceste străduințe ale noastre vor fi înțelese, apreciate și ajutate de populația evreiască conlocuitoare, pe care în zadar anumite persoane interesate din tabăra comunistilor, urmărind să mențină o agitație antisemită pentru tot felul de diversiuni primejdioase, încearcă împotriva adevărului s-o identifice cu mișcarea comunistă.

Este regretabil că din cauza cenzurii nu putem să aducem la cunoștința marelui public aceste adevăruri ale noastre și suntem nevoiți să vi le împărtășim prin scrisori particulare.

Vă rog să fiți încredințat, stimate domnule dr. Filderman, de sentimentele mele alese.

București, 15 noiembrie 1945

Iuliu Maniu

[ANEXĂ]

Uniunea Comunităților Evreiești din Vechiul Regat

Pr. 20.XI.1945

Federația. A se înregistra și a mi se trimite 5 foite cu nr. de înregistrare.

Dr. W. Filderman

23.11.1945

Se va multiplica pentru toți consilierii Uniunii Comunităților Evreiești și Federației.

Dl. dr. Filderman nu a remis odată cu această adresă, primită de d-sa, exemplarul comunicat despre care se face vorbire. Consider odioasă afirmația că în „tabăra” comunistă s-ar afla „persoane” care „urmăresc să mențină o agitație anti-semită pentru tot felul de diversiuni primejdioase” – și nu se vede logica de ce, totuși, acele persoane ar încerca ca acea agitație să fie „identificată cu mișcarea comunistă”.

Av. L. Șaraga

(Arh.St.București, CC al PCR. Cancelarie, dos. 249/1945, f.2-3)

43

Comitetul Democratic Evreiesc Bacău

RAPORT

25.11.1945

În două ședințe au avut loc discuții angajate între delegații Partidului Comunist pentru stabilirea unei linii de conduită a Comitetului Democratic Evreiesc, care trebuie respectată de toți aceia ce vorbesc în numele Comitetului, indiferent din ce partid fac parte. După lungi discuțiuni s-a ajuns la un acord perfect.

În acest spirit, a avut loc în sala Mărăști, duminică 18 noiembrie 1945, orele 10 dim., o întrunire de protest împotriva incidentelor provocate la 8 noiembrie de către partidele istorice ale lui Maniu și Brătianu. Un public numeros a luat parte la această întrunire.

D-l avocat Bubi Gărnucianu a deschis întrunirea, apoi au vorbit dr. L. Tecuceanu din partea Organizației Sioniste, care a evidențiat solidaritatea sioniștilor în lupta pentru democrație.

D-l avocat B. Klein, din partea Partidului Social-Democrat, a accentuat asupra nevoii unității evreiești pentru reușita consolidării democrației din țara noastră. D-l dr. Lazarev, din partea Partidului Comunist, făcând o interesantă analiză a situației actuale, a subliniat importanța ce o are pentru toți evreii lupta împotriva reacționarismului și lupta de sprijinire a guvernului Petru Groza.

O întâmplare fericită a făcut ca deputatul scriitor Victor Eftimiu[1] să se afle în orașul nostru și să ia cuvântul la această întrunire, spunând: „Nici o forță din lume nu mai poate opri marșul victorios al democrației”; „Niciodată reacțiunea nu va mai ridica capul, căci muncitorimea este astăzi conștientă și își cunoaște bine

dușmanii, stând de veghe mereu pentru consolidarea democrației și a tuturor rezultatelor minunate ale guvernării actualului guvern dr. Petru Groza”.

În ultima ședință, care a avut loc marți 19 noiembrie 1945, se decide organizarea unui festival cu material cules din opera scriitorului I. Peltz[2]. Cu ocazia vizitei prietenului Vaida Goldenberg din partea Comitetului Central al Comitetului Democratic, s-a întreprins o acțiune de lămurire a populației evreiești pentru semnarea memoriului ce se adresează de către Comitet d-lui Ethridge. Comitetul a strâns 1700 semnături din partea prietenilor Comitetului Democratic Evreiesc.

Secretar general
Av. D. Ionas

Secretar general adj.
David Serer

(*Arh.St.Iași, Comitetul Regional PCR Iași, dos. 22/1945, f. 170*)

[1] Victor Eftimiu (1889-1972), scriitor, în mai multe rânduri director al Teatrului Național din București și președinte al Societății Scriitorilor Români, din 1948 membru al Academiei Române. În 1964 a fost decorat cu Ordinul Steaua R.P. Române cl.I.

[2] Isac Peltz (1899-1980), jurnalist și scriitor evreu care în opera sa a surprins atmosfera uliței evreiești bucureștene: *Calea Văcărești* (1934), *Foc în hanul cu tei* (1934) și *Israel însângerat* (1946). Ulterior va fi deținut politic, apoi eliberat, decernându-i-se premiul „Iacop Gropper” în Israel (1975)

44

Executiva Sionistă din România
Departamentul Presă și Propagandă

[noiembrie 1945]

COMUNICARE

Duminică, 18 noiembrie a.c., s-a ținut în sala și grădina „Tomis” o mare adunare a populației evreiești din capitală, spre a se protesta împotriva declarațiilor făcute în Camera Comunelor de dl. E. Bevin, Ministrul Afacerilor Străine al Marii Britanii, cu privire la politica față de Palestina.

Adunarea a fost prezidată de dl. șef-rabin, dr. Al. Șafran, care, luând cuvântul, a spus între altele:

„Întregul popor evreu a tresărit la aflarea cuvintelor d-lui Bevin. Ele au ars ca jăratecul. Sentințele d-lui Bevin ne-au umilit. Sentințele d-lui Bevin ne dor, ne jig-nesc. Unde este dreptatea? Suntem invitați să ajutăm la reconstrucția Europei. Vrem însă să avem pământul nostru, casa noastră, de care să ne îngrijim. Nu mai voim un nou Galut, un nou exil. Dl. Bevin să-și plece privirea asupra filelor Bibliei. Se află acolo răspunsul la toate întrebările noastre.

Pământul sfânt al Palestinei este al nostru. Nu acceptăm nici sentințele, nici sentințele d-lui Bevin, ci convinși că prin dârzenia și curajul nostru vom izbândi asupra forțelor întunericului, ne îndreptăm spre reîntemeierea statului evreiesc, a aceluia stat în care dreptatea socială să fie trăită de noi, evreii, și de toți conclocuitorii noștri. Vom contribui și la refacerea Europei, dar din Palestina ne vom strădui la refacerea spirituală a lumii întregi. Altă dată s-au tras gloanțe în capul nostru, fiindcă ne ridicam spre idealurile mari ale umanității. Astăzi se trage cu gloanțele la picioarele noastre, fiindcă picioarele vor să stea pe pământ. Mai puter-

nic, mai cuprinzător decât glasul oamenilor este glasul lui Dumnezeu, care ne-a spus: „Căci Eu voi merge cu tine pe drumul pe care tu Israel pășești; Eu te voi ocroti, Eu nu te voi părăsi, până ce nu voi împlini cuvântul pe care l-am dat lui Iaacov”. În țara sfântă nu putem avea decât un singur tutore: pe Dumnezeu”.

A vorbit apoi dl. avocat B. Rorlich, președintele Executivului Sionist. În esență, d-sa a spus:

Dl. Bevin ne previne să nu exagerăm „identitatea noastră rasială”, spre a nu crea „o nouă conștiință rasială în Europa postbelică”. Și asta, a doua zi după ce la Tripolis, Alexandria și Cairo, rasismul arab – creat artificial și întreținut interesat de Anglia – a secerat vieți evreiești, a pângărit sinagogi, a călcat în picioare suli sfinte, după cea mai autentică rețetă nazisto-rasistă! În schimb, ne oferă filantropic „remediere în țările europene și facilități de emigrare în țările din afara Europei”. Nu știe dl. Bevin ce tribut plătesc epavele omeniești reîntoarse în Polonia pe altarul „remedierii” condiției evreiești în Europa? Și uită d-sa că „facilitățile de emigrare” sunt în realitate mijloace de răspândire a morbului antisemit? Poporul evreu are o singură soluție: să se adune în Eretz Israel, spre care-l duc aspirații milenare și nimic nu-l va opri în drumul său! „Problema palestiniană nu este o problemă ce poate fi soluționată prin forță”, spune dl. Bevin. Suntem de acord, pentru că toată istoria poporului evreu este o rezistență la forța brutală. Trebuie însă să se pătrundă și Anglia de sensul adânc al acestui adevăr, care proclamă nimicnicia forței brutale și perenitatea puterii morale. Sub această lozincă, pășim noi dârji și hotărâți la împlinirea sfintelor noastre aspirațiuni.

Dl. avocat A. Schwefelberg[1] a vorbit în numele Congresului Mondial Evreiesc, protestând împotriva diversivității care a coborât problema evreiască la o simplă problemă a unei fracțiuni din poporul evreu. „Cerem – a spus d-sa – dreptatea care ni se cuvine, azi mai mult ca oricând. Am pus în sprijinul acestui război soarta noastră în joc, soarta dreptății însăși. Nu primim milă. Cerem dreptate. Lupta sionismului este lupta întregului popor evreu. Orice popor trebuie să aibă pământ sub picioare, ca să aibă cerul deasupra capului. Întregul popor evreu cere Palestina ca stat evreesc”.

Președintele Partidului Evreiesc, dl. A.L. Zissu, a spus între altele: „Sfinxul a vorbit. Nu la Londra, ci la Cairo și la Tripoli. Pentru noi însă, Sfinxul vorbește de douăzeci și șapte de ani. Un lung șir de acțiuni care nu sunt decât călcări flagrante ale angajamentului luat, de a se crea în Palestina un stat evreiesc. Tuturor încercărilor de a ni se zvârli o pomană, poporul evreu opune un categoric „NU”. Poporul evreu știe unde vrea să meargă. Sionismul durează de la revoluția barkochbiană[2] și nu de la apariția lui Hitler. Dreptul nostru nu poate fi făcut pendinte de interese lăaturalnice. Se confundă mandatul cu actul de proprietate. Actul de proprietate îl avem noi de la Dumnezeu și înțelegem să facem din el un act de justiție și dreptate socială. Prăbușirea lui Hitler trebuie să fie un avertisment pentru toate tancarile care străbat orașele Palestinei. Poporul evreu este o unitate indivizibilă. „Ierusalimul nu poate aparține decât lui Israel”, a spus Disraeli[3]. Și Ierusalimul va aparține lui Israel”.

Dl. av. E. Kanner a vorbit din partea Noii Organizații Sioniste[4]. D-sa a amintit că armatele sovietice au scăpat de la pieire ultimele resturi ale evreimii europene și că, în împrejurările actuale, desigur că tot Uniunea Sovietică ne va acorda sprijinul ei larg întru realizarea idealului național. Evreimea palestiniană – a spus d-sa – va ști să clădească țara. Oamenii sunt trecători, dar iudaismul este etern. Peste voința tineretului nu va putea trece nici o forță. Avem un singur drum: „Spre Palestina”, pe care o vom avea, împotriva tuturor încercărilor de sabotare.

În numele Uniunii Evreilor Români a vorbit dl. av. E. Manolescu[5], care a subliniat că organizația d-sale se unește cu întreaga evreime în protestul față de încercările ce se fac de a ni se tăgădui dreptatea. „Cerem o Palestină evreiască, o Palestină stat iudeu”.

Dl. Noel Bring a vorbit din partea Asociației Noua Fraternitate, spunând: „În numele jertfelor noastre, a datoriei împlinite și a realizărilor din Palestina, poporul evreu are dreptul să trăiască liber în țara lui”.

D-na Dora Littman, din partea Asociației Titraților „Unirea”, a spus că intelectualii sunt alături de cei care luptă pentru libera imigrație și recunoașterea Palestinei ca stat evreiesc. „Dreptul nostru la viață nu va putea fi înfrânat.”

Dl. Dan Ieșanu a luat cuvântul în numele grupării sioniste socialiste „Ichud”[6]. Între altele, d-sa a spus: „Socialiștii evrei resping cu indignare declarațiile făcute de dl. Bevin și declară în fața lumii întregi că poporul evreu nu se va supune, pentru că nu este socialist refuzul ce ne-a fost aruncat în față. Soarta poporului evreu este strâns legată de soarta Palestinei. Războiul crâncen al dreptății noastre începe. Pentru existența noastră națională și socială. Avem un mare prieten: generalissimul Stalin, care va susține cauza noastră, pentru că el este un mare iubitor de oameni și popoare”.

În numele Comitetului Democratic Evreiesc a vorbit dl. profesor Paul Iscovici[7], relevând necesitatea unei lupte susținute pentru instaurarea în lume a unei adevărate democrații.

D-na Giselle Pomerantz a vorbit în numele Asociației Culturale a Femeilor Evreie. „Poporul dreptății și al păcii a fost adus la disperare – a spus d-sa. Nu ne trebuie vorbe goale și certificate de bună purtare, ci dreptate, libertate și liberă imigrare. Vom zgudui întreaga lume cu protestul nostru. Dacă nu vom ști să luptăm pentru patria noastră, ne vom atrage blestemul urmașilor. În aceste momente să ne amintim de cuvintele generalissimului Stalin: „Cauza noastră este dreaptă. Noi vom învinge”, „

Din partea Organizației Evreilor Democrați a vorbit dl. Ben Simon, spunând că astăzi mai ales, dreptul la viață nu poate fi contestat poporului evreu. „Nu cerem o ofrandă, ci un drept sfânt”.

Dl. Osias Avram, președintele secției București a Organizației Sioniste, a subliniat efortul pe care trebuie să-l depunem pentru a obține libera imigrare a poporului evreu, care are dreptul să trăiască într-o țară liberă și independentă.

Dl. Rabin Frenkel a vorbit în numele grupării Mizrachi, dl. inginer Weiss în numele organizației Mișmar Hașomer Hațair[8], iar dl. Zola Aronshon în numele tinerețului sionist (Hehaluț[9]), care – între altele – a spus: „Pionerii muncii, care au știut să sece mlaștinile, își iau obligația să sece literele Cărții Albe. Cu capetele noastre vom sfărâma zăvoarele și vom emigra, pentru a crea în Palestina un stat evreiesc”.

După ce dl. Michel Leiba a relevat că în timp ce popoarele sărbătoresc ziua victoriei, noi trebuie să postim pentru a ne ruga pentru o viață mai bună, a luat cuvântul dl. avocat M. Benvenisti, care între altele a spus: „Întregul popor evreu este unit. În Palestina curge acum sânge evreiesc pentru apărarea bucății de pământ care ne aparține și pe care nimeni nu ne-o va putea răpi. Declarațiile făcute recent de dl. Bevin ne-au uluit, prin neînțelegerea manifestată față de jertfele pe care le-am dat și față de dreptatea care este a noastră. Soarele libertății pe noi încă nu ne încălzește. Dar nu mai vrem și nu mai putem aștepta, ci vom face totul pentru ca Palestina să devină cu adevărat o țară evreiască. Uniți laolaltă, să fim luptătorii destinului nostru”.

Dl. av. Kiva Orenștein a citit apoi următoarea

MOȚIUNE

Populația evreiască din București, întrunită astăzi, 18 noiembrie 1945, în sala „Tomis”, spre a lua poziție față de declarațiunile privind problema palestiniană a Excelenței Sale Dl. Bevin, Ministrul Afacerilor Străine al Marii Britanii, după ce a ascultat cuvântul exponenților iudaismului român, în unanimitate a votat următoarea moțiune:

Reafirmă categoric dreptul imprescriptibil al poporului evreu de a-și reclădi patria sa în Palestina, către care s-au îndreptat întotdeauna de-a lungul veacurilor de grele suferințe și aspre vicisitudini sacrele sale aspirațiuni pentru o viață națională înnoită.

Protestează cu ultima energie în contra oricăror interpretări sau discriminări, care s-ar așeza în calea înfăptuirii acestui drept.

Protestează, în special, în contra acelor părți ale declarațiilor făcute de Excelența Sa Dl. Ministru al Afacerilor Străine, dl. Bevin, prin care d-sa aduce o interpretare restrictivă declarației Balfour și mandatului asupra Palestinei, conferit Angliei de către Soc. Națiunilor[10], acte care constituie angajamente internaționale ce nu sunt susceptibile a fi modificate prin voință unilaterală.

Poporul evreu nu va accepta niciodată o interpretare filantropică a năzuințelor sale naționale și respinge orice soluție care ar tinde să facă din Palestina un simplu refugiu pentru anumite categorii de evrei nenorociți.

Eretz Israel este patria poporului evreu și acesta trebuie să fie lăsat să se întoarcă în țara pe care, cu toate piedicile și greutatea ce a întâlnit în calea sa, a pornit să o ridice din paragină și dezolare, prin eforturi nemăsurate și jertfe nenumărate.

Dacă războiul purtat de Națiunile Unite – și care s-a încheiat cu un bilanț atât de tragic pentru evrei – a avut un sens etic, acesta s-ar găsi cu desăvârșire anulat dacă nu s-ar face poporului evreu marea dreptate pe care el o reclamă de la conștiința omenirii.

De aceea, poporul evreu cere Angliei să-și țină cuvântul dat.

Așteaptă ca marea Națiune Americană să arunce în cumpăna istoriei toată autoritatea și sincerul său devotament pentru dreptate și democrație, determinând o soluție favorabilă dreptelor revendicări naționale ale poporului evreu.

Apelează la URSS – ale cărei armate, în mersul lor glorios, au salvat de sub apăsarea jugului fascist cele mai compacte resturi de supraviețuitori evrei – să sprijine poporul evreu în lupta sa de eliberare națională și socială.

Se îndreaptă către marea familie a Națiunilor Unite, cărora le cere să așeze la temelie impozantului edificiu de dreptate, pe care vor să-l ridice, reparație istorică pe care omenirea o datorează poporului evreu.

Populația evreiască din București este solidară cu conducătorii săi, în lupta care aceștia o duc pentru:

- a) Abolirea Cărții Albe.
- b) Libera imigrație.
- c) Stat evreiesc în Palestina.

Iudaismul român proclamă în fața lumii că, alături de întregul popor evreu, face zid în jurul lui „Jewish Agency for Palestine”, mandatarul său legitim întru susținerea revendicărilor naționale ale iudaismului universal și trimite salutul său cald Ișuvului, care luptă pentru izbânda sa.

(Arh.St.București, CC al PCR. Relații Externe, dos. 18/1945, f.2-4)

-
- [1] Arnold Schwefelberg (1896-1979), avocat din București, colaborator apropiat al lui W. Filderman. Este tatăl Veronicăi Porumbacu, poetă și militantă comunistă în ilegalitate. În 1946 este ales în conducerea secției române a Congresului Mondial Evreiesc, în același an participând și la Conferința de pace de la Paris. Autor al unei broșuri intitulată *Condițiunile asimilării evreilor*, București, 1946, în care propune un program socio-economic în ce privește asimilarea evreilor rămași în România. În iunie 1952 este arestat sub acuzația de a fi sprijinit mișcarea sionistă. După eliberarea din închisoare mai rămâne câțiva ani în țară, ca funcționar la ADAS, după care se stabilește în Israel. Este autorul unui volum de memorialistică, *Amintirile unui intelectual evreu din România*, ediție, prefată și note de Leon Volovici, București, Edit. Hasefer, 2000.
- [2] De la Șimon Bar Kohba, conducătorul revoltei antiromane din Iudeea, din 132-135 e.n. Au urmat represalii sângeroase, fiind uciși mai bine de 500.000 evrei, și s-au impus restricții în ceea ce privește practicarea cultului iudaic.
- [3] Benjamin Disraeli (1804-1881), om politic și romancier britanic, provenind dintr-o familie de evrei așchenazi. A fost în mai multe rânduri ministru de finanțe, iar apoi prim-ministru în guverne conservatoare, fiind unul din apropiații reginei Victoria.
- [4] Edgar Kanner va fi arestat în 1951 și eliberat în 1956.
- [5] Eduard Manolescu (1896-1949), născut la Burdujeni în familia unui medic, absolvent al facultății de drept din Iași. La începutul anului 1948 a luat poziție contra lui W. Filderman.
- [6] Din 1947, Dan Ieșeanu va fi membru în Comitetul Executiv al Organizației Sioniste din România (cf. *Arh.St.București, Prefectura Poliției Capitalei. Societăți*, dos. 132/1947, f.6).
- [7] Paul Iscovici era membru în Biroul CC al CDE și secretar general al acestuia, unul din adversarii lui W. Filderman (vezi P. Iscovici, *Sfârșitul unei formule*, în „Unirea”, IV, 1948, nr. 107 din 1 ianuarie, p.1). Înainte de război fusese profesor la Drăgășani și Pitești, după care s-a stabilit la București, predând la o școală a comunității evreiești.
- [8] Mișmar era partidul politic al adulților evrei din România, care susținea programul politic și ideologia mișcării Hașomer Hațair, activând între 1945-1949. Ulterior, „Mișmar” a fost numele ziarului în limba română al partidului Mapam din Israel (1970-1990).
- [9] Această grupare avea și o publicație, „Buletinul Hehaluț”, ce a apărut în 14 numere între 1946-1948. Ea oferea informații asupra *ișuvului* palestinian, a centrelor de educație prin muncă agricolă din țară (*ahșarele*) ori activitățile sioniste de la noi sau din afară. (*Haluț* – pionier, întemeietor de așezări agricole.).
- [10] La 2 noiembrie 1917, ministrul de externe englez Arthur James Balfour a dat o declarație în numele guvernului său, care prevedea întemeierea unui „Cămin” evreiesc în Palestina. Declarația a fost inserată și în tratatul de pace cu Turcia de la Sévres (10 august 1920), iar prin hotărârea Consiliului Ligii Națiunilor din 24 iulie 1922, Marea Britanie a primit mandat asupra Palestinei.

Act constitutiv

Dr. Joseph Berkowitz din București, str. Lipsani no. 12, Noel Bring din București, str. Popa Nan no. 123, Saul Regenstreif din București, str. Sf. Ion Nou no. 23, Lupu Karniol din București, str. Bărăției 27, Leopold Tenenhaus din București, str. Paris 3, Beniamin Pencu din București, str. Visarion no. 27, Albert Steiner din București, str. Mihai Vodă no. 11 bis., Moritz Glueckman din București, str. Aleea 11 Februarie no. 17, Sigmund Colin din București, str. Lipsani no. 30, Henry Streiff din București, str. Antim 6, Bernard Galanter din București, str. Artei 16, S.M. Blumenfeld din București, cal. Călărășilor 46, Adolf Hirsch din București, str. Labirint 94, Isidor E. Leibovici din București, str. Oituz no. 46, M. Schoenberg din București, str. Uranus 38, ing. David Carniol din București, str. Sf. Apostoli 16, Emil Hamerling din București, str. Șepcari 15, Adolf

Schwartz din București, str. Albișoara no. 5, Iancu M. Finkel din București, str. Carol 34 și L.M. Samsony din București, str. B. Cataragi 15.

Declarăm înființată Societatea Noua Fraternitate, conform alăturatelor statute, care fac parte integrantă din actul constitutiv. Sediul societății este în București, str. Sf. Apostoli 14. Aportul patrimonial al societății: numerar lei 100.000 (una suta mii) și mobilier în valoare de 75.000 lei (șaptezeci și cinci mii lei).

Subsemnații, constituiți în adunarea generală, alegem pe termen de un an următorul comitet de direcție: Noel Bring și Saul Regenstreif, casier Lupu Karniol, secretar financiar Benjamin Pencu, secretar protocolar Leopold Tenenhaus, mentor Albert Steiner. Cenzori: Adolf Hirsch, Emil Hamerling și Mauriciu Steinberg; cenzori supleanți B. Galanter, M. Hubert și M. Glueckman.

Pentru obținerea autorizării de persoană juridică din partea justiției, dăm mandat domnului dr. Joseph Berkowitz, cu deplină împuternicire, de a face toate formalitățile necesare, putând angaja și un avocat în acest sens, cu dreptul de a ne reprezenta pe noi și societatea noastră la Tribunal, instanțele superioare, ministere, conform legii pentru dobândirea personalității juridice, putând uza de orice căi de atac, de a depune memoriile și întâmpinări, de a consimți la orice modificare de Statute[1], pe care eventual le-ar cere Ministerul de Justiție, are într-un cuvânt dreptul de a îndeplini tot ce va fi necesar ca societatea noastră să capete ființă juridică.

Redactor și martor

Gabriel Schaeffer[2], avocat, str. Sf. Apostoli 58.

(Arh.St.București, Prefectura Poliției Capitalei. Societăți, dos. 28/1945, f.5)

[1] Statutele se află în același fond arhivistic, f.6-10.

[2] Gabriel Schaeffer (n. 1894, la Brăila), licențiat în litere și științe juridice, fusese în perioada interbelică președintele Confederației Studenților Evrei din România.

46

Inspectoratul Jandarmi Oradea

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 2 din 2 ianuarie 1946

Inspectoratul Jandarmi Oradea este informat că în orașele sale de frontieră funcționează asociații de evrei polonezi care se ocupă numai cu organizațiile de contrabandă peste frontieră, folosindu-se de mașini care nu pot fi controlate.

Inspectoratul deține date precise în aceasta privință, care au fost comunicate Inspectoratului Regional de Poliție Oradea, pentru supraveghere și urmărire.

Inspector Jandarmi Oradea
Lt-col. Gh. Nistor

Șef Serviciu Poliție
Maior I. Căproiu

[Documentul conține următoarea adnotare: „Nu este informație serioasă”]

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 64/1945, f.17)

**Ședința cu reprezentanții organizațiilor de masă
11 ianuarie 1946**

Au luat parte: tov. Vasile Luca, tov. Liuba[1], tov. Ofelia Manole, tov. Alexandra Sidorovici[2], tov. [Nichifor] Stere, tov. [Mihai] Magheru, tov. Jianu (OSP)[3], tov. Popper[4], tov. Chivu Stoica, dr. Mezincescu[5].

[...]*

Tov. Popper: În 20 minute voi citi esențialul acestui raport. (Citește raportul Comitetului Democrat Evreiesc).

Tov. Luca: Ca teorie ai mers cam departe în privința „poporului evreu”. Pentru a fi popor nu îndeplinește condițiunile. E în contradicție și cu teoria stalinistă asupra națiunii. Eu când am vorbit la conferință, a fost tot pe baza dialecticii. Nu se poate face o națiune în mod artificial. Am arătat că fascismul și persecuțiile evreilor au creat un anumit sentiment național și dorința de a deveni o națiune – dar nu este. Dacă afirmăm că este, atunci lupta noastră ar trebui să fie pentru o republică federativă în țara noastră, pentru autonomie. Aici avem un singur popor, poporul român, și diferite populații. Nici ca o naționalitate unitară nu pot fi socotiți evreii, pentru că cei din Transilvania sunt unguri și cei de aici români. Există sentimentul național și anumite revendicări specifice. Sentimentul național a fost creat în urma antisemitismului. Consecințele acestuia sunt dorința de a pleca în Palestina, sau de a pleca undeva, pentru a crea un cămin național. Cine poate să susțină și să rezolve aceasta? În nici un caz nu fascismul, care merge spre exterminare.

Noi nu suntem împotriva plecării, tocmai pe baza dreptului lor, pentru că oamenii caută o ieșire, după cum nu putem fi de acord de a face pentru aceasta un război pentru interesele imperialiste engleze, între arabi și englezi. Înainte englezii, care au creat toată această tendință în Palestina, au vrut să aibă pe evrei acolo, ca apărători împotriva tendințelor de independență națională a arabilor, și acum, când această mișcare crește acolo, Anglia tot mai mult folosește neînțelegerile dintre evrei și arabi, îi ațâță pentru a abate populația de la ideea de libertate și de luptă națională. Nu e așa simplu de rezolvat problema. De aceea am spus că nu se poate rezolva prin metoda de luptă între evrei și arabi. Nu e așa ușor de găsit ieșirea, dar dacă evreii de aici vor să plece, treaba lor. Dar înainte de a pleca, și cei care nu vor să plece, trebuie să se încadreze în regimul democratic, pentru că altfel nu în Palestina sau altundeva vor ajunge, ci în lagăre sau morminte. Aceasta am arătat eu la întrunire și aceasta trebuie să fie ca o linie de activitate mai departe. Și toți cei care s-au abătut de la această linie au greșit.

Nu trebuie să numim „popor” această populație din țară, dar nici nu trebuie să jignim deșteptarea acestui sentiment național și trebuie să ținem cont de el. Poate n-am ținut cont la început destul de serios când am spus că nu trebuie nici un fel de organizație evreiască, ci toate să intre în cadrul democrației. Comitetul Democrat Evreiesc are rolul de a ține seamă și de acest sentiment național, născut ca urmare istorică, ca urmare dialectică a persecuțiilor împotriva evreilor, ca urmare a războiului.

Sunt unele chestiuni care le puneți după părerea mea greșit, cum sunt revendicările în privința deportaților. Sigur, trebuie de făcut ceva și trebuie de dat ceva, dar eu știu cât de greu și cu ce mari lupte am scos ceva pentru alții.

Tov. Liuba: De exemplu, ei nu sunt încadrați în Ministerul Naționalităților.

Tov. Luca: Dar nici nu există ca națiune.

Tov. Liuba: Dar în fapt există. Dacă nu punem noi unele chestiuni, vine Joint-ul și le pune. Nu se pot neglija unele probleme, care există de fapt. Încadrarea are o importanță din punct de vedere politic.

Tov. Luca: Tocmai din punct de vedere politic, nu știu dacă această încadrare nu ar duce la un mai mare șovinism evreiesc. Eu nu spun ca să nu se ocupe guvernul cu problemele lor, dar ca să fie recunoscuți ca naționalitate aparte, asta-i altceva. Sunt poate o sută de mii de evrei, care nu se socotesc decât români sau unguri de naționalitate. Nu mergem noi după sioniști.

Tov. Popper: Asta e și poziția Uniunii Sovietice.

Tov. Luca: În Uniunea Sovietică evreii nu sunt recunoscuți ca naționalitate. Ceea ce a făcut Uniunea Sovietică, cu Biro-Bidjian, e tactică față de propaganda fascistă. Această recunoaștere în primul rând va avea ca urmare o întărire a antisemitismului, evreii vor fi deci străini în țara noastră, pe când așa spunem că sunt români de altă religie.

Tov. Liuba: Trebuie găsită o formulă pentru a împăca lucrurile.

Tov. Luca: Și nici nu poți face două naționalități evreiești, pentru că cei din Ardeal n-au nici o comunitate cu evreii din Regat. Recunoașterea naționalității aparte provoacă șovinismul românesc și evreiesc. Bundismul[6] în organizațiile democratice nu e sănătos. Pe de altă parte însă, guvernul trebuie să se ocupe cu rezolvarea problemelor evreiești specifice, care există, și culturale și altele.

Tov. Popper: Școlile evreiești nu sunt subvenționate de Ministerul Educației Naționale, ci primesc de la Ministerul de Finanțe un fond de 50 milioane, care reprezintă 50% din cheltuielile școlilor evreiești.

Tov. Luca: Pentru că școlile voastre nu sunt de stat, sunt școli confesionale.

Tov. Mezincescu: Voi nu trebuie să faceți analogie între școlile evreiești și maghiare, ci între școlile evreiești și cele greco-catolice sau catolice, care de asemenea nu sunt subvenționate de MEN. Apoi, la școlile maghiare pot merge și români, la voi nu. Comunitatea le susține.

Tov. Luca: Așa că eu sunt contra de a pune problema de naționalitate aparte. Există un anumit sentiment național, și o parte din evrei vor să plece în Palestina, dar naționalitate aparte nu sunt. Sunt zeci de mii de evrei care ar protesta contra acestui lucru.

Tov. Popper: Problema precizării liniei noastre principale e de cea mai mare importanță pentru munca noastră practică, pentru că ne găsim în fața unei populații urbane, politizată de multă vreme și la care problemele politice au o mare ascuțime. Deci, linia noastră politică în sectorul evreiesc decide munca noastră concretă în acest sector. În ceea ce privește chestiunea unui popor, nu suntem pe linia că formează un popor. Când am spus acest cuvânt, am citat declarațiile Partidului Comunist Palestinian, care vorbea de poporul evreu din Palestina.

Tov. Luca: Ce ar fi dacă evreii acum ar pretinde să poată întrebuința în administrație limba lor, așa ca ungurii.

Tov. Popper: Populația evreiască din România vorbește românește și apoi nici nu există o populație evreiască compactă. Dar se pune problema de a considera că populația evreiască din România nu e numai și numai românească, căci aceasta nu corespunde realității.

Tov. Luca: Nimeni n-a spus asta! Am spus că există la ei un anumit sentiment creat de antisemitism, dar aceasta nu înseamnă că trebuie recunoscuți ca naționalitate aparte, dacă nu vrei să te sinucizi. Șovinismul românesc va striga atunci „Afară cu ei din țară!”. Trebuie să sprijinim cultura lor și tot ce e just. Dar nu vă lăsați conduși de sioniștii fasciști, reacționari.

Noi recunoaștem acest sentiment de care vorbeam, dar nu-l încurajăm, pentru că nu aduce nici un folos evreimii și ar fi absolut greșit de a-i recunoaște ca naționalitate aparte. Nimeni nu neagă sentimentul național, ei ar vrea să devină o națiune, dar pentru aceasta trebuie o dezvoltare istorică. Nimeni nu neagă existența anumitor revendicări, dar nu pe chestiunea națională, ci pentru nevoile evreilor, pentru rezolvarea acestor probleme cu democrația românească, în cadrul statului românesc. Dar voi alunecați pe linia naționalistă șovină a fasciștilor evrei. Rolul vostru e să combateți această agitație naționalistă. Trebuie să vă ocupați cu problemele micilor meseriași, comercianți evrei. Nu lucrați cu întreaga masă, pentru că nu se poate uni întreaga masă niciodată. Capitalistul, speculantul nu se unește cu muncitorul sau funcționarul evreu. Voi să aveți la bază muncitorul, micul meseriaș, micul comerciant, funcționarul – să le apărați interesele, să nu luați poporul evreu unitar cu revendicări specifice. Filderman se împăca foarte bine cu Maniu. El nu dorește să plece în Palestina. Se împăca foarte bine și cu jefuirile lui Antonescu.

Aceasta e linia noastră și am subliniat foarte ascuțit, când am combătut tendința de a uni pe toți evreii. Voi trebuie să reprezentați interesele maselor evreiești, nu pe linie națională, ci pe linia revendicărilor sociale, economice, culturale, împreună cu celelalte forțe democratice. Să nu ne lăsăm noi influențați. Nu trebuie ca voi să intrați în discuție cu acești sioniști, în loc să arătați revendicările juste ale evreilor. Marea masă a evreilor nu se gândește la emigrarea în Palestina, căci văd ce-i acolo. Deci nu încercarea de a izola din punct de vedere național. Nu negăm acest sentiment, dar nu-l încurajăm. Trebuie să fim dialectici. Căutăm să atragem pe evrei alături de noi, pentru democrație, pentru revendicările nu ale lui Filderman și ale bandei lui capitaliste, ci a maselor nevoiașe, mai mult din Ulița Evreiască decât din Lipsani. Aceasta e linia. Deci, noi recunoaștem dreptul celui ce vrea să plece de a pleca, dar până ce ești aici, lucrează cu noi.

Tov. Popper: Chiar și Partidul Comunist Palestinian spune...

Tov. Luca: Nu interesează ce spune el. Cominternul a fost desființat tocmai pentru că fiecare țară are condiții deosebite. Eu nu mă orientez niciodată după ce spune Partidul Comunist Maghiar, nici măcar după ce face Partidul Comunist bolșevic în condițiile din Uniunea Sovietică. Nu vă luați după Partidul Comunist Palestinian, ci după Partidul Comunist Român.

Tov. Popper: Dar el tocmai combate pe comuniștii evrei din celelalte țări, care vor să plece, și arată că aceștia trebuie să lupte acolo unde se găsesc. (Citește pasajul).

Tov. Liuba: Sunt două chestiuni care trebuie clarificate, care nu sunt clare nici pentru Comitetul Democrat Evreiesc. În primul rând, în politica externă, poziția noastră e clară. Noi punem chestiunea, cine dorește să plece o poate face. Dar problema centrală este cea internă, lupta alături de forțele democratice. Aici nu trebuie pusă mecanic această problemă a atitudinii față de democrație și susținerea guvernului, cum face Comitetul Democrat Evreiesc.

Tov. Luca: De exemplu, ce atitudine a luat CDE la Tg. Mureș, unde evreii deportați au primit un sanatoriu și acum umblă prin oraș și fac speculă și nu vor să părăsească sanatoriul, care nu poate fi astfel folosit pentru bolnavi. Ce atitudine a luat CDE? Desigur că FND-ul nu primește CDE. Nu-l putem primi pentru că nu suntem

noi singuri, nu depinde numai de PCR. Dar fără a fi primit, totuși colaborează. Nu vă lăsați provocați în discuții pe chestia internațională, cum este tendința sioniștilor. Voi recunoașteți dreptul, dar nu se poate cuceri aceasta alături de reacțiune.

Tov. Popper: În privința organizațiilor sioniste, ei se declară gata să meargă alăturat de forțele democratice și să le sprijine nu numai acum, ci de mult, și noi am respins.

Tov. Luca: Sunt și fasciști, legionari, care declară acest lucru, dar nu-i putem primi.

Tov. Liuba: Dar ne interesează, pentru că sunt de exemplu organizații de tineret.

Tov. Luca: Dacă vor să plece, noi nu negăm dreptul lor, dar nici nu recunoaștem că toată evreimea din România formează o naționalitate aparte. Deci, dacă n-au altă vină decât aceea că se simt ca o naționalitate evreiască și vor să plece, poftim, colaborăm cu ei, dar nu mergem pe linia lor de a recunoaște toată evreimea ca o naționalitate.

Trebuie însă să fim elastici și să nu jignim sentimentul național creat deja la anumite categorii de evrei, dar nici nu sprijinim întărirea lui. Ne ocupăm cu mobilizarea elementelor sărace, pentru sprijinirea revendicărilor lor.

Tov. Popper: Aș vrea să te rog, dacă mai sunt ceva observații la raportul pe care l-am dat, să mi le transmiți prin tov. Liuba.

Tov. Luca: Da, la revendicări. Să vă dăm oameni... Să vi-i creați voi.

Tov. Liuba: A promis județeană, sunt evrei în partid. Este de exemplu dr. Sandu Lieblich[7], care va lucra la ei.

Tov. Luca: Și cu ziarul, organizați voi răspândirea ziarului.

Tov. Popper: Cerem să fie răspândit și de membrii de partid evrei. Dar cu presa partidului?

Tov. Luca: Poate voi mai scrie eu ceva.

(Arh.St.București, CC al PCR. Cancelarie, dos. 8/1946, f.2, 5-8)

* Fragmentul lipsă nu face referință la tematica volumului.

[1] Liuba Chișinevschi (n. 1911), de origine evreiască, soția lui Iosif Chișinevschi și prietenă intimă a Anei Pauker, alături de care a fost condamnată în 1936. Ulterior a fost vicepreședinte al Confederației Generale a Muncii (1944) și membru al CC al PCR (1945-1955), membru al Prezidiului Marelui Adunări Naționale (1948-1955) și în Comisia de control a partidului, secretar al Consiliului Central al Sindicatelor (1957). În timpul regimului Ceaușescu a îndeplinit funcții minore, precum cea de activist al Consiliului Sindicatelor din sectorul II al capitalei (în 1971).

[2] Alexandra Sidorovici-Brucan (1906-2000), acuzator public pe lângă Tribunalul Poporului, deputat de București în Marea Adunare Națională (1946-1952), iar din 29 mai 1948 secretar general la Ministerul Minelor și Petrolului. A fost soția lui Silviu Brucan.

[3] Marin Jianu (n. 1913), adjunct al ministrului Afacerilor Interne (1948-1952), implicat în coordonarea procesului de reeducare din închisorile comuniste.

[4] Maximilian Popper (n. 1895), absolvent al facultății de medicină din București. După 1945 devine profesor universitar și șeful serviciului de boli pulmonare al spitalului „Caritas” din Capitală. Era totodată și președintele Federației Uniunilor de Comunități Evreiești din România.

[5] Eduard Mezincescu (n. 1909), comisar al guvernului pe lângă Liga Operelor Sociale (1945), secretar general al Comitetului Central de ajutor al regiunilor lovite de secetă (1947), ministru al Artelor și Informațiilor (1948-1949), președinte al Comitetului pentru Artă (1950-1952), funcție din care este destituit. Din 1955 lucrează la Ministerul Afacerilor Externe, devenind ministru adjunct (1956-1966), iar apoi ambasador în Suedia, Danemarca și Norvegia (până în 1976).

[6] Uniunea Generală a Muncitorilor Evrei din Lituania, Polonia și Rusia era cunoscută uzual sub denumirea de Bundul Evreiesc și avea ca obiectiv principal abolirea antisemitismului în aceste țări.

[7] Sandu Lieblich, membru PCR, medicul personal al lui Vasile Luca și al altor lideri de partid, arestat în februarie 1953 ca spion sionist, având legături cu „Joint Distribution Committee”.

Nr. 10.019/1946 ianuarie 20

Leg. Jand. Maramureș

**Către Inspectoratul General al Jandarmeriei
Direcția Siguranței și Ord. Publice. București**

La ordinul dvs. nr. 45.488/1946, referitor la reclamația făcută de către comunitatea evreiască.

Am onoare a înainta alăturat întreaga corespondență, împreună cu una copie după dosarul cu cercetările făcute în legătură cu cele reclamate de evreii din comuna Vișeu de Jos și Borșa, județul Maramureș.

Am onoare a raporta că din cercetările făcute de către Comandantul Sectorului Vișeu de Sus, sublt. Caramangiu Paul, s-au constatat următoarele:

1. Din cercetările făcute se constată că cele raportate prin adresa nr. 4466/1945 a Federației Comunității Evreiești din România nu corespund adevărului, în cea mai mare parte.

În comuna Vișeu de Sus nu s-au semnalat cazuri ca casele evreiești să fi fost ocupate de români, iar la înapoiere să nu fi fost restituite evreilor în cauză. Un singur caz s-a întâmplat în acea comună, când locuitorul Tomoiagă Gheorghe a refuzat să restituie casa reclamantei Kunitz Dora și pentru care fapt s-au dresat acte, iar procesul verbal a fost înaintat Judecătoriei Rurale Vișeu de Sus, care proces în prezent este în curs de judecată.

2. În ceea ce privește că s-ar fi spart geamurile la casele evreiești, de asemenea nu s-au semnalat cazuri, decât un singur caz în cursul lunii octombrie 1945, când unii necunoscuți au spart geamurile la locuința evreului Gantz Eber, pentru faptul că evreul Freid Solomon din comuna Borșa a intrat în locuința d-lui inginer Coman, pe care l-a amenințat cu moartea de acel evreu. Evreul văzând că nu poate face nimic din cauză că inginerul a cerut ajutorul locuitorilor din jur, acesta a fugit pe motivul că locuitorii îl urmăreau pentru a-i trage socoteala, pentru ce amenință lumea fără de nici un motiv. De asemenea, acest caz a fost cercetat de subsemnatul și dl. prefect al județului Maramureș, iar dosarul a fost înaintat Parchetului Tribunalului Maramureș, pentru judecare.

În ceea ce privește că evreii din comuna Vișeu de Jos ar fi fost amenințați cu moartea, nu este adevărat.

3. În ceea ce privește comuna Cineu, nu se află în județul Maramureș, în schimb se află Cuhea, însă în acea comună de la venirea jandarmeriei noastre nu s-au semnalat cazuri ca evreii să fi fost împușcați.

4. În ceea ce privește că s-a aruncat o grenadă în Sinagoga din comuna Sălișteu de Jos, este adevărat, însă nu se poate preciza dacă această grenadă a fost aruncată de vreoa persoană, sau că a fost rămasă încă din timpul ungarilor. Din cercetările făcute de către comandantul sectorului Dragomirești, la data de 30 septembrie 1945, se constată că aceasta ar fi numai o simplă înscenare, pentru a avea motiv de răzbunare asupra românilor. Ba, ceva mai mult, dacă grenada era aruncată din

afară, era imposibil să nu fi fost rănită cel puțin vreo persoană, dacă nu chiar moartă. Însă în urma exploziei nu a murit nimeni și nici n-a fost rănit nimeni. De aici se poate deduce clar că aceasta a fost numai o înscenare.

Comandantul Legiunii Jand. Maramureș
Căpitan Teodor I. Popescu

Șeful Bir. Siguranței
Plut. Repta Vasile

[ANEXA 1]

De pe adresa nr. 476 din 5 decembrie 1945 a Biroului Central Ortodox Israelit din Transilvania și Banat.

Către Președintele Federației Uniunilor de Comunități

Avem onoare a vă supune următoarele:

Ni s-a comunicat din diferite comune din județul Maramureș că au loc excese antisemite din partea țăranilor localnici, ca de exemplu:

În Vișeu de Jos din jud. Maramureș, țăranii au ocupat casele evreiești nevroind să le evacueze la sosirea deportaților.

Au spart geamurile caselor evreiești.

Evreii sunt bătuți și amenințați cu moartea.

În Cinea, jud. Maramureș, a fost împușcat un evreu.

În Săliștea de Jos, jud. Maramureș, s-a aruncat o grenadă în timpul serviciului divin în Sinagogă.

În Romuli, jud. Năsăud, au fost loviți și jefuiți mai mulți evrei întorși din deportare.

Vă rugăm respectuos să binevoiți a interveni de urgență locului în drept, pentru a se lua măsuri urgente de curmare a acestei situații.

Cu deosebită stimă.

Secretar general
Adler S. Aldea

[ANEXA 2]

J. No. 35.237/1946

Domnule Ministru,

Suntem informați că în comunele Vișeu de Jos și Cinea, din județul Maramureș, au avut loc incidente cu caracter antisemit.

Evrei, care s-au reîntors din deportarea în care au fost târați de către guvernarea fascisto-maghiară, au fost bătuți, amenințați cu moartea și supuși la diferite vexațiuni de către aceia care se instalaseră în casele lor, un evreu fiind chiar asasinat, luându-le bunurile și averile și care acum refuză a le restitui.

Nădăjduim că veți binevoi a da dispoziții organelor de poliție și jandarmerie din întreg teritoriul Ardealului de Nord ca să dea asistență tuturor evreilor care se reîntorc din deportare și urmează a se instala în casele din care au fost izgoniți și a-și relua bunurile care în mod abuziv le-au fost luate de către fasciștii maghiari.

Ne permitem a solicita acest lucru, deoarece tulburările cu caracter antisemit nu sunt decât opera fasciștilor, care urmăresc distrugerea democrației ce se instaurează în țară și nepedepsirea lor ar fi contrarie Constituției, care garantează deplin egalitatea tuturor cetățenilor – indiferent de origine –, ca și legile asupra Statutului Naționalităților[1] și nenumăratelor declarații ale guvernului democratic, care conduce țara.

Nădăjduim, d-le ministru, că veți binevoi a lua în considerare gravitatea faptelor expuse de noi și veți lua de îndată măsurile în consecință, pentru ca astfel drepturile și libertățile acordate tuturor cetățenilor țării de către Constituție și legi, ca și opera de înlăturare a oricăror discriminări și agitații bazate pe cauze de rasă și ură, să fie definitiv înlăturate.

Primiți vă rog d-le ministru asigurarea deosebitei noastre considerații.

Președinte,
Dr. W. Filderman

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 144/1946, f.1-2, 16, 139)

[1] Se referă în primul rând la Legea nr. 86 pentru Statutul Naționalităților Minoritare, publicată în „Monitorul Oficial”, nr. 30 din 7 februarie 1945.

49

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 741 din 26.I.1946

Informăm următoarele:

Majoritatea locuitorilor din județ și orașul Huși, care sunt complet lipsiți de mijloace de existență, își manifestă nemulțumirea că la evreei din orașul Huși s-ar afla cantități apreciabile de cereale, alimente, zahăr, bumbac etc, ascunse, și cer insistent să se facă cercetări și descinderi de către organele polițienești din localitate.

Se observă că ura contra elementului evreiesc crește pe zi ce trece, și aceasta mai ales din cauză că în timp ce populația suferă de foame, evreei nu duc lipsă de nimic, ci trăiesc mult mai bine, ca în timpurile normale.

Locuitorii care au fost după cereale în regiunile excedentare, pe unde au trecut nu au văzut nici un evreu tremurând de frig sau de foame prin diferite localități sau prin gări, ci numai și numai români.

Măsuri luate: semnalat cazul Poliției Huși; luat măsuri de identificare a colportorilor acestor zvonuri, pentru a se stabili dacă printre aceștia nu sunt elemente reacționare.

Comandantul Legiunii Jandarmi Fălciu
Căpitan Surugiu Vasile

Raportat: Inspectoratul G-I al Jandarmeriei; Inspectoratul Jandarmi Iași

(Arh.St.București, Direcția Generală de Poliție, dos. 94/1946, f.192)

Copie de pe adresa nr. S-176 din 31 ianuarie 1946 a Comisiei Aliate de Control din România, către dl. ministru al Afacerilor Interne, Teohari Georgescu[1].

În România se găsesc circa 300 de evrei demobilizați din Armata Roșie, care au fost mobilizați la eliberarea lor din lagăre pentru un serviciu temporar în Armata Roșie ca interpreți și altele.

Acești evrei demobilizați la timp au fost echipați cu uniforme ale Armatei Roșii, înzestrați cu actele corespunzătoare (doveditoare) a serviciului lor în Armata Roșie și lăsați la vatră.

Actualmente aceste elemente, care vorbesc toți rusește și românește, majoritatea lor basarabeni, s-au stabilit în România și folosesc uniforme sovietice, având la îndemână și documente sovietice, în scopuri de câștig. Ei se deplasează neîmpiedicați de nimeni pe căile ferate, practicând o mare speculă, făcând tot felul de afaceri de târg negru.

S-au aranjat ca atunci când unul dintre ei este prins de organele noastre de control, atunci ei se dau drept supuși români care vremelnic au servit în Armata Roșie. Dacă însă ei sunt supuși controlului autorităților române, atunci ei scot la iveală actele rusești, dându-se drept ostași sovietici, compromițând astfel Armata Roșie.

Trebuie luate măsuri urgente de ridicare a actelor sovietice de la elementele susarătate, curmându-le posibilitatea de a face târg negru sub aspectul ostașilor sovietici.

Șeful Statului Major al Comisiei Aliate de Control din România
Gen. loc. Vinogradov[2]

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 38/1946, f.2)

[1] Teohari Georgescu (1908-1976), cu numele inițial de Burah Tescovici, membru de partid din 1929, arestat întâia dată în 1933 pentru manifeste tipărite clandestin, dar curând eliberat datorită prestației avocatului evreu Iosif Schraer. După 23 august 1944 devine subsecretar de stat la Ministerul de Interne, iar de la 6 martie 1945 titularul acestui departament, până în 1952. Pe linie de partid a fost membru al Secretariatului, al Biroului Politic și al Comitetului Central al PCR. La 18 februarie 1952 a fost arestat pentru „deviere de dreapta” (acuzatii aduse în principal Anei Pauker și lui Vasile Luca), însă nu a fost condamnat, nemaocupând nici o funcție de partid și devenind directorul Combinatului Poligrafic „13 Decembrie” din București (1953-1972). Vezi H. Nestorescu-Bălcești, *Teohari Georgescu (1908-1976)*, în „Arhivele totalitarismului”, III, 1995, nr. 1, p.210-213; idem, *Epurarea lui Teohari Georgescu, 1952*, în „Arhivele totalitarismului”, VI, 1998, nr. 4, p.189-214).

[2] Generalul locotenent D. Vinogradov era vicepreședintele Comisiei Aliate de Control din România. Prin ordinul Inspectoratului General al Jandarmeriei nr. 40.040 din 25 februarie 1946, adresa de mai sus a fost trimisă la toate posturile de jandarmi din țară.